נושאים באגרות הראי"ה

מועדים

55 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

רוב אגרות המועדים נכתבו בשנות הגלות בלונדון, בשנים תרע"ו-תרע"ט (1916-1919), אל הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ. לפני כל חג הרב קוק שולח לבנו הרצי"ה ברכה, ולפעמים גם את עיקרי הדרשה שדרש: על פסח ועל אור החירות, על שבועות ועל האמיתות שרק ישראל חש, על הימים הנוראים ועל התשובה, על סוכות כחג שמכניס את אור ישראל אל הטבע, ועל חנוכה ופורים.

לצד הדרשות יש באגרות שאלות מעשיות של המועדים בארץ ישראל: יום טוב שני של גלויות, קריאת המגילה במושבות, האתרוג (ראו בפרשת אתרוגי ארץ ישראל) הכשר שאינו מורכב, מצה לאסירים, ומחאה על הצגת תיאטרון בפורים בשעה שאחינו נרצחים.

דרשות המועדים מלונדון

בשנות המלחמה הרב קוק כתב לבנו הרצי"ה כמעט לפני כל מועד. האגרות האלה הן חלון לדרשות שדרש לפני הקהל בלונדון.

כרך ג', אגרת תשסז: לבנו, הרצי"ה, לפני פסח: הקודש העליון חבוי בכל, והחול אינו אלא מסווה. בבוא המועד הקודש מסיר את הצעיף.

"שהקודש העליון חבוי הוא בכל"

כרך ג', אגרת תשעא: לבנו, הרצי"ה, לפני שבועות: יש אמיתות שהעמים אינם יכולים להבין גם אחרי כל התחדדות שכלית, וישראל חש אותן בנשמתו.

"שכל עם ולשון לא יוכלו לעכלם ולהבינם, גם אחרי כל התחדדות שכלית"

כרך ג', אגרת תתמג: לבנו, הרצי"ה, בעשרת ימי תשובה: התשובה במעשה כללית לכל העולם, אבל הווידוי בקול מיוחד לישראל.

"ובהיותנו מתנקים מפגם זה שערי תשובה נפתחים ברוחה"

כרך ג', אגרת תשפז: לבנו, הרצי"ה, לפני סוכות: חג הסוכות הוא החג שמטביע את אור ישראל בטבע החיים, הנפש והעולם.

"החג התוכני באופיו להטביע את אור ישראל בטבע החיים, בטבע הנפש, בטבע העולם"

כרך ג', אגרת תשצז: לבנו, הרצי"ה, בחנוכה: דרשה על נס השמן ביום הראשון. באותה אגרת הרב קוק מעלה את הרעיון לייסד אגודה לתקנת עגונות אחרי המלחמה.

"ולפ"ד יש כאן שני הידורים, הידור של טהרה, שהרי הי' כשר גם בטומאה, שהיתה נדחית או ניתרת, והידור של שמן זית"

כרך ג', אגרת תתח: לבנו, הרצי"ה, בשבת זכור: מחיית עמלק היא זיכוך הרשעה שנגעה בקודש. לכן אסור להטיל קנקנתום בדיו של פרשת עמלק, כדי שהכתב יוכל להימחות.

"בכללות הקודש רק נגיעה יש לה, כמגע האיש הנאבק עם יעקב"

חג בתוך הגלות

כרך א', אגרת עא: להוריו ולמשפחתו לפני פסח, מיפו: לצד הצער על החורבן, ניצוצות של אור מתנוצצים בארץ ישראל.

"קרני שחר הולכים ומתפשטים בהסתר ובגניזה"

כרך ג', אגרת תתיז: לבנו, הרצי"ה, לפני פסח בימי המלחמה: ברכה שאור החירות יאיר את מאפלת העולם.

"חזק בני ואמץ, וברוח חדוה ואור צהלה תחוג את החג הקדוש"

כרך ב', אגרת תרץ: לבנו, הרצי"ה, ביום טוב שני של שבועות: היום הזה, שבגלות הוא יום טוב, הוא בארץ ישראל יום חול שמרומם את החול אל הקודש. בליל שבועות הרצה הרב קוק על שורשי הרמב"ם.

"לרומם כל חול אל מעוז הקודש ומשגבו"

שאלות מעשיות של המועדים

כרך ב', אגרת תכג: להרב יחיאל מיכל טיקוצינסקי, בעל 'לוח ארץ ישראלי': אין מקום לספק בקריאת המגילה במושבות על סמך זיהוי ערים, כי חקירת ארץ ישראל מלאה השערות.

"איני מוצא לי חומר לספק, להוציא מידי רובא דעלמא"

כרך ב', אגרת תקלה: קול קורא לאחינו בגולה: האתרוגים של הנכרים מורכבים על לימון, ונוסדה אגודה לאתרוג כשר מארץ ישראל.

"עלינו כולנו לעבוד בלב אחד, להגן בעד המצוה הקדושה"

כרך ד', אגרת אשטו: לוועד העיר ליהודי ירושלים: צריך לפחות שבעים רוטל מצה לאסירים היהודים, וכל האמצעים הרגילים פסקו.

"שיטעמו טעם חג חרותנו גם המה"

שמחה בזמן צרה

כרך א', אגרת לד: לוועד רחובות: הרב קוק שמע שמכינים הצגת תיאטרון בפורים, ומוחה בכאב, כי בשעה זו דם רבבות יהודים נשפך בפוגרומים ברוסיה.

"האמת אגיד לכבודם, אחי היקרים, שכרעם בגלגל הלמו הדברים הללו את מוחי ולבבי"

כרך ד', אגרת אכה: הספד בלוויית הרוגי פרעות תר"פ (1920), בחול המועד פסח: אין מספידים במועד, אבל המאורע הנורא דורש בינה מיוחדת.

"אין אנו מספידים היום, אבל המאורע הנורא הזה דורש הוא בינה מיוחדת לעמוד עליו"

מה מלמדות האגרות

המועד מגלה את הקודש החבוי. "הקודש העליון חבוי הוא בכל" (כרך ג', אגרת תשסז), והמועדים מגלים אותו.

לחגוג גם מתוך החושך. בגלות, בימי המלחמה, הרב קוק מברך לחגוג "ברוח חדוה ואור צהלה" (כרך ג', אגרת תתיז).

השמחה צריכה להתחשב בצער. אין לעשות שמחות של פריקת עול כשאחינו נרצחים (כרך א', אגרת לד).

הדאגה לכל יהודי. גם האסירים צריכים לטעום "טעם חג חרותנו" (כרך ד', אגרת אשטו).

הרב שלמה אבינר על הנושא

"״שופרות״ - צרות עמ״י" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מאמר "שופרות" של הרב קוק, שנדרש בראש השנה תרצ"ד, עם ביאור: השופר הגדול, הבינוני והקטן של הגאולה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

""פורים" של קהילות ויום העצמאות" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: קהילות שניצלו קבעו לעצמן "פורים" לדורות - קל וחומר להצלת האומה כולה וליום העצמאות. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"החגים בזמנים קשים" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: האם חוגגים את חגי ישראל גם בזמנים קשים - ומה השיב האדמו"ר מפיאסצנה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

נוסח האגרות – עם ביאור

55 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות:
בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אדר תרס"ו - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

הרב קוק שמע שמתכוננים להציג תיאטרון בפורים במושבה, ומוחה בכאב: בזמן שדם רבבות יהודים נשפך בפוגרומים ברוסיה, ואחיותינו חוללו, אין זה ראוי להתענג במחזות. הרב קוק מבקש מהוועד להודיע זאת למארגנים, ומקווה שיחדלו מכך מרצונם.

עיקרי הדברים

- אחריות יושבי ארץ ישראל לגורל העם.
- התנגדות לתיאטרון בעת צרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], יו"ד[4] אדר תרס"ו[5].

לכבוד הועד הנכבד במושבה רחבות ת"ו.

שלו'[6] וברכה.

אבן מעמסה [אבן כבדה (זכריה יב, ג)] מונחת על לבבי, אומר לנפשי אשיחה מעט וירוח לי. [על פי איוב לב, כ] ידיעה קבלתי זה לא כבר, שעושים הכנה במושבה לתיאתר [להצגת תיאטרון] בימי פורים הבע"ל[7]. האמת אגיד לכבודם, אחי היקרים, שכרעם בגלגל [כרעם בגלגל השמים (תהלים עז, יט)] הלמו [הכו] הדברים הללו את מוחי ולבבי. כמעט שאיני מאמין אם יש בהם אמת ממשית. היתכן הדבר, שבמושבה בארץ ישראל, המקום שמפה אנחנו חייבים להראות את הדופק, את כח החי והמרגיש של לב האומה, ימצא עוד איש מישראל שלא יבוש גם להעלות על הדעת, שבעת כזאת, שדמי רבבות אחינו האהובים, שנשפכו כמים ברחבות ובשוקים, [בפוגרומים ברוסיה בשנים תרס"ה-תרס"ו (1905-1906)] עוד טרם הודחו מבית מטבחם, [עוד לא נשטפו ממקום שחיטתם] בעוד לא הספיק להתהפך ללובן אודם לחיינו מבושת פנינו, [האודם שבלחיינו מבושה עוד לא התחלף ללובן] המרתיח כסיר את דם לבבנו, על חילול כבוד אחיותינו העדינות, בידי עם נבל, אשר בשר חמורים בשרו [על פי יחזקאל כג, כ] ולב נמר לבבו, ועוד טרם היתה הרוחה לרבבות ולאלפים מאחינו האהובים, שלבבנו הומה אליהם והנם עודם בין הפטיש והסדן, [בין הפטיש לסדן, במצוקה] ודי יודע עד מתי, עד אנה, ולבבנו הה יחזק מסלע, [על פי ירמיהו ה, ג] ולא נדע בושת להראות לכל העולם, שהננו אכזרים יותר מיעינים במדבר, [מבנות יענה, שהן אכזריות לבניהן (איכה ד, ג)] - ובמנוחת לבב נתקבץ יחד ונתענג על מחזה של תיאתראות. הה מה אמולה לבתי... [מה חלש לבי (יחזקאל טז, ל)] כשל כח עטי מלהוציא אל הפועל את כוס החמה, [כוס הכעס (ישעיהו נא, יז)] אשר שותה רוחי. אחת היא נחמתי, שלא אאמין בשום אופן שכה יהיה. יודע אנכי היטב את אחי הנכבדים אשר ברחבות, יודע אנכי את מעלת נפשם ועדינות רגשותיהם, אולי עבר איזה רעיון מתעה, איזה צל מעיב, על לב אחדים, גם המה אקוה ישובו ונחמו, ולא ידאיבו את לבב אחינו המתמוגגים ביגונם [הנמסים מרוב צער] בעת צרה ליעקב, [ירמיהו ל, ז] אשר על אחת כמדקרות חרב

יחשב לו עכשו ביותר קול המולה של חבר עליזים, [חבורה של שמחים (על פי ירמיהו טו, יז)] בהיותה שלא כרוח ישראל ולא כדת של תורה.

לכבודכם החביב, לאהבתכם העמוקה בלבבי, אבקשכם אחים אהובים, שתודיעו גלוי את דברי אלה לאחינו אלה העסוקים בהכשר המחשבה הזאת, שכבוד היא לשבת ממנה, [שכבוד הוא להימנע ממנה] ואקוה שבקורת רוח וברגש גאון וכבוד יחדלו ממנה.

וצור ישראל יאזרנו בגבורה ויעטרנו בתפארה, ומהררי יהודה ישיב לנו אורו וישעו, ונהיה אנחנו יושבי ארץ חמדה מבשרי שלו' ומרעיפים טל של תחיה על פזורי עמנו, הנדכאים בארצות אויביהם, ובימין ד' רוממה ישראל יעשה חיל. [על פי תהלים קיח, טז ובמדבר כד, יח]

אוהבם הנאמן, חותם בברכה ורב כבוד, אסיר תקות ישועת עמנו על אדמת קדשנו האהובה והברוכה במהרה בימינו בקרוב,

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. יו"ד - יורה דעה
5. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
6. שלו' - שלום
7. הבע"ל - הבא עלינו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרס"ז - יפו **נמען:** ועד העיר יפו

הרב קוק מעודד את חברי ועד העיר שלא לסגת מפני קשיים, ולסדר את ענייני העיר המסובכים, כולל ענייני הכספים של הרבנות. הרב קוק מבקש במיוחד לדאוג לעניים לקראת פסח (קמחא דפסחא).

עיקרי הדברים

- הנהגת הקהילה ביפו.
- דאגה לעניים לפני פסח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט שבט תרס"ז[4].

לכבוד האדונים הנכבדים חברי ועד העיר, פה עה"ק [ועד הקהילה העברית ביפו, שהרב קוק היה רבה] ת"ו. שלו'[5] וברכה.

אדוני ואחי היקרים, הנני מוצא לנפשי חובה, לעורר את רוחכם הנכבד, בדבר העבודה הקדושה, שמשמרת הכבוד שלכם דורשת כעת מאתכם. ענייני עיה"ק[6] ירודים הנם מאד כעת. בידכם, רק בידכם, תלוי עתה גורל העיר, עירנו הק'[7], שלבד ערכה הצבורי, הפרטי לנו, יש לה ערך גדול באומה. אל נא, אדוני היקרים, תסגו אחור מפני איזה מכשולים, אשר אולי תפגשו על דרככם בראשית עבודתכם. אם רק תאבו להתועד יחד, כחק אסיפות הועד, יעלה בידכם, בע"ה[8], לסדר כל הענינים המסובכים בעירנו באופן הגון ורצוי מאד. מצדי הנני ממלא את ידכם להעמיד ע"פ[9] יושר לבבכם, אשר אמצא אותו נאמן לאושר עיה"ק ת"ו, גם את הענינים הנוגעים למצב הכספים של הרבנות, ויתר השאלות הדומות לזה הדורשות פתרון. רק אל תרפו את ידכם מהנהגת העדה, ביחוד בימים הללו, ימי פרס הפסח הקרובים, [חלוקת קמח ומצרכים לעניים לקראת פסח ("קמחא דפסחא")] שמרירות גורל אחינו האביונים נוגעת היא לכל איש, אשר לב האדם ורוח ישראל חי בקרבו.

חזקו ואמצו, והי'[10] ד' עמכם לכונן את מעשיכם לכבוד ולתפארת.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. עיה"ק - עיר הקודש
7. הק' - הקטן

8. בע"ה – בעזרת השם
9. ע"פ – על פי
10. והי' – והיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב פסח תרס"ז - יפו **נמען:** הוריו, אחיותיו וגיסו הרב יוסף רבין

מכתב ברכה לחג הפסח למשפחה. הרב קוק מתאר את הרגשת התקווה בארץ ישראל: לצד הצער על החורבן, ניצוצות של אור מתנוצצים בעלייה ובבניין, וקרני השחר של הגאולה מתפשטות. הרב קוק מתגעגע לבני המשפחה ומקווה שיזכו להתראות בארץ. בסוף הרב קוק שואל את גיסו על רעיון השלוחים.

עיקרי הדברים

- ברכה משפחתית לפסח.
- תקוות הגאולה בארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ער"פ[4] תרס"ז[5].

אורה ושמחה, שלו'[6] וברכה, לכאאמו"ר[7] [לכבוד אדוני אבי מורי ורבי, הרב שלמה זלמן הכהן קוק] הרב הגדול מלא תוי"ר[8] וכל חמדה מו"ה[9] שלמה זלמן הכהן שליט"א[10].

ואמי מורתי היקרה וצנועה מנב"ת[11] מרת פערא זלטא תחי'[12] לאוי"ט[13], ואחיותי היקרות ונחמדות, מבנות ציון המסולאות, [על פי איכה ד, ב] מרת רוחמה תחי', עם ילדיה הנעימים והאהובים שליט"א, ומרת פרידא בתי' תחי' לאוי"ט.

וכבוד חמדת נפשי דיתיב בתוונא דליבאי [היושב בחדרי לבי (ארמית)] כי[14] גיסי כאח לי הרב המאוה"ג[15] עדיו לגאון ותפארת [הרב המאור הגדול, עדיו לגאון ותפארת (על פי יחזקאל ז, כ)] מו"ה יוסף רבי שליט"א, וכא"ל[16] יתברכו בכט"ס[17], ודודתנו היקרה מרת וויטא תחי' בכ"ט[18], יתברכו כולם עדי עד, ברכת שמים מעל, וכל משאלות לבבם לטובה ימלא צור עולמים ב"ה, עוטר ישראל בתפארה ואוזרו בגבורה, [מברכות השחר] המשביע לכל חי רצונו [תהלים קמה, טז] ית"ש[19].

שלו' שלו' וברכה מהררי קודש.

אמנם אי אפשר כהיום לצאת ידי חובת מכתב ארוך, כראוי ונכון לפי חפץ לבבינו, מפני דת היום הקדוש [מפני חובות היום, ערב פסח] וחובת הכנת קדושת קבלת ליל התקדש החג, זמן חירותנו [פסח] הבא עלינו לטובה, ביתרון אורה וקדושה שמחה ועז חופפת עליו בהר קודש אלקינו ב"ה. ועם כל מכאוב לבבנו על בית מקדשנו השמם לעינינו, ועל בני מלכים ושרי קודש, [ישראל, שנקראו "בני מלכים" (שבת סז)] עם אלקי אברהם, ההולכים כעבדים על האדמה [על פי קהלת י, ז] הטובה, ארץ הכרמל, המלאה הוד והדרת עולמים, על מקום גאון עזנו וצניף תפארת מלכותנו, [ירושלים והמקדש] אבל לא נוכל ג"כ[20] מהתעלם מנצוצי אורה וברקי זוהר, המתנוצצים כאבני נזר הנה והנה על אדמת הקודש. הלבבות הנדכאים של כל הקהל הגדול, ההולך וגדל ב"ה מנפוצות יהודה, [ישעיהו יא, יב] הבאים מארבע כנפות הארץ, להאחז ולהנטע על גבול ישראל, הנם ג"כ מלאים תקוה ונחומים, ובעומק הנשמה הרגשת-כבוד מונחת, כי

חשכת הגלות תחל להתפזר, ענניה השחורים והאפלים ילכו ויקלשו, משביבי אורות [מניצוצות של אור] אשר יעלו ויראו מאהלי יהודה. קרני שחר הולכים ומתפשטים בהסתר ובגניזה, עומדים הכן לקול מבשר ואומר "ישובי, שובי השולמית", [שיר השירים ז, א] כי פקד ד' את עמו ורעה כרמל ובשן כימי עולם. [על פי מיכה ז, יד וירמיהו נ, יט] כח החיים והבנין, עז הידידות לארץ חמדתנו, המתגלה מדי יום ביומו ביתרון חיל ועז על אדמת הקודש, כשהוא מתיצב בחזון לעומת השממון והיגון, שהיו מלאים עד אפס מקום בכל נאות יעקב [איכה ב, ב] בהרי יהודה וערי הקודש, הם יתנו לנו סימנים נאים, מרהיבים דעת ומפיקים נגה לנפש נענה, [לנפש מעונה (ישעיהו נח, י)] העטופה ביגון קודר על שבר בת עמנו, [ירמיהו ח, כא] החומרי וביותר הרוחני הגדול מני ים, ["כי גדול כים שברך" (איכה ב, יג)] אשר רק אויר חיי נשמות של נחלת ד' יהי'[21] לרפואת תעלה, [לרפואה ותרופה (ירמיהו ל, יג)] להזיל טללי אורות מקודש על גופות נשברות ועל נשמות שוממות,

ההרגשה הקדושה הזאת, שלבבות למאות ולאלפים מכל פזורי ישראל, אשר נקבצו אל ארץ חיים, הנם חשים בלב ברוח אומן ובטחון נמרץ, נותנת היא מעטה הדר ולוית חן [משלי א, ט] ונעם על מועד החג הקדוש, ביחוד ליל התקדש חג זמן חרותנו, זוהר עליון ויפעת נוגה קדש, שרק על אדמת הקודש יוחש ויוודע. יזכנו צור יעקב ב"ה, לחזות מהרה בחדות קדש כולנו יחד, וכל עם ד' הוא כולו יחד, בשמחת ארץ חמדה, וגאולי ד' ישובון, [ישעיהו נא, יא] וגאולת עולמים מהרה תופיע לעינינו בימינו, וראה כל בשר כי פי ד' דבר. [על פי ישעיהו מ, ה] והלב המלא אהבה נאמנה לאהובי נפשנו, הורינו היקרים עט"ר[22] שיחי'[23] וכל יקירינו שי'[24], משתוקק מאד לישועת ד' הכללית והפרטית, לזכות לחברת נועם כל מחמדי לבבנו, בנפש עליזה ושמחה, על ארץ חפץ, מתעורר הוא ביותר לכל עת חג ומועד קדש, והוא מוצא מנוחה בתקות ד' לימים הבעל"ט[25]. ומאד יקשה לבאר בזמן כזה את כל מחשבות לבבנו בשום שכל וחשבון, אשר הננו אסירי התקוה, שיד ד' בחסדו הגדול, אשר החל להראות אותנו, תעשה זאת לימים יוצרו, [על פי תהלים קלט, טז] ע"כ[26] יהיו דברי מעטים, בברכת שלו' וברכה לכי'[27] הורי היקרים שי' ולכל אהובינו היקרים הי"ו[28], כנה"י[29] ונפש בנם עבדם חותם ביראת הכבוד וברכה נאמנה, ואחיהם דבק באהנ"פ[30] ודושו"ט[31] כה"י[32],

אברהם יצחק ה"ק

אהובי גיסי הה"ג[33] שי', יודיענו נא כת"ר[34] מכל אשר עמדו, ואם איזה דבר חידוש יש במצבו לטובה, והרעיון ע"ד[35] המשולחים, [שלוחי מוסדות הצדקה שנסעו לגולה לאסוף כספים] אם אפשר להוציא אל הפועל. הדברים צריכים חיזוק, והשי"ת[36] יהי' עוזר לנו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ער"פ - ערב פסח
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. שלו' - שלום
7. לכאאמו"ר - לכבוד אדוני אבי מורי ורבי

8. תוי"ר - תורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. מנב"ת - מנשים באהל תבורך
12. תחי' - תחיה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. כ' - כבוד
15. המאוה"ג - המאור הגדול
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. בכטי"ס - בכל טוב סלה
18. בכ"ט - בכל טוב
19. ית"ש - יתברך שמו
20. ג"כ - גם כן
21. יהי' - יהיה
22. עט"ר - עטרת ראשי
23. שיחי' - שיחיו
24. שי' - שיחיה
25. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
26. ע"כ - על כן
27. לכ' - לכבוד
28. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. באהנ"פ - באהבת נפש
31. ודושו"ט - ודורש שלומו וטובו
32. כהי"י - כנפשו היפה
33. ההי"ג - הרב הגאון
34. כת"ר - כבוד תורתו
35. ע"ד - על דבר
36. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' טבת תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' אברהם לוי ריטר, אב בית דין רוטרדם

על השובתים בשמיטה: יש לתמוך גם באיכרים שמשתמשים בהיתר ונמנעים ממלאכות דאורייתא, כי זה עולה להם ביוקר. על שמן שומשום בפסח: ביפו סמכו על היתר בית הדין, ובירושלים החמיר בית הדין של החסידים. הרב קוק הניח להם, ודן אותם לכף זכות כגדר בפני הפריצים.

עיקרי הדברים

- תמיכה גם בעובדים לפי ההיתר.
- שמן שומשום בפסח - מחלוקת עם בית דין החסידים.
- משלוח 'שבת הארץ'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' טבת תר"עין.

שלו'[4] רב מקודש לכבוד הרב הגאון צדיק ונשגב, גדול בישראל ובאדם, מוהרא"ל[5] שליט"א[6] ד"ר[7] ריטטער, אבד"ק[8] ראטטערדאם והמדינה יצ"ו[9].

אחדשה"ט[10].

זה זמן כביר שקבלתי מכתבי כ"ג[11] שי' וע"ד[12] שובתי שביעית, נתרבו עכשו קצת שובתים גמורים ע"י[13] השתדלותו של ידידי הגאון ר"י דוד שי'[14], רידב"ז[15]. [הרידב"ז, רב צפת, שהתנגד להיתר המכירה ועודד שמירת שמיטה גמורה] אמנם איני מסכים על דרכו, שהוא מערער על המתנהגים ע"פ[16] הוראת חכמים, ויש בזה משום ביטול מצות ישוא"י[17] ולעז ראשונים [ויש בזה ביטול מצוות יישוב ארץ ישראל והוצאת שם רע על הרבנים הראשונים שהתירו] אבל בעצם הענין ניחא לי טובא, שימצאו שומרים גמורים כדת תוה"ק[18] בלא הפקעה, אבל ע"ד[19] התמיכה ראוי לתמוך ג"כ[20] את העובדים שמונעים עצמם ממלאכות של תורה, כדת ההוראה, שעולה להם בדמים יקרים, ולעניים הוא דבר גדול. והשי"ת[21] יעזור את שאר עמו, ויקרב גאולה לנחלתו במהרה.

וע"ד השמן שומשמין. [פולמוס שמן השומשום: הרב קוק ובית דינו התירו שמן שומשום בפסח, ובית דין החסידים בירושלים אסר] פעה"ק[22] והמושבות החונים על דגלי, כמובן סמכו כל יראי ד' על ההוראה הפשוטה, שיצאה מבד"צ[23] דידן, ולא מנעו שמחת יו"ט[24] הקי'[25]. אבל בירושת"ו[26] עמדו בד"צ[27] החסידים על דעתם, והנחתי להם שלא להכנס עוד בויכוחים שאינם עושים פירות. והנני דנם לכף זכות, שמחשבתם לגדור בפני פריצים המבקשים רק להקל, והשי"ת יאר עינינו בתוה"ק[28].

הנני שולח בזה לכ"ג ידידי את ס' "שבת הארץ", [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית, שיצא לאור בתר"ע] יקבלהו באהבה, והי'[29] ז"ש[30] כנפשו ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. מוהרא"ל - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ל (למשל: אברהם + לוי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ד"ר - דוקטור
8. אבד"ק - אב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. כ"ג - כבוד גאונו
12. וע"ד - ועל דבר
13. ע"י - על ידי
14. שי' - שיחיה
15. רידב"ז - רבי יעקב דוד בן זאב
16. ע"פ - על פי
17. ישוא"י - ישוב ארץ ישראל
18. תוה"ק - תורתנו הקדושה
19. ע"ד - על דבר
20. ג"כ - גם כן
21. והשי"ת - והשם יתברך
22. פעה"ק - פה עיר הקודש
23. מבד"צ - מבית דין צדק
24. יו"ט - יום טוב
25. הק' - הקטן
26. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
27. בד"צ - בית דין צדק
28. בתוה"ק - בתורתנו הקדושה
29. והי' - והיה
30. ז"ש - זה שלום
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד מרחשוון תרע"ב - יפו **נמען:** ועד רחובות

השמירה במושבה עברה לידי שומרים יהודים, והרב קוק שמח על כך. אבל יש להתנות שבשבת וביום טוב לא יחללו: בלי הוצאה, רכיבה, הבערה וירי. חיבת השמירה העברית אינה דוחה את חיבת הקודש, ויש להתחשב גם בדעת הקהל בארץ ובחוץ לארץ.

עיקרי הדברים

- שמירה עברית ושמירת שבת.
- חיבת הקודש קודמת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד מ"ח תרע"ב[4]. [כ"ד מרחשוון תרע"ב (1911)]

לכבוד הועד הנכבד ברחובות [ועד המושבה רחובות] ת"ו, שלו[5] רב.

הנה שמעתי, שהשמירה של המושבה נמסרה כולה לידי ישראל. [שמירת המושבה עברה לשומרים עבריים, אנשי ארגון "השומר"] ועצם הדבר משמח הוא את לבבי, אבל עם זה אני מוצא לי לחוב קדוש להעיר את כבוד הועד להתנות עם השומרים, שמהלך השמירה בשבת ויו"ט[6], מוכרח להיות בלי חילול קדושת הימים הקדושים, כל אחד כמשפטו, השמירה של לילי שבת ויו"ט מוכרחת להיות נעשית, בלי חילול שבת ויו"ט של הוצאה וק"ו[7] של רכיבה ושל הבערה ויריה [הוצאה מרשות לרשות, רכיבה על בהמה, הבערת אש ויריית נשק – איסורי שבת שהשמירה כרוכה בהם] וכיו"ב[8], וביו"ט[9] בלא העברה על איסורים הנוהגים ביו"ט[10], שהם כל המלאכות הנהוגות ע"פ[11] רוב בשמירה, חוץ מהוצאה והבערה ע"י[12] אש שכבר הוא בוער. [ביום טוב מותרת ההוצאה והבערה מאש קיימת (ביצה יב; שם לג)]

מובן הדבר שאף שחביב הוא מאד הענין של השמירה הישראלית, אבל אין חבה זו דוחה ח"ו[13] את החבה העליונה והקדושה, העושה אותנו לעם ד' אלהי ישראל, שהיא חבת הקודש של התורה והאמונה הקדושה, וביחוד קדושת ש"ק[14], אות הברית בין ד' ובין ישראל, [על פי שמות לא, יג–יז] על כן בעיכוב גדול הוא שא"א[15] לשמירה ישראלית מיוחדת להתבסס כ"א[16] דוקא ע"פ התנאים הנ"ל[17] של שמירת שויו"ט[18].

כמובן שחוץ מצד עצם חומר הענין אנו צריכים לשום לב ג"כ[19] לדעת הקהל, קהל ד' בארץ ובחו"ל[20]. מה יאמר על הישוב ועל המושבה בפרט, אם חלילה ע"י תיקון צבורי והסכמת רבים יהיה מופקר בהם חילול ש"ק וימים טובים, ע"י אחינו ב"י[21].

בתקותי החזקה שישמח כי[22] הועד את לבבי בידיעה ברורה שהכל יהיה מתוקן כדת התורה והמצוה, הנני חותם בברכה מאת שומר ישראל [על פי תהלים קכא, ד] וברגשי כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ויו"ט - ויום טוב
7. וק"ו - וקל וחומר
8. וכיו"ב - וכיוצא בזה
9. וביו"ט - וביום טוב
10. ביו"ט - ביום טוב
11. ע"פ - על פי
12. ע"י - על ידי
13. ח"ו - חס ושלום
14. ש"ק - שבת קודש
15. שא"א - שאי אפשר
16. כ"א - כי אם
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. שויו"ט - שבת ויום טוב
19. ג"כ - גם כן
20. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
21. ב"י - בני ישראל
22. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אייר תרע"ב - יפו **נמען:** הרב יחיאל מיכל טיקוצינסקי (בעל 'לוח ארץ ישראל')

על קביעת קריאת המגילה במושבות לפי זיהוי ערים מוקפות: אין מקום לספק, כי מחקר ארץ ישראל מלא השערות. בתשעה באב: הרב קוק נוטה לחלוץ קודם את השמאל. ב'חנטה' של ט"ו בשבט צריך עיון, ואין היא 'ציצי הפריחה' (הגר"א גרודזנסקי).

עיקרי הדברים

- מגילה במושבות - אין ספק.
- חליצת נעליים בתשעה באב.
- גדר החנטה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אייר תרע"ב[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידידי הרה"ג[7] החה"ש[8] מוהרימ"ט[9] [הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי, עורך "לוח ארץ ישראל"] שליט"א[10],

ע"ד[11] קביעות קריאת המגילה להמושבות [האם המושבות הן במקום של ערים מוקפות חומה מימות יהושע, שבהן קוראים את המגילה בט"ו באדר] בפרטיות, איני מוצא לי חומר לספק, להוציא מידי רובא דעלמא. [להוציא מכלל רוב העולם, שקוראים בי"ד] כי כל החכמה הזו, של חקירת מדע א"י[12], מלאה היא רק השערות, שאמנם ראויים הם לחבה וכבוד החוקרים והדורשים בזה מצד חבת הקודש, אבל סוף-כל-סוף, א"א[13] לקבע מסמרות, על סמך השמות השגורים בין הערבים. ומ"מ[14] אם יש לו על איזה מהם ספיקות והערות יסודיות, יואיל נא בטובו להמציאם לי, ואגלה בל"נ[15] לכת"ר[16] את דעתי ע"ז[17].

ע"ד חליצת שמאל תחילה בט"ב[18], [בתשעה באב, שבו אסורה נעילת הסנדל] ג"א[19] נוטה לזה. [גם אני נוטה לזה]

בט"ו בשבט ראוי להעיר, שמדת החניטה ["חנטה": השלב בגידול הפרי שלפיו נקבעת שנת המעשר] יש בה עיון, וראוי לעשות ש"ח, [ראוי לשאול חכם] אם נקראת חניטה לפני ט"ו או לאחריו, לענין כל הדינים התלויים בזה. וכבר העיר הגר"א[20] גרידיץ בחי' משניות למעשרות, שהעולם טועים לומר שהוא "קנאספען", [ניצנים (גרמנית)] כלומר ציצי הפריחה, ואינו כן. אבל להגדיר בדיוק את גדרה צריך עיון רב, ואין מקום ב"לוח" [ב"לוח ארץ ישראל"] לפרט למינים השונים.

מרוב הטרדא אקצר ואו"ש[21] כנה"י[22], ידי"ע[23] דוש"ת[24] באה"ר[25],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הרה"ג - הרב הגאון
8. החה"ש - החיים והשלום
9. מוהרימ"ט - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ, ט (למשל: יעקב + משה + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. ע"ד - על דבר
12. א"י - ארץ ישראל
13. א"א - אי אפשר
14. ומ"מ - ומכל מקום
15. בל"נ - בלי נדר
16. לכת"ר - לכבוד תורתו
17. ע"ז - על זה
18. בט"ב - בתשעה באב
19. ג"א - גם אני / גם אנו
20. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
21. ואו"ש - ואומר שלום
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. ידי"ע - ידידו עוז
24. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
25. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** האגרונום ד"ר מ' זגורודסקי, עורך 'החקלאי'

אין בתורה מין צמח שאסור באכילה, ולכן אין יסוד לאיסור הצבר האדום, מלבד ערלה. צבר שניטע לגדר פטור מערלה. הרב קוק משער שהצבר הוא ה'הירדוף' שבתלמוד: עליו חופים את עצו כקליעה (סוכה לב), יש לו קוצים, ולכן אינו כשר ליארבעת המינים' ('דרכיה דרכי נועם'), ותחילתו רך וסופו קשה (פסחים לט). הירדופני הוא סם מוות לבהמה בגלל קוציו.

עיקרי הדברים

- אין צמח אסור באכילה.
- ערלה בצבר.
- השערה: הצבר הוא ה'הירדוף'.
- הוכחות מהתלמוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' כסלו תרע"ג[4].

כבוד החכם הנעלה מר ד"ר[5] מ. זגורודסקי [מ. זגורודסקי, אגרונום במשרד הארץ ישראלי של ההסתדרות הציונית, ועורך העיתון "החקלאי"] נ"י[6]. אגרונום משרד א"י[7] ועורך "החקלאי",

שלו'[8],

אתכבד בזה להשיבו על שאלתו בדבר פרי הצבר, [פרי הצבר (סברס)] אם יש איזה איסור באכילה במין האדום של הצבר, כאשר שמע ככה מאיש אחד בשם המשנה. ידע אדוני, שאין לנו בתורתנו הק'[9] שום מין צומח שיהיה אסור לנו, רק במקרים ידועים, כמו ערלה או טבל או כלאים, [ערלה: פירות שלוש השנים הראשונות לנטיעה; טבל: פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות; כלאים: הרכבת מינים] אבל שיהיה מין צומח אסור כשם שיש איסור כזה במיני בע"ח האסורים, זה אי-אפשר כלל. ועל כן אין שום יסוד לדברי האיש הנ"ל[10] האומר שיש איסור במין אחד של הצבר, זולת אם יכוין מצד איסור ערלה, לזה יש מקום בשלש השנים הראשונות לגידולו, אבל אין זה מיחד את המין, כי גם הצבר הרגיל היה איסור ערלה נוהג בו אלא מפני שהוא נטוע לסייג דין הוא שאין נוהג איסור ערלה באילנות שנוטעין אותם לסייג, [עץ שנטעו אותו לגדר אינו חייב בערלה (ערלה א, א)] או לשם עצי בנין או הסקה, והוא שנוי במשנה (ערלה פ"א), ואם הצבר השני אינו נטע לסייג כ"א[11] למטרת אכילה, ערלה נוהגת בו, אבל אם נוטעין אותו כדרך שנוטעין את הצבר הרגיל לסייג, דינו שוה להיתר גם בשנים הראשונות של נטיעתו.

וע"ד[12] השם של הצבר במשנה או בספרות התלמודית בכלל. שם צבר או קקטוס לא מצאתי בצמחים שבמשנה ותלמוד, לפי זכרוני. רק השערתי היא שהצבר נקרא בשם "הירדוף" ["הירדוף" הוא צמח קוצני הנזכר בתלמוד; לפי ההשערה כאן, הוא הצבר] בלשון התלמוד, ויש לי ע"ז[13] השערה נכונה, מדברי התלמוד במסכת סוכה (דף ל"ב ע"ב[14]) שהוא עוסק שם לבאר שאותו המין שנקרא בתורה בשם "עץ עבות" [ויקרא כג, מ] (ויקרא

כ"ג[15]) למצות ארבעה מינים שבחג הסוכות הוא ההדס, משום שהלשון ענף עץ עבות מתפרש הוא שענפיו ועליו חופין את עצו, וזה מצוי בהדס, שאומר שם שהוא עשוי כעין קליעה ודומה לשלשלת, ומקשה ע"ז בגמרא שמא זהו המין הנקרא הירדוף. והנה לפי הסימנים הללו, שעליו חופין את עצו והוא עשוי כקליעה, ג"כ[16] די לנו לשער שהוא הצבר שאנו רואים שעליו חופין את עצו, והוא עשוי, ע"י[17] הצירוף התכוף של עליו הסובבים את עצו, כמו קליעה ושלשלת.

אבל השערתנו היא מתחזקת ע"י התירוץ של הגמרא שאומרת שם, שאי-אפשר לומר שתהיה המצוה של נטילה במין הירדוף, אע"פ[18] שיש בו אותם הסימנים שאפשר לתלותם במאמר התורה "ענף עץ עבות" ע"פ[19] פירוש הש"ס[20], מפני שהכתוב אומר דרכיה דרכי נועם [משלי ג, יז] (משלי ג') וכתיב האמת והשלום אהבו [זכריה ח, יט] (זכריה ח'), וזה ההירדוף, פירשו המפרשים, כיון שיש בו קוצים הדוקרים את הידים, אין זה דרכי נועם ושלום, שיהיה מין כזה משמש למצוה של נטילה בידים. הרי לנו עוד סימן מובהק המתאים לתכונת הצבר, שהם קוציו הדוקרים, הממלאים ביחוד את עליו. ועוד מתחזקת השערתי מדברי התלמוד במסכת פסחים (דף ל"ט ע"א[21]), [פסחים לט] שעוסק שם בחקירה לסמן את המינים שהם כשרים למצות מרור, שיש בהם ג"כ מה שאין טעם מר ניכר בהם, כמו חזרת, ומ"מ[22] הם בכלל מרור ע"פ המסורת, ואומר הש"ס שם שהמרור סימנו הוא שתחילתו רך וסופו קשה, ומפרש רש"י[23] שאח"כ[24] מתקשה כעץ, ושואל ע"ז ואימא הירדוף, ומתרץ שצריך שיהיה המרור דומה למצה, מה מצה מין זרעים, אף מרור מין זרעים והירדוף מין אילן הוא, והתוס'[25] כבר כתבו במסכת סוכה שם, שאין פלא אם נאמר שמרור הוא הירדוף אע"פ שיש בו קוצים דוקרים, מפני שאפשר לכותשו ולהסיר את קוציו, אבל בנטילה של המין למצות ד' מינים צריך שיהיה שלם, וזה אי אפשר מפני הקוצים שלו.

עכ"פ[26] למדנו סימן שלישי ורביעי בהירדוף המתאים להצבר, דהיינו שהוא מין אילן כזה, שתחילתו הוא רך כמו ירק ואח"כ[27] נעשה קשה כעץ. וכשאנו מקבצים כל התוארים האמורים במאמרי התלמוד המפוזרים הללו, עולה לנו, צורת המין הנקרא הירדוף בציור זה: מין אילן שעליו עוטרים אותו כשלשלת וסובבים את עצו וחופים אותו כעין הדס, ויש בו קוצים דוקרים והוא רך בתחילתו ונהפך בסופו לעץ. והתמונה הזאת היא המסורה לנו בשם הירדוף, שמעצמה היא אומרת שהוא מין הצבר שלפנינו, בתור סייג לכרמים. ואם נצדק בדברינו, אנו מוצאים בגמרא פסחים ג"כ תואר הירדופינין, לשון רבים, ויתכן שהוא רומז על שני המינים. ויש בזה להאריך, ואין שעתי פנויה ע"ז.

והנני חותם ברגשי כבוד וברכה

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. ומצאתי לנכון עוד חיזוק להשערתי שהירדוף הוא הצבר, והוא נקרא, לדעתי, כלשון המשנה מסכת חולין (דף נ"ח ע"ב) בשם הירדופני, ואמר שם שבהמה שאכלה הירדופני היא כשרה, והכונה שם היא, שאע"פ[28] שהיא עלולה למות ע"י אכילה זו, מ"מ[29] כל זמן שלא נולדו בה סימני טריפה היא כשרה, ובאותו ענין מונה שם, שאם אכלה קורט של חלתית כשרה, ומפרש רש"י שנוקב את המעים. ע"כ[30] נכון הדבר לומר, שהתוצאות של המיתה ע"י הרדופני הוא ג"כ מפני שכשבהמה בולעת באכילתה

עלי הצבר היא עלולה לנקוב את בני מעיה עי"ז[31], חוץ מהגמל שאוכל אותם בלא היזק, ומ"מ היא כשרה כל זמן שלא ניקבו המעיים בפועל. ושם בגמרא יש שאומר שמחשב שני מינים של סם המות לבהמה, הרדופני ועוד מין סם המות, ואין פתרון לזה, לאיזה צורך ראוי לחשוב שני מיני סם המות לבהמה, שכיון שאנו יודעים שאע"פ שאכלה סם המות לבהמה מותרת כ"ז[32] שלא באה למדת טריפות, איזה חילוק של חידוש יש בין המינים השונים של סם המות.

אבל לפי השערתנו הדבר מובן, מפני שהרדופני אינו דומה לשאר מין סם המות, שכל מין סם המות הוא פועל בטבעו הארסי, וזה פועל רק ע"י קוציו שדוקרים, ויש בכל אחד טבע מיוחד שראוי לחושבו בפני עצמו. ודעת רש"י והערוך הוא, שהירדוף והרדופני, שניהם מין אחד הם, ודעת התוס'[33] בסוכה שהם שני מינים, והכריחו זה ממה שהירדופני הוא סם המות לבהמות והירדוף הוא מסומן לגנאי רק ע"י קוציו. אבל כבר בארתי שהקוצים עצמם הם העושים את העלים מסוכנים לבהמה כשאוכלת אותם. והנה אני בניתי את השערתי להסכים שהצבר הוא ההירדוף, והוא המוזכר בתלמוד ובמשנה ובתוספתא, (ב"ק[34] פ"ו ה"ה ובחולין פ"ג ה"ו[35]) בתור הירדופני, ע"פ הנראה לי מהבנת מאמרי הש"ס, המשנה והתוספתא, ואע"פ[36] שאין דברי המפרשים מתאימים לפרטי השערתי, מ"מ הנני מוצא לנכון להודיע לכבודו את מה שדעתי נוטה ע"פ הבנתי במקורות הראשיים עצמם, שהם דברי הקדמונים חז"ל[37], במשנה ותלמוד, שמפיהם אנו חיים גם בידיעת לשוננו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. א"י - ארץ ישראל
8. שלו' - שלום
9. הק' - הקטן
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. כ"א - כי אם
12. וע"ד - ועל דבר
13. ע"ז - על זה
14. ע"ב - עמוד ב
15. כ"ג - כבוד גאונו
16. ג"כ - גם כן
17. ע"י - על ידי
18. אע"פ - אף על פי
19. ע"פ - על פי
20. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
21. ע"א - עמוד א
22. ומ"מ - ומכל מקום
23. רש"י - רבי שלמה יצחקי
24. שאח"כ - שאחר כך
25. והתוס' - והתוספות

26. עכ"פ - על כל פנים
27. ואח"כ - ואחר כך
28. שאע"פ - שאף על פי
29. מ"מ - מכל מקום
30. ע"כ - על כן
31. ע"ז - על ידי זה
32. כ"ז - כל זה
33. התוס' - התוספות
34. ב"ק - בבא קמא
35. ה"ו - הלכה ו' (בציון מקור); אחרי שם מקום או אדם: השם ישמרהו
36. ואע"פ - ואף על פי
37. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרע"ג - יפו **נמען:** הרב דובער טורש

הרב קוק שמח שקמו לחזק את מצוות האתרוג יחד עם חיבת הארץ. נוסדה ביפו אגודה למטעי אתרוגים כשרים ומשומרים מהרכבה. יש לפרסם על ידי גדולי הדור שעדיף לברך על אתרוג משומר, גם אם אינו מהודר, מאתרוג של היוונים, שכולם מורכבים.

עיקרי הדברים

- אגודה לאתרוגים כשרים.
- אתרוגי היוונים מורכבים.
- עדיף כשר על מהודר מורכב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז שבט תרע"ג[4].

לכ' הרה"ג[5] היקר מאד מו"ה[6] דובער טורש נ"י[7], שו"ר[8].

שמחתי ביקרתו כי קמו גואלים למצוה הק'[9] פרי עץ הדר, ביחד עם זכירת חבת אה"ק[10] ומישבי שוממותיה. והנני להודיעו שיסדנו פה אגודה למטעי אתרוגים כשרים, [ראו (כרך ב', אגרת תצא)] ומשומרים מכל הרכבת איסור. וחוב קדוש הוא לכל יראי ד' וחושבי שמו ית'[11] להחזיק בידם ע"י[12] הזמנות, ולפעול אצל גדולי גאוני הדור וצדיקי הזמן המפורסמים דע"י[13], לפרסם שיותר טוב לברך על אתרוג מבורר בכשרות מפסול הרכבה, אע"פ[14] שאינו כ"כ[15] מהודר, מלברך על סתם אתרוג של היונים, [אתרוגי קורפו, שבידי סוחרים יוונים] אפילו יהי'[16] מהודר בנוי. כי ברור הדבר ששל הגוים הם כולם מורכבים, והחזקה כבר נתבטלה, כמו שאנו עדים ע"ז[17] כולנו, המעשים בכ"י מפרדסי הגוים פה, ואנו בקיאין בהם בכל מקום שהם. ואז תצמח ישועה לקדושת המצוה ולישוב אה"ק יחד בעה"י[18].

והנני בזה חותם בברכה כנה"י[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. שו"ר - שלום וישע רב
10. הק' - הקטן
11. אה"ק - ארץ הקודש

12. יתי – יתברך
13. ע"י – על ידי
14. דע"י – דעל ידי
15. אע"פ – אף על פי
16. כ"כ – כל כך
17. יהי' – יהיה
18. ע"ז – על זה
19. בעה"י – בעזרת השם יתברך
20. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י שבט תרע"ג - יפו **נמען:** אגודת 'פרי הארץ'

ברכה לאסיפה המעשית הראשונה של אגודת 'פרי הארץ' לנטיעת אתרוגים כשרים. האתרוג המורכב על לימון, כמו כל האתרוגים במטעי הנכרים, פסול לפי רוב הראשונים והאחרונים. היוונים התעשרו מכספי ישראל משום שהטעו בשקר. אם לא יינטעו פרדסים כשרים, המצווה תיפסק מן העולם. הרב קוק קורא לישראל להעדיף אתרוג משומר על פני יופי חיצוני שבא מהרכבת איסור, ומבטיח לעמוד לצידם בכל כוחו.

עיקרי הדברים

- ברכה לאגודת 'פרי הארץ'.
- פסול אתרוג מורכב.
- הצלת המצווה ובניין הארץ יחד.
- 'חן ויופי זה... שקר והבל'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] שבט תרע"ג[5]. [י"ח בשבט תרע"ג (1913)]

עז ועצמה, חיים וברכה, ועתרת שלו'[6], לכבוד האלופים היקרים, סוד ישרים [על פי תהלים קיא, א] אנשי חיל, יראי אלקים. המעוטרים בחבת קודש, לקומם נשמות ארץ חמדה, ועל ידה להחזיר עטרה של מצוה כמאמרה [על פי יומא סט: "החזירו עטרה ליושנה"; "מצוה כמאמרה" – כפי שנאמרה בתורה] אגודת "פרי הארץ" [אגודה לשיווק אתרוגים כשרים מן המושבות] יכוננה עליון. [על פי תהלים פז, ה]

אחי וגבירי,

ממעמקי לב ונפש הנני שולח לכם את ברכתי לאסיפתכם המעשית הראשונה, הנכונה להיות בעזה"י[7], באור ליום י"ט דנא, כאשר הואלתם בטובכם לבשרני. ויהי נועם ד' עליכם לכונן מעשה ידיכם, לגאון ולתפארת, ולדור אחרון יחרת שמכם ופעלכם הטוב לטובה ולברכת עולמים, בתור חלוצים המקיצים לתחיה עורק-חיים חשוב של יסוד ישוב ארץ ישראל. ועל כל זה, בתור המשיבים לאומה כולה, לכל עדת ד' הגוי כולו, את האבדה המתבקשת, היא מצות אתרוג כשר כדת של תורה., העומדת חלילה להתמוטט מיד ולדורות, אם לא נחיש לה עזרה מקודש מארץ חמדה, ומעבודת בניה-בוניה מישבי שוממותיה, באור ד' המאיר בנשמות שבי ציון, מהשרידים אשר ד' קורא, [על פי יואל ג, ה] המכירים את תעודתם בחיים, אשר קורא להם על פי גורלם להיות ראשונים לכל בית ישראל, להפוך ערבותינו לעדן ושוממותינו לגן-ד'. [על פי ישעיהו נא, ג]

ואנכי בעניי, הנני בעזה"ה[8] בכל כחי עומד לחזק את ידיכם בעבודת הקודש הזאת, ואקוה שקולנו ביחד עם מעשה ידינו ימצאו להם לבבות מרגישים מעברים, וידים עוזרות בפועל ובמעשה. רק אתם, אחי האהובים, היו לבני חיל, חזקו והתחזקו, למען עמנו ולמען ערי אלקינו [על פי שמואל ב י, יב] ולמען קדושת המצוה הקדושה הזאת, ההולכת ומתחללת ביחוד מידי בני נכר אשר פיהם דבר שוא. [תהלים קמד, ח] כי

הלא אנו כולנו יודעים, שעל עצם הדבר שאתרוג המורכב על גבי לימון, כמו שהם כל האתרוגים ממטעי הנכרים, כעת בימינו, שהוא פסול למצוה ולברכה, לדעת כלל עדת ישראל, ההולך בדרכי החיים של התורה והמצוה, על פי הוראת גאוניו וגדולי הדורות הראשונים והאחרונים, שרובם ככולם לא פסקו מהודיע פה אחד, את דעתם הקבועה בקודש, את פסולו ההחלטי של המורכב הנ"ל[9]. על עצם דבר זה, אין הענין צריך אימוץ משום אדם, ומי יבא אחרי המלכים, מלכי רבנן, [גיטין סב] ראשונים כמלאכים [על פי שבת קיב: "אם ראשונים בני מלאכים"] ז"ל[10], את אשר עשוהו, וישבו על מדוכה זו והחליטו את פסקם לפסול את ההרכבה האסורה הנ"ל. וכל החיל אשר עשו להם היונים, [סוחרי האתרוגים היוונים מן האי קורפו] מדמיהם של ישראל, בעד אתרוגיהם המורכבים בהרכבה הפסולה, לא בא להם מכחה של הוראה, שהרהיב עז, חלילה, אחד מחכמי הדורות להחליט למעשה, שהאתרוג המורכב על גבי לימון כשר הוא, חלילה וחס, רק פשוט מפני שהטעו בשקר את המון עמנו, ויחד עם זה את רבים מחשובי הזמנים, וכחשו את תרמית ההרכבה האסורה, עד שיצאו המצדדים לפעמים באיזה צד היתר לומר, אולי ראוי להאמין לדבריהם, ולהחזיק את האתרוגים שלהם בחזקת כשרות, כלומר שלא הורכבו הרכבת איסור, על גבי לימון.

אבל כעת שאנחנו כולנו הננו עדים, שיכולים אנו להעיד על זה את השמים ואת הארץ, שכל הפרדסים שביד בני נכר, שמהם יוצאים שפעת האתרוגים ברובם, שאחינו ב"י[11] מוסרים בעדם אלפים ורבבות רבות, מדי שנה בשנה, לידי שונאיהם מנדיהם, הם כולם מורכבים הרכבה אסורה ופסולה, כי כך היא דרכה של מצב הגננות הרגילה בימינו. כמה ידאב לבנו לראות שמצוה אחת ממצותיה של תורה, שכל חפצינו לא ישוו בה, הולכת ונאבדת ממנו ע"י[12] עטים של זרים הללו, המלעיבים בקדשי שמים.

וכמה גדול הוא הצער הנורא כאשר נשים על לב, שאם לא נחלץ חושים, להציל כעת את המצוה הקדושה הזאת, ע"י נטיעת פרדסים כשרים ומשומרים בידי אחינו המעבדים את ארץ חמדתנו, אז יבא הדבר לידי משבר נורא כזה, שהמצוה החביבה הזאת במאמרה תאפס ותחדל מן העולם. כי הנטיעות הכשרות המעטות הולכות וכלות, ולנטע במקומן אחרות אין איש שם על לב, כי-אם להפך, הגוים כובשי שוק האתרוגים מוסיפים עוד לכלות את כל מטע כשר ולנטוע במקומו מטעים של אתרוגים מורכבים על גבי לימונים ואנכי הנני רואה בזה יד ד' לטובה, כי סוף-כל-סוף יפקח ישראל את עיניו ויאמר מתי אעשה גם אנכי לביתי, [על פי בראשית ל, ל] ומצוה קדושה זו תהיה לאחת מן הצינורות, ששפע חיים לישוב ארצנו הקדושה ע"י אחינו יזל על ידם, ותחת להשפיע המון כסף לידי זרים, במחירם של אתרוגים מורכבים פסולים, יזלו הפלגים הללו להיות לכח עובד ופועל בהרי ישראל, לחזק את ידי העובדים במטעי האתרוגים המשומרים בטהרת הכשרות כדת של תורתנו הקדושה.

ואתם, אחי היקרים, היו אמיצי לב וחזקו ואמצו בימין ד' רוממה, העושה חיל, ואל יפול רוחכם מפני המכשולים הרבים המונחים על דרך הקודש. כי נוכח ד' דרככם, [על פי שופטים יח, ו] והצדק האמת והאמונה נר לרגלכם, ורשאים אתם לקוות שדרככם, דרך צדיקים זה, יהיה כאור נוגה ההולך ואור, [על פי משלי ד, יח] ומשאת נפשכם תעשה חיל מפרק לפרק ומתקופה לתקופה, ובקרוב יראו עינינו וישמח לבנו לראות הדר המצוה כמאמרה, השבה לתחיתה, ופרדסי האתרוגים הכשרים באמת, הולכים ומתרבים ע"י אחינו הנאמנים לד' ולארצו, עד אשר בעתיד לא רחוק, נוכל בבטחה לבשר בעז"ה, לכל קהל עדת

ד', נוצרי אמונים [על פי ישעיהו כו, ב] ולוקחי מצות, שכבר יש בידינו להשפיע להם מטוב הארץ, פרי עץ הדר, כשר ומהודר באמת, לפי הסיפוק הנדרש לכל האומה כולה, בכל מקומות מושבותיה.

וגדולי הדור, הגאונים, וכל קדושי עליון הצדיקים, אשר בהם ישראל יתפאר, ונפשות הגוי כולו, שלמי אמונים, אליהם מקושרות באמונה וחבת ידידות קודש, יצאו חוצץ כולם, להודיע את האמת הגלויה ואת ההלכה הברורה, שההידור העיקרי של האתרוג, קודם לכל הידור, הוא שיהיה כשר, ושיהיה שם אתרוג עליו בבירור, ויצאו להקדים אתרוג כשר המשומר מהרכבה פסולה, אפילו אם יפיו החיצוני לא ירהיב כ"כ[13] את העין הרואה לפנים, לעומת האתרוג הבלתי נודע שסתמו הוא מורכב בימינו, וק"ו[14] המורכב הודאי, שאין ראוי לדבר בו כלל, אפילו אם יהיה לוקח בחינו ויפיו כל לב. כי חן ויופי זה, שבא מהרכבת איסור, שקר והבל הוא לגבי דרישת התורה והמצוה כמאמרה. ועל פי דברי חכמים, חכמי הדור וגדוליו, ד' עליהם יחיו, יטה ישראל שכם אחד לדרוש אחרי האתרוגים הכשרים מעשי ידיכם, אחים חביבים, ומדי שנה בשנה תחזקו להוסיף אומץ ולהגדיל מטעים, עד אשר כרצות ד' דרכנו, תכבש לפנינו דרך ד', והאתרוג הכשר יקח לו את עמדתו הראויה לו בישראל, ויהיה גם כן לכלי מחזיק ברכה לאימוץ ישוב ארץ חמדה, ולחזק ידי בוניה מפריחי מטעיה.

ואני תפילה, יכונן ד' את מעשי ידיכם לברכה, וישכין בפוריכם אהבה ואחוה ושלו'[15] וריעות, ואגודתכם, שעל ארץ צבי נוסדה, תהיה אגודת עולמים, וכנסיה לשם שמים סופה להתקיים, [אבות ד, יא] כעתירת קשור באהבתכם, מצפה לאור ישועת אסירי התקוה, שבי לבצרון, [על פי זכריה ט, יב] ולחמדת מצות ד' כתורת משה מורשה, ישראל וישורון, [על פי דברים לג, ד–ה]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[16] יפו והמושבות תובב"א[17].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. שלו' - שלום
7. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
8. בעז"ה - בעזרת השם
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. ב"י - בני ישראל
12. ע"י - על ידי
13. כ"כ - כל כך
14. וק"ו - וקל וחומר
15. ושלו' - ושלום
16. פעה"ק - פה עיר הקודש
17. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש אדר ראשון תרע"ג **נמען:** הרב אליעזר מירקין (מחותנו)

הרב קוק שמח שהרב מירקין יצטרף לכינוס לחיזוק האתרוגים הכשרים. יש לקבוע ועד מפקחים על בדיקת האילנות והנטיעות. צריך לפעול באגודה אחת ובדרכי נועם, בהסכמת הוועדים המקומיים, ולקבוע השגחה קבועה כמו בזמן אגודת 'עץ הדר'.

עיקרי הדברים

- כינוס לאתרוגים כשרים.
- ועד מפקחים.
- אחדות ודרכי נועם.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], א' דר"ח[2] אד"ר[3] תרע"ג[4]

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידי"נ[7] מחו' הרב המאוה"ג[8] אוצר תו"י[9] מוהר"א[10] מירקין שליט"א[11], וכא"ל[12] שלו' וברכת ד' עליהם.

יקרתו הגיעני, ואשמח מאד אם כת"ר[13] יהי'[14] גם הוא עמנו בכינוס לצדיקים, לחזק את הענין של האתרוגים הכשרים. [ראו (כרך ב', אגרת תצא)] ובודאי נצטרך לקבע ועד מפקחים על בדיקת האילנות, ועל סדר הנטיעה למטעים חדשים. בטח יקח כת"ר בזה חלק גדול כיד ד' הטובה עליו, וביראת ד' האמיתית אשר בלבבו הטהור.

מובן הדבר שנצרך הדבר שנהי'[15] כולנו באגודה אחת בע"ה[16], ולהשתדל שיעשה הענין בדרך כבוד ודרכי נועם ושלו'[17], והנעשה בפ"ת[18] יהי' יחד בהסכמת הועד אשר כבר יסדנוהו, וכן בכל מושבה שיתיסד ועד בהסכמתו של הועד המקומי. ועם זה נקוה לתקן בע"ה השגחה כוללת בקביעות, וכמו שהי'[19] כן דרכי בעת שהיתה קיימת אגודת "עץ הדר", [ראו (כרך א', אגרת פה)] שבכל שנה היו בודקים את הפרדסים לפני נתינת ההכשר. ובטח ישגיח כת"ר על הענין החביב הזה בכל היכולת שבידו בע"ה. ואחתום בעתרת שלו' וברכה, כנה"ר[20] ונפש מחו' יד"ע דוש"ת[21] באה"ר[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. אד"ר - אדר ראשון
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. המאוה"ג - המאור הגדול

9. תו"י – תורה ויראה
10. מוהר"א – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. וכא"ל – וכל אשר לו
13. כת"ר – כבוד תורתו
14. יהי' – יהיה
15. שנהי' – שנהיה
16. בע"ה – בעזרת השם
17. ושלו' – ושלום
18. בפ"ת – בפתח תקוה
19. שהי' – שהיה
20. כנה"ר – כנפשו הרמה
21. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
22. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אייר תרע"ג - יפו

נמען: קול קורא לאחינו בגולה; ובהמשך - תשובה לרב (כנראה המשך אגרת לרב וידרין)

קול קורא: האתרוגים של הנכרים כולם מורכבים על לימון ופסולים. נוסדה אגודת 'אתרוג הכשר', שמרכזת את האתרוגים הכשרים של אחינו במושבות בהשגחת הרב קוק והרבנים. הרב קוק קורא לגדולי הדור להעיר את העם לבחור בכשרות האמיתית ולא בהידור המדומה. בהמשך: על ציורי מזלות במחזורים - מה שראה הוא 'רשמים בעלמא', אבל אם יש צורות גמורות, הרב קוק מוכן לחתום על מחאה. על חליצה: אין לדרוש חידוש, כי חולצים במנעל אחד מימי חז"ל (סנהדרין ז ב).

עיקרי הדברים

- אגודת 'אתרוג הכשר'.
- כשרות אמיתית ולא הידור מדומה.
- ציורים במחזורים.
- חליצה במנעל אחד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' אייר תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכת ד' מקודש, לאחינו היקרים, פזורי הגולה, מקרוב ומרחוק.

שלו' שלו' מהררי קודש.

אחינו האהובים,

זה שנים רבות, שמצות אתרוג כמאמרה, צריכה פקוח גדול ושמירה מעולה, שלא יבלעוה זרים. [על פי הושע ח, ז] נודע הדבר לרבים, כי האתרוגים שהנכרים הם נוטעיהם וממציאיהם" בזמן הזה, כולם הם מורכבים הרכבה פסולה, כלומר הרכבה של יחור אתרוג על עץ לימון, וגדולי הדורות רובם ככולם פסלוהו למצוה ולברכה. והנה קם לנו גואל למצוה החביבה, ביחד עם גאולת ארצנו הקדושה משוממותיה, והאתרוג הכשר פורח הוא במושבות אחינו האכרים, מישבי אדמת הקודש, ולהשמר מכל זיוף, נוסדה ב"ה אגודת "אתרוג הכשר", [אגודה שנוסדה לשיווק אתרוגים כשרים מן המושבות] שהיא מכנסת תחת רשותה את כל האתרוגים הכשרים מעשי ידי אחינו. והשעה הזאת שעת הכושר היא, לעבוד ולעשות לטובת המצוה כמאמרה, ולטובת ישוב אה"ק[6] הקשור עמה.

אמנם הדבר צריך חיזוק מכל גדולי עם ד' בכל מקום שהם, ומכל יראי ד' החפצים במצוה כמאמרה.

עלינו כולנו לעבוד בלב אחד, להגן בעד המצוה הקדושה, שלא תחדל, חלילה, מכללות עם ד' ולא יכחד מן הארץ האתרוג הכשר באפס יד. [דניאל ח, כה] ועוד עלינו לעמוד חלוצים בזריזות הראויה, להפנות את כל עם ד' קוני האתרוגים למצוה, שכונתם ודאי רצויה למצוה כמאמרה, שיקחו להם דוקא אתרוג כשר כדין, שאינו נמצא כי-אם בידי אחינו העובדים בקודש. וידעו נא, שהאתרוג הכשר שהוא מצוי דוקא

בידי אחינו בני המושבות המטפלים בו, אשר נוסדו יחד לאגודת "אתרוג הכשר", הוא מושגח ב"ה בהשגחה מעולה, על ידי ועל ידי הרבנים עמיתי בתורה וביראת שמים שבמושבות יצ"ו[7], ועליו תבא תעודתנו הנאמנה, שהוא כשר בלא שום הרכבת איסור בע"ה[8], והוא הוא האתרוג כמאמרו ומצותו. ונקוה בע"ה, שכל גאוני דורנו יצ"ו יחלצו חושים להעיר ולעורר את עם ד' הגוי כולו, שלא להביט על ההידור המדומה, שהאתרוגים המורכבים בפסלות מתגדרים בו, כי-אם על הכשרות האמיתית כתורה וכמצוה, ע"פ[9] רבותינו גדולי הדורות מעולם ז"ל[10]. ובזה יהיה זכות הרבים תלוי בהם, והענף החשוב הזה של האתרוג, שיש בו ריוח הגון למגדליו ועובדיו, יהיה כולו נטע על אדמת ישראל, בידי אחינו מישבי שממות ארץ חמדה, כת"ר[11] לכתב לעוד איזה רבנים מפורסמים בזה, ויכתבו יחד מחאה ע"ז[12] ואזהרה להמדפיסים, [כאן נשמט חלק מן האגרת, ומתחיל מכתב אחר: על מחזורים שהודפס בהם ציור מזל אלול] שאם לא ישנו את דרכם לטובה, יאסרו את המחזורים הללו.

אמנם באמת אגיד, שאנכי לא ראיתי כזאת, וצורת מזל אלול [מזל בתולה, שצויר במחזורים בדמות אשה] המצוייר במחזורים שלנו אינו כ"א[13] רשמים בעלמא, ולא קלסתר ממש. אך אולי ראה כת"ר כונים ממש שעשו איזה מדפיסים בצורה גמורה, על כגון דא ראוי למחות בכל תוקף, ואם יהי'[14] צורך בחתימתי הקטנה על מחאה כזאת, לא אמנע בל"נ[15] מלהשתתף בדבר מצוה זו. ויתגלגל זכות ע"י[16] זכאי [שבת לב] מר כת"ר שי'[17].

וע"ד[18] החליצה, עצתי שלא לדרש שום חידוש, כי ראיות רבות ישנן שכן הי'[19] המנהג גם בימי חז"ל[20] לחלוץ רק במנעל אחד, וק"ו[21] כל דורות הגאונים הראשונים והאחרונים, ובסנהדרין ז' ע"ב[22] אמר ר"ה[23] אפיקו לי מאני חנותאי ומינייהו סנדלא, שפירש"י[24] לחליצה, ול"א סנדלים, לשון רבים, ואין להאריך בזה,

יסלח לי כת"ר על איחור דברי, ביחוד אני חייב ת"ח[25] לכתר"ה[26] על ספריו היקרים שהואיל בטובו לכבדני בהם זה איזה חדשים, ומרוב הטרדא נדחו דברי תודתי, ויקבלם כעת ברצון ברב חסדו.

והנני בזה ידי"ע[27] קשור באהבתו ודוש"ת[28] בכל לב באה"ר[29] ונאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ע"פ - על פי
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. ע"ז - על זה

13. כ"א - כי אם
14. יהי' - יהיה
15. בל"נ - בלי נדר
16. ע"י - על ידי
17. שי' - שיחיה
18. וע"ד - ועל דבר
19. הי' - היה
20. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
21. וק"ו - וקל וחומר
22. ע"ב - עמוד ב
23. ר"ה - ראש השנה
24. שפירש"י - שפירש רש"י
25. ת"ח - תלמידי חכמים
26. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
29. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב בן ציון (ירושלים)

הרב קוק מבקש שבית הדין בירושלים יכין לו מנעל חליצה כמו שלהם, לחליצה דחופה במקום עיגון. עוד: אין לשנות את סדר העישור, והוא רק על ידי ר' חיים צבי בסיסט. על הצעת רב עקרון לגבי מצה שמורה - הרב קוק מסכים אם בית הדין בירושלים יסכים.

עיקרי הדברים

- מנעל חליצה.
- עישור על ידי בסיסט.
- שמורה בעקרון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א סיון תרע"ג[4].

ידי"נ[5] הרב ר'[6] בנציון [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי] נ"י[7], שוי"ר[8],

אטריח את כת"ר[9] לדבר מצוה רבה. צריכה להיות פה אחר ש"ק[10] הבע"ל[11] חליצה, של מקום עיגון, ודבר גדול מאד הוא, ואין לי מנעל כחפצי. [נעל מיוחדת לטקס החליצה (דברים כה, ט)] ע"כ[12] יטיב נא כת"ר לבקש מכ' ידידינו הרבנים הגאונים בד"צ[13] דעיקו"ת[14], שיצוו בטובם לעשות עבורנו מנעל חליצה כהתכונה של המנעל שלהם, והמחיר אשיב ברב תודה בלא איחור בל"נ[15], ויוכל כ"ת[16] ללוות ע"ז[17] ולשלם, ויפה שעה אחת קודם.

בבטחוני בידידותו שימלא בקשתי לדבר מצוה אדירה זו, ודי ישלם לו שכרו הטוב ע"פ[18] פעלו בזה ובבא.

לג' לא הרשיתי לשנות, כ"א[19] דוקא לעשר ע"י[20] רחצ"ב[21] נ"י.

לפ"ד[22] הר"מ[23] בראדער נ"י, הרב דעקרון, [ראו (כרך ב', אגרת תכו)] דבר שא"א[24] הוא להכניס תחת גג שמה את השמורה, ורוצה שנסכים לקחת עובי מטר שלא לשמורה, ולהתיר ע"י כיסוי, ואם תהי'[25] השמירה טובה ע"ז הייתי מסכים מצדי, אם יסכימו ע"ז ג"כ[26] כי[27] הבד"צ[28] דעיקו"ת[29] ת"ו.

והנני ידי"ע[29] כופל בקשתי ע"ד[30] זריזות מנעל החליצה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר

8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. ש"ק - שבת קודש
11. הבע"ל - הבא עלינו
12. ע"כ - על כן
13. בד"צ - בית דין צדק
14. דעיקו"ת - דעיר קודשנו ותפארתנו
15. בל"נ - בלי נדר
16. כ"ת - כבוד תורתו
17. ע"ז - על זה
18. ע"פ - על פי
19. כ"א - כי אם
20. ע"י - על ידי
21. רחצ"ב - רבי חיים צבי ב... - שם אדם
22. לפ"ד - לפי דעתי
23. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שא"א - שאי אפשר
25. תהי' - תהיה
26. ג"כ - גם כן
27. כ' - כבוד
28. הבד"צ - הבית דין צדק
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מנחם אב תרע"ג **נמען:** ועד רחובות

הרב קוק תומך בשמירה העברית ובשאלת הפועלים, אבל אין להפוך את השמירה לחילול שבת ויום טוב קבוע. רק במקרה של התנפלות גויים יש היתר כדין. בזמן שקט, חילול שבת קבוע - 'חלילה לא תהא כזאת בישראל'.

עיקרי הדברים

- תמיכה בשמירה העברית.
- בלי חילול שבת בשמירה.
- היתר רק בסכנה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ו מנ"א[2] תרע"ג[3]

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו[4], שלו'[5] וברכה,

ועד נכבד, ממעמקי לבבי אדבר דברי אלה. ע"ד[6] השמירה. [השמירה העברית במושבות, שאורגנה בידי ארגון "השומר" במקום שומרים ערבים] הנה לא נכחד מכבוד הועד, שהנני מחזיק בעיקר המגמה של שמירה עברית, ושאלת התרבות הפועלים מאחב"י[7] באה"ק[8] היא תמיד מעסקת אותי באהבה, אבל חלילה חולין היא לנו שיחד עם השמירה העברית נעשה חילול שבתות וימים טובים לדבר של הפקר. ע"כ[9] הנני דורש מכבוד הועד, שיתאמץ נא בכל עז שלא תהי'[10] שום הדרכה של חילול שבת ויו"ט[11] בהשמירה, ויעמידו את השמירה באופן כזה שלא תעשה על ידה שום העברת הדת, חלילה, רק בפרטים היוצאים מן הכלל כמו ח"ו[12] במקרה של התנפלות מצד הגויים, שאז ישנם דרכי היתר והרי הם ככל השאלות שבדין תוה"ק[13].

אבל לעשות למדה קבועה לחלל את שוי"ט[14] [את השבתות וימים הטובים] בעיירותינו שבא"י[15] בזמנים של שקט, חלילה לא תהא כזאת בישראל. וצור ישראל ישמור את עמו ואת נחלתו, ויפרס עליהם את סוכת שלומו, וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עלינו ויראו ממנו. [דברים כח, י]

בתקותי שכבוד הועד יתקן את הדבר בתכלית השלימות, כראוי לעדה קדושה ואשר באה"ק ביחוד, הנני חותם בברכה ורגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר

7. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"כ - על כן
10. תהי' - תהיה
11. ויו"ט - ויום טוב
12. ח"ו - חס ושלום
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. שוי"ט - שבתות וימים טובים
15. שבא"י - שבארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** מודעה לרבים

יש אנשים שסוחרים באתרוגים גנובים ומכשילים את הרבים ב'מצווה הבאה בעבירה'. הרב קוק מזהיר מכך, ומאיים לפרסם את קלונם ברבים אם לא יחדלו.

עיקרי הדברים

- אתרוגים גנובים.
- מצווה הבאה בעבירה.

נוסח האגרת עם ביאור

נחרדתי לשמועה שבאה אלי, שנמצאו אנשים ששולחים בעולתה ידיהם, והם סוחרים באתרוגים גנובים, ומכשילים את הרבים במצוה הבאה בעבירה, [אתרוג גזול פסול למצוה, משום "מצוה הבאה בעבירה" (סוכה ל)] ומבזים קדשי שמים באופן מכוער כזה, אשר תקוץ בו כל נפש ישרה. לכן הנני מודיע לרבים שישמרו אחב"י[1] מלהכשל בפח יקוש זה, של אתרוג הגזול, ואלה אשר יחשבו חלילה להתיר לעצמם את העסק המעושק הזה, של האתרוגים הגנובים, ידעו כי לחם נלחם בהם בע"ה[2], ונקרא עליהם מלא רועים גדולי ישראל באה"ק[3] ת"ו[4] לפרסם קלונם ברבים, אם לא יחדלו מעוון. והנני בטוח בשארית ישראל שלא יעשו עולה, [על פי צפניה ג, יג] ועליהם תבא ברכת טוב.

בעה"ח[5], ה' אלול תרע"ג[6] ברחובות אשר ביהודה ת"ו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דעיה"ק יפו והמושבות ת"ו.

1. אחב"י - אחינו בני ישראל
2. בע"ה - בעזרת השם
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. בעה"ח - באתי על החתום
6. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תרע"ג **נמען:** הוריו

הרב קוק שמח שאמו הגיעה בשלום לירושלים. על המודעה נגד גונבי האתרוגים: במקום חשש סכנה אין חיוב מחאה. הרב קוק דייק שלא לכתוב שאסור לברך, אלא רק 'אתרוג גנוב'. אם יתפרסם שאתרוג בלי תעודה נחשד כגנוב, אין כאן יאוש, ו'הבעלים מרדפים אחריהם'.

עיקרי הדברים

- בשורה על הגעת האם.
- אין חובת מחאה במקום סכנה.
- אתרוג גנוב - יאוש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב אלול תרע"ג[2].

הורי היקרים עט"ר[3] שליט"א[4], וכל יקירינו שיחיו לאוי"ט[5], שלו'[6] רב וברכת השנים.

לשמחת לבבי הגיעני מכתב כאאמו"ר[7] שליט"א, מבשר משלו'[8] באם צלחה לעיקו"ת[9] ת"ו[10].

וע"ד[11] הפיתקא נגד גונבי האתרוגים, [ראו (כרך ב', אגרת תקעט)] מובן שבמקום חשש סכנה אין חיוב מחאה, וגם בפסולי יוחסין, אמרו חז"ל[12], משהגיעו לסכנה פירשו, [קידושין עא] וד' ית"ש[13] ישמרנו ויגונן בעדנו ובעד כל עמו ויראיו, והנה איני יודע אצל מי היא כעת פתקתי. לר"ב ידלר אכתוב בל"נ[14] לעכב אם ישנה עדיין ת"י.

וע"ד יאוש וש"ר. [יאוש הבעלים ושינוי רשות, שבהם קונה הגזלן את החפץ, ושוב אין הוא "גזול" לעניין המצוה] ג"א[15] חשבתי בזה לפני כתיבתי, וע"כ[16] דקדקתי בלשוני שלא לכתוב מפורש איסור ברכה ופסול מצוה, כ"א[17] קראתי בשם אתרוג הגנוב, כאשר הדבר כן הוא, והענין מגונה, וראוי לגדור הפרצה בכ"מ[18] דאפשר. ולא עוד אלא שחשבתי שאם ידפיסו הפתקא ויפורסם הענין, אז כל האתרוגים שלא יבאו עליהם התעודות יהיו מוחזקים לגנובים, וממילא יוכל הדבר להתודע, ואין כאן יאוש, דהוי כבעלים מרדפין אחריהן. [כשהבעלים רודפים אחר הגנבים, אין כאן יאוש]

איך שיהי'[19] בודאי יהי'[20] הענין כהוגן בעה"י[21], ושומר ישראל ישמרנו ברוב חסדיו. והנני בזה חותם בברכה וכט"ס[22] כנה"ר[23] ונפש בנם עבדם חותם ביראת הכבוד ואה"ר[24],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

6. שלו' - שלום
7. כאאמו"ר - כאדוני אבי מורי ורבי
8. משלו' - משלום
9. לעיקו"ת - לעיר קודשנו ותפארתנו
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. וע"ד - ועל דבר
12. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
13. יתי"ש - יתברך שמו
14. בל"נ - בלי נדר
15. ג"א - גם אני / גם אנו
16. וע"כ - ועל כן
17. כ"א - כי אם
18. בכ"מ - בכמה מקומות
19. שיהי' - שיהיה
20. יהי' - יהיה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. וכט"ס - וכל טוב סלה
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** הרב בן ציון ידלר

הרב קוק חושש ממכירה פומבית של תרומות ומעשרות, שמא יימכרו לישראל או לחשודים. כבר נכשלו ביין שנעשה ממנו יין שרף. לכן ביקש מרופין שהכול יימסר לרבנים ויישמר לפי הוראתו. עוד: יש חשש סכנה במחאה נגד גונבי האתרוגים, וכשהגיעו לסכנה פירשו. אם הפתק לא נמסר - לא ימסור; ואם נמסר - יבקשו בחזרה.

עיקרי הדברים

- חשש ממכירת תרומות.
- הפסקת המחאה בגלל סכנה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], י"ב אלול תרע"ג[3]

שלו'[4] וברכת השנים לכ'[5] ידידי הרב ר'[6] בנציון נ"י[7], כוח"ט[8].

יקבל בזה את מכתבי להד"ר[9] רופין. [(כרך ב', אגרת תקפו)] יתר המכתבים אקוה ג"כ[10] לשלח בקרוב בע"ה[11].

ע"ד[12] הנהגה כללית של מכירת התרומ"ע[13] חוששני מאד, דלא ליפוק מיניי חורבא ח"ו[14], כשיהי'[15] פומבי לדבר, שימכרו ג"כ לישראל וגם לחשודים לאוכלם. וכבר ראיתי תקלות מתרומ"ע[16] של היין שעושים מהם י"ש[17] לשריפה, ושם עכ"פ[18] מזהימים אותו שלא יהי'[19] ראוי לשתי', ונשאר רק מה שלפעמים ישראלים נהנים הנאה של כילוי, וע"ז[20] יש קצת צד היתר, ע"פ[21] תשובת מבי"ט[22], [הרב משה מטראני, מחכמי צפת במאה ה-16] אע"פ[23] שחלילה להורות כך, מ"מ[24] ההכרח הוא למעט בהפסד כמה דאפשר. אבל להנהיג בכללות המושבות על תבואות חוששני. ע"כ[25] לא כתבתי לע"ע[26] לד"ר[27] רופין, כ"א[28] שישלחו ליד הרבנים, ויהי'[29] שמור ע"פ עצתי והסכמתי, ונתישב בדבר אי"ה[30] איך למצא דרך בטוחה שלא יבא שום מכשול בזה בעה"י[31].

והנה מצאתי להעיר את כ"ת[32], שהגיעה לידי ידיעה שיש ח"ו סכנה בדבר המחאה נגד האתרוגים הגנובים, [ראו (כרך ב', אגרת תקלט)] ואדעתא דהכי כמובן אי-אפשר להסכים, וחז"ל[33] כשהגיעו לסכנה פירשו גם בעניני יוחסין [קידושין עא] החמורים. ע"כ אם לא מסר כ"ת את הפתקא לא ימסור, ואם מסר יתבע בחזרה, עד שנראה איך יתנהגו בזה יתר הרבנים הבקיאים יותר בטיב העניינים. ואקוה שיעשה כ"ת הכל כראוי, וחפץ ד' בידינו יצלח בעזרתו יתי'[34]. והי'[35] ז"ש[36] כנה"י[37] ידי"ע[38],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום

5. לכ' - לכבוד
6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
9. להד"ר - להדוקטור
10. ג"כ - גם כן
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ע"ד - על דבר
13. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
14. ח"ו - חס ושלום
15. כשיהי' - כשיהיה
16. מתרומ"ע - מתרומות ומעשרות
17. יי"ש - יין שרף (משקה חריף)
18. עכ"פ - על כל פנים
19. יהי' - יהיה
20. וע"ז - ועל זה
21. ע"פ - על פי
22. מבי"ט - רבי משה מטראני
23. אע"פ - אף על פי
24. מ"מ - מכל מקום
25. ע"כ - על כן
26. לע"ע - לעת עתה
27. לד"ר - לדוקטור
28. כ"א - כי אם
29. ויהי' - ויהיה
30. אי"ה - אם ירצה השם
31. בעה"י - בעזרת השם יתברך
32. כ"ת - כבוד תורתו
33. וחז"ל - וחכמינו זכרונם לברכה
34. ית' - יתברך
35. והי' - והיה
36. ז"ש - זה שלום
37. כנה"י - כנפשו היקרה
38. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אלול תרע"ג **נמען:** (ההתחלה והסוף חסרים; כנראה להוריו)

הרב קוק מודה על ברכת ההורים והאחים. על האתרוגים הגנובים: לפעמים אין יאוש, כשהגננים מרשים זה את זה, וגם אם יש יאוש אחרי שינוי רשות, זה 'יאוש ושינוי רשות' שמועיל. דיון בדעת הרב חרל"פ, ביאוש בקטנים וביאוש שלא מדעת.

עיקרי הדברים

- תודה על הברכות.
- יאוש ושינוי רשות.
- יאוש בקטנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ז אלול תרע"ג[2]

(חסר העתק ההתחלה והסוף)

תודתי נתונה ממעמקי לבבי על ברכת הורים ואחים, היקרה. כה לחי לברך ולהתברך בבית קדשנו ותפארתנו, בבנין שלם בב"א[3].

ע"ד[4] האתרוגים קצרתי [שאלת האתרוגים הגנובים מן הפרדסים; ראו (כרך ב', אגרת תקפז)] בעוד חששות. דלפעמים ע"י[5] בירורי דברים והרשאות מכמה גננים יחד יוכל הדבר לבא לידי מניעת יאוש. וגם אם מיאש מגוף החפץ אחרי שכבר נקנה הוי ש"ר ואח"כ[6] יאוש דתליא ברברבתא, וכ"פ[7] מזדמן שלא ידע בעל הגנה מגניבתו עד קרוב לחג, וכבר קנה הקונה מקודם. וחשש ח"ג[8] חרי"מ[9] [הרב יעקב משה חרל"פ] שי'[10] מהני דלאו בני מחילה, רחוקה היא והרי מסיק הש"ס[11] דבאגי בחזקת יתמי לא מחזקינן, וניזול בת"ר. ובעיקר הדבר ל"ב אם יאוש דגזילה בצירופו של ש"ר מטעם מחילה אתאן עלה, דהרי לחד צד דגמ' ב"ק[12] ס"ו [בבא קמא סו] משום תקנת השבים הוי העיקרי י"ל[13] דהכי הוי דינא בלא מחילה, שהרי כל נגזל אינו מוחל אף שמתיאש. וי"ל[14] דהוי לגבי קנין כזוטו של ים דאבודה מכ"א א"צ[15] בר מחילו וכבר העיר בזה בס'[16] אחרון ממחברי זמננו בענין אבודה מכ"א בקטנים.

אמנם י"ל בקטנים שאין להם ידיעה ל"ה יאוש כלל, אלא די"ל[17] אם נדמה לזוש"י[18] הוי יאוש של"מ[19] יאוש בצירוף לש"ר, וכה"ג[20] מהני בקטנים כדהת"ו[21] ב"מ[22] כ"ב דלכי גדלי מיאשי, [בבא מציעא כב] והוי יאוש למפרע. ומהני גם לדידן בזה כרבא, דל"פ[23] אביי כ"א[24] ביאוש גרידא. ואין הזמן מסכים לברר הדברים כראוי.

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
3. בב"א – במהרה בימינו אמן
4. ע"ד – על דבר

5. ע"י - על ידי
6. ואח"כ - ואחר כך
7. וכ"פ - וכן פסק
8. ח"ג - דורש פענוח
9. חרי"מ - שם אדם - דורש פענוח
10. שי' - שיחיה
11. השי"ס - השישה סדרים (התלמוד)
12. ב"ק - בבא קמא
13. י"ל - יש לומר
14. וי"ל - ויש לומר
15. א"צ - אין צריך
16. בס' - בספר
17. די"ל - דיש לומר
18. לזוש"י - לזוטו של ים
19. של"מ - שלא מדעת
20. וכה"ג - וכהאי גוונא
21. כדהת"ו - כדברי התוספות
22. ב"מ - בבא מציעא
23. דל"פ - דלא פליגי (שאינם חולקים)
24. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב יום הכיפורים תרע"ד - יפו **נמען:** ועד רחובות

'אין מזרזין אלא למזורזין': הרב קוק מבקש לתקן את השמירה כך שלא יהיה בה שום חילול שבת ויום טוב.

עיקרי הדברים

- שמירה בלי חילול שבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], עיוה"כ[4] תרעד"לת

לכבוד הועד הנכבד במושבה רחובות ת"ו, שלו'[5] וברכת השנים.

בהשעני ע"ד[6] חז"ל[7] "אין מזרזין אלא למזורזין" מצאתי לי לחובה קדושה.להעיר את רוחכם הטהור, ועד נכבד, בענין השמירה, [שמירת המושבה בידי שומרים יהודים, שנעשתה גם בשבת ויום טוב] לתקן את הענין הנכבד והכללי הזה באופן שלא יהי'[8] בו שום חילול שבת ויו"ט[9].

להרבות דברים ע"ד החוב הגמור המוטל על הציבור ועל ב"כ[10], שיהיו הענינים הכלליים בראש כל בעדות ישראליות, וביותר באה"ק[11] ת"ו, מתנהגים באופן הרצוי ע"פ[12] תוה"ק[13], איני רואה שום צורך, לועד נעלה שכמותם ולעדה נכבדה שכמושבתם היקרה בכלל.

בבטחוני שהדבר יעשה בתכלית השלמות בעה"י[14], הנני חותם בברכה נאמנה משומר ישראל, לרומם קרן ולברך את עמו על אדמת קדשו, ברב עת ושלו'[15],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. עיוה"כ - ערב יום הכפורים
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
8. יהי' - יהיה
9. ויו"ט - ויום טוב
10. ב"כ - בא כוחו
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. ע"פ - על פי
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה פיוטית לשבועות: הרב קוק מתקשה להביע את רוח האב ב'שבילים כבושים'. הלכה: מזוזה בדירה שכורה בשותפות נכרי - לפי רבי עקיבא איגר, ולדעתו פטור, כי הבית יכול לשוב לרשות הנכרי.

עיקרי הדברים

- ברכה לשבועות.
- מזוזה בשותפות נכרי.

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], [סיון תרע"ד[4]]

וגדול החפץ ועמוק בן יקיר לי, לכתוב לך שלא בגבולות הנימוסים, שלא כצמצומי הברכות הנהוגות, היוכלו שבילים כבושים להביע תוכן רוח אב הומה מעומק נשמה לנפש אהובה, חבת אורים, ואם הביטויים שנתכווצו נותר ופיגול הנם, ומה אמצא תחתם לא אדעה, תעמד הדומיה ותקרא בקולה המיוחד ואזנך הפתוחה ב"ה[5] לקשב הגיונותי אבטח שתאזין, וברכותי החבוייות יפוזו לפניך בגלי זהבם, ליום שמחת עולמי עולמים ליום חג התבל, אשר לא ידע עדנה להעריכו, ליום הבכורים שלנו, [חג השבועות] שעם מרומם מחוגי כל הגה, יודע לתארו באדירות הקודש: יום מתן תורתנו, ומני ארץ האורה אור גדול ומבהיק יאיר לך בני מחמדי, אור חיים וישע. סוף-כל-סוף תלאה נפשנו מבלי הגות דברים במבטאים אשר דרכיהם נסללו, וברכתי מתפרצת, וכל הדרכים לפניה כשרים הם, גם ההרגל הישן והבנליות מתחדשת בחידוש חדש, ושלו'[6] וברכה מקודש לך אשא, וגיאות ד' ימלא לבבי, ותודה וברכה רנן ותפילה מלאו קרבי. בד' לי עז, ורוח קדשו יאמצך, ואור תורה, ושמחת מצוה, ובוהק נרה יאיר לך לאומץ וגודל סלה. חזק בני ואמץ, ויהי ד' עמך, בן חכם ישמח אב. [משלי י, א]

חפצתי לטייל בפרטים, בדבר המזוזה ועוד הפעם מניעות שונות. דברי רע"א סי'[7] סו [שו"ת רבי עקיבא איגר] תראה בע"ה, מה שהעיר בשותפות של נכרי וישראל בדבר שא"ב[8] דין חלוקה ע"פ[9] דברי הר"ן[10] נדרים, שבכל זמן שכ"א משתמש כולו שלו. ולע"ד[11] כיון דבית סתם היא ד"א ואין בה ד"ח[12], הרי התורה שפטרה שותפות נכרי, אם מקרא ידעינן לה פטרה גם בכה"ג[13] מדלא פרשה, וע"כ[14] צריך לומר דמה שבעת השימוש ישוב להיות של עכו"ם[15] זהו ג"כ[16] דבר הפוטר, דאלת"ה[17] האיך משכח"ל[18] בבכורה שותפות עכו"ם הפוטר הלא בע"ח ודאי אין בהם ד"ח כ"ז[19] שהוא רק אחד, ובכל גווני מיירי ודאי קרא בזה, א"ו[20] דזה היחש שיוכל לשוב לרשות נכרי בלא שום קנין מצד ישראל הוי יד נכרי באמצע ופוטר. ופשוט דמהני לסמוך ע"ז[21] בשכירות כנדון דידך.

תל"י[22] על החוה"ש[23] אשר עמנו כלנו. מפני הטרדא אקצר כעת. שמח בני בשמחת תורה וקדושת הרגל וכט"ס[24]. אביך מתעדן באהבתך, מצפה אור ד' על עמו ועולמו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בע"ה - בעזרת השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ב"ה - ברוך השם
6. ושלו' - ושלום
7. סי' - סימן
8. שא"ב - שאין בו
9. ע"פ - על פי
10. הר"ן - רבנו נסים
11. ולע"ד - ולעניות דעתי
12. ד"ח - דברי חכמים
13. בכה"ג - בכהאי גוונא
14. וע"כ - ועל כן
15. עכו"ם - עובדי כוכבים ומזלות
16. ג"כ - גם כן
17. דאלת"ה - דאי לא תימא הכי
18. משכח"ל - משכחת לה (מוצאים מצב כזה)
19. כ"ז - כל זה
20. א"ו - אלא ודאי
21. ע"ז - על זה
22. תל"י - תודה לא-ל יתברך
23. החוה"ש - החיים והשלום
24. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרץ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

על יום טוב שני של גלויות: 'יום חולי בארץ שבגלות מעוטר בקודש. בליל שבועות הרצה הרב קוק על שורשי הרמב"ם ל'ספר המצוות' ועל המחלוקת עם הגאונים: לרמב"ם הנבואה אינה דבר תורה, ויסוד התורה שבעל פה הוא בית הדין הגדול; לגאונים רוח הקודש קובעת הלכה, ו'המקום אשר יבחר ה'' מכריע. הרב קוק עדיין מסופק בנסיעה.

עיקרי הדברים

- יום טוב שני של גלויות.
- שורשי ספר המצוות.
- נבואה והלכה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' סיון תרע"ד[4] ביום אשר מאופל-הגלות אור יום-טוב שמה יגיה, [כלומר: ביום החג השני, יום טוב שני של גלויות, שבו נמצא הרצי"ה בגרמניה] וגיה-יקרות [אור יקרות] של ארץ-חמדה ישעשע נפש כל יונק משדי שפעת תנחומותיה, לרומם כל חול אל מעוז הקודש ומשגבו, כהדר טהרת הרקיע המתגלה מתוך עננים כחולים-אדומים-שרוקים, [על פי זכריה א, ח] בעלי צבעים שונים, ביפעת-עצמו, נראה לי טוהר החול של יום-חמודות זה אליך בתוך המון חוגג של בני גלותא די יהוד [גולי יהודה (ארמית, דניאל ב, כה)] אשר בסביבותיך: הפשטות הענוגה של ארץ-חיים, בחוליותה, שרעננותה של טבעיות-הקודש מתרשמת בה, ביום-חול אשר ההכרח של הגלות גורם לו שיעוטר בהדרת-קודש, כדי שעל-ידה יפוג קצת הרושם הגס של החול המגושם שבאדמה הטמאה, ויתקרב תכן המועד לקדש-הזמן שמקורו בבית-חיינו ארץ-חיים ארץ-חמדת-עולמים, "לשכנו תדרשו ובאת שמה". [דברים יב, ה]

ב"ה[5] עבר עלינו יום הקדוש חג-הבכורים [חג השבועות] לשלו'[6] ושמחה. בלילה נקבצו חלק הגון מקבוצנו, והרציתי לפניהם ברהיטא [ברהיטות, בקצרה] את שרשי הרמב"ם[7] ל"ספר המצות", [הכללים שבהקדמת הרמב"ם ל"ספר המצוות", שלפיהם מנה את תרי"ג המצוות] עם הערות כלליות והשקפות ליסוד חלוקי-הדעות שבין הרמב"ם והגאונים. קצתן אולי שמעת, ולא התרשמותן הפרטית שנתברכה יותר, ב"ה, ע"ד[8] הערך של הנבואה ורוח-הקדש אל דרישת ההלכה המעשית לדורות. למרות מה שלדעת הרמב"ם אין לנבואה תוכן של דבר תורה, יש לגאונים רק מסלה אחת: תורה, נביאים, כתובים, סופרים והלאה. ובמקום שהסכמת האומה עושה, מקדושתה של תורה, לשיטתו, את היסוד של תורה-שבע"פ[9], שיסודו הוא בשביל כך הבית-דין הגדול שבלשכת-הגזית, [הסנהדרין הגדולה, שישבה בלשכת הגזית במקדש] ושפע רוח-הקודש מצד-עצמו אין יכול לסייע לחתוך-הלכה, [לפסוק הלכה] - עושה להם רוח-הקדש המסוגלה לישראל את ההלכה לקבועה לדורות, ו'המקום אשר יבחר ד'' [דברים יז, ח] מכריע בקדושתו הסגולית, מפני שרוח-הקודש שורה בו בסתר או בגלוי, והנבואה מכרעת היא ומפרשת ואח"כ[10] באו הסופרים לרשת מקומה. יסוד

המנין הוא צורך עצמי לגאונים: מצוה אי-אפשר שיוסיף נביא, אבל ענף הוא כפירוש, ולזה צריכים מנין והגדרה, מה שלא יובן זולת-זה כי-אם בשמא בעלמא. [אלא בניחוש בלבד]

ע"ד "אגודת ישראל" [על דבר הכנס של "אגודת ישראל", שהרב קוק הוזמן אליו] מסופקני עדיין בענין הנסיעה. ד' ינחנו בדרך ישרה וברוכה למען שמו.

אביך מלא שאיפה ותקוה לאשרך בכל חסדי עליון ב"ה גומר עלינו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ב"ה - ברוך השם
6. לשלו' - לשלום
7. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
8. ע"ד - על דבר
9. שבע"פ - שבעל פה
10. ואח"כ - ואחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר שני תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

פורים עבר בשלום. הדירה עוד לא פנויה, ודירה זמנית בצפון העיר רחוקה ממרכז עבודתו. 'הסבל הגדול של החברתיות הכרכית' מונע ממנו 'התנערות פנימית', וקשה לו למצוא את 'גרעיני האמת' בתוך 'השבלונה השוטפת'. הרב קוק צריך להתחיל מחדש בין מבקר למבקר 'להפנות רוחי למזרח'.

עיקרי הדברים

- עיכוב הדירה.
- קושי החברה הכרכית.
- הכמיהה לחירות נשמתית.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], י"ז אד"ש[2] עתר"ו[3].

בני יקירי שליט"א[4], עברו ב"ה[5] ימי הפורים בגלותנו החדשה לשלו'[6]. [בלונדון, שאליה עבר הרב קוק משווייץ כדי לכהן ברבנות קהילת "מחזיקי הדת"] ת"ל[7] כי רבים ושלמים הם הנוהרים והמקושרים בקישור פנימי מאהבת תורה ודעת יראת ד'. יחננו השי"ת[8] לתן לי רוח טהרה ועזוז לעבוד עבודת קודש, עבודת פנים ועבודת חוץ.

עד כה עדיין לא מצאנו מרגע מקומי, כי הדירה המיועדה לנו לא נתפנתה משכניה עדנה, והוכרחנו לשבת כמה שבועות אצל ה' חייקין [ככל הנראה הרב משה אביגדור חייקין, רב בלונדון] נ"י[9], ואח"כ[10] כאשר אמרתי להם שבשום אופן לא אוכל לסבול שבתי אצל יחיד, כי רק מקום לינה הי'[11] לנו באכסניא באחד ההוטלים, שכרו דירה בצפון העיר, ארעית. האויר הוא אמנם פה יותר טוב מבמזרח, [מבמזרח לונדון, שבו ישבו רוב המהגרים היהודים וקהילת "מחזיקי הדת"] אבל אין זה מרכז עבודתי כלל, ומתוך כך לא אוכל להוציא אל הפועל שום דבר תיקון, לא בפנים עניני מחז"ה[12] ולא בחוץ, אע"פ[13] שהש"ר[14] והב"ד[15] מזה ורבנים חשובים אחרים מזה כולם חפצים בשיתוף פעלים מצדי, לא אמצא הכשרה מעשית מצד מניעת הדירה הקבועה לגירותנו פה, ובודאי הכל הוא לטב מן שמיא.

מובן שבראשית הזמן היתה הטרדא גדולה מאד מהמון מבקרים, וגם כעת לא הונח לי, ועוד ישנם רבים מחכים למועד אשר נכנס להדירה המיוחדה בע"ה[16]. קשה לי להתישב ולבא עם הספר אליך בני בדברי אמת כאשר עם לבבי. הסבל הגדול של החברתיות הכרכית מונע אותי הרבה מההתנערות הפנימית, ונפשי שוקקה וצמאה לתנועותיה העצמיות, וזרמי הטרדה סוחבים אותה להתעסק בהמון שיחות, פלפולים, דרושים ורעיונות מוגבלים, מטוכססים באופיים מלוחצים, כמו שהבריות התמימות והמחקות את התום מורגלות בהם, ובקושי גדול הנני משוטט למצא את גרעיני האמת ואת פניני העשר הנמצאים בתוך השבלונה השוטפת הזאת, אבל טרם שנגמר איזה ציץ לבי להגמל, והנה זרם חדש של מבקרים, מעוררים רעיונות ומחשבות עוד הפעם מסחיפת ההרגלים וחולשותיהם, הנה בא, ואני צריך

להתחיל בעבודה פנימית מחדש בין פרק לפרק, להפנות רוחי למזרח, למקום עיני ולבי שם, ולחשוף מעינות ממקורי החירות הנשמתית, אשר נפשי להם עורגת, ולישועתך ד' קויתי, [בראשית מט, יח] ואני איחל תמיד, להוסיף על תהלתך. [על פי תהלים עא, יד]

דרש נא יקירי, בשלו'[17] חביבנו הרה"ג[18] הד"ר[19] בעה"ב[20] שליט"א והרב ד"ר[21] לב שליט"א וכא"ל[22], והנני חותם בברכה בצפיית ישועה וכט"ס[23], אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק הכהן קוק

דר"ש[24] באה"ר[25] למאהבינו הרב הנכבד מו"ה[26] נפתלי ה"ש[27] שטרנבוך שליט"א, וביתו וכא"ל ותודה רבה, ולכ' חתנו יקירי הרה"ג[28] מוהרא"ב[29] שליט"א, ולאגודת הקודש שוקדי החכמה האמונים לד' ועמו רב שלו'[30].

הנ"ל

נ. ב.

כתוב נא, בני, מכל הפרטים אשר עמך, מעבודותיך בקודש ובחול ומכל אשר תשער שיעניננו. חזק ואמץ ויהי ד' עמך ופועל ידיך ירצה, ונזכה לשמח ברב נחת מאשרך בכט"ס[31].

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. אד"ש - אדר שני
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ב"ה - ברוך השם
6. לשלו' - לשלום
7. ת"ל - תודה לא-ל
8. השי"ת - השם יתברך
9. נ"י - נרו יאיר
10. ואח"כ - ואחר כך
11. הי' - היה
12. מחז"ה - מחזיקי הדת
13. אע"פ - אף על פי
14. שהש"ר - שיר השירים רבה
15. והב"ד - והבית דין
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בשלו' - בשלום
18. הרה"ג - הרב הגאון
19. הד"ר - הדוקטור
20. בעה"ב - בעלי הבתים
21. ד"ר - דוקטור
22. וכא"ל - וכל אשר לו
23. וכט"ס - וכל טוב סלה

24. דר"ש - דורש שלום
25. באה"ר - באהבה רבה
26. מו"ה - מורנו הרב
27. ה"ש - השם
28. הרה"ג - הרב הגאון
29. מוהרא"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ב (למשל: אברהם + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
30. שלו' - שלום
31. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם היו 'גולים בגולה בתוך גולה', ורק השבוע נכנסו לדירה. הרב קוק מבקש לדעת על הדרשה של הרצי"ה בבזל ועל לימודיו, ושואל אם הרצי"ה מעיין ברשימות. ברכה לפסח וליום הולדתו.

עיקרי הדברים

- סוף סוף בדירה.
- דרשה בבזל.
- הרשימות.
- ברכה ליום ההולדת.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ו' ניסן עתר"ו[2] (לונדון).

בני יקירי וחביבי [הרצי"ה, ששהה אז בשווייץ] שליט"א[3], שמחיתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' תמיד בכל טוב ואושר לאוי"ט[4]. לא לפי המדה שהנני חפץ לקחת דברים עמך בני עולה בידי, מפני המניעות וההטרדות, שאני עלול מתכונתי ומצבי להסתבך בהן. עד כה היינו גולים בגולה בתוך גולה. [הרב קוק עבר משווייץ ללונדון, ושם נדד בין דירות] הדירה היתה מדוירה משכנים, וישבנו איזה שבועות אצל מר חייקין, וכאשר נלאיתי כבר מתואר ישיבה כזו נכנסנו באכסניא מיוחדה דירת עראי, שלא מצאו הולמת לנו כי"א[5] בצפון העיר, מקום מרכז "עדת ישראל" האשכנזית. [קהילת "עדת ישראל" בלונדון, שהקימו יוצאי גרמניה] רק שבוע דנא [רק בשבוע הזה] נכנסנו אל הדירה, שהיא ג"כ[6] עדיין בלתי מסודרה כראוי. בכ"ז[7] קצת ישוב הדעת הנני מוצא לעומת המצב הקודם, שסוף כל סוף יש איזה עמדה ברשות היחיד שלנו בגלותנו, ונפשנו חכתה לדי' שיבא כל דבר וענין על מכונו כראוי, ונוכל להשתמש בזמן הנדידה ג"כ למטרות רצוייות כחפץ הלב הפנימי. אשמח לשמע ממך את התוכן של דרושך בבזל, [הדרשה שנשא הרצי"ה בבזל] ואיך המה סדרי לימודיך בקודש ובחול בפרטיות.

תבאר נא או אולי תשלח את המכתב שקבלת מפולטבה, ומה שלומם. הנני נפסק באמצע ע"י[8] טרדות. תמהני לאיזה צורך אפית מצה בפני עצמך. האינך חושב להיות בפסח הבעל"ט[9] סמוך על השולחן התמידי? [סמוך על שולחנו הקבוע של מארחו] ע"ד[10] הבחינה החימית, שאינה נותנת תוצאות בטוחות [על דבר בדיקה כימית, שאינה נותנת תוצאות בטוחות] הראויות לסמוך עליהן לענין או"ה[11], ידעתי זה כבר.

דרש בשלו[12] אהובינו הרבנים החכמים המצויינים הבעה"ב[13] והד"ר[14] הרץ נ"י[15] באהבה נאמנה וכבוד נעלה.

ההנך מציץ לפעמים בהרשימות שתחת ידך, ומה תמצא בהן? כתוב נא לעתים תדירות למשפחתנו בכל המקומות הפזורים בקודש ובחול, גם בשבילנו, ואף שנקוה גם אנו בעה"י לכתוב להם.

מפני הטרדא וקדושת ש"ק[16] הממשמשת לבא הנני מקצר ואומר שלו'[17] רב וברכת ד', כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה אשרך כה"י[18],

אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. נתאחר המכתב קצת, ואוסיף ברכת הרגל, ביתרון הכשר ושמחת לבב, ויהי נועם ד' עלינו, וחג חירותנו ופדות נפשנו יאיר לנו בשר ד' וישעו לנצח, ויחננו לשוב אל הקודש ברחמיו הרבים, ותוספת ברכה ואורה לך בני ליום הולדתך לאוי"ט, כ"ה תבורך לאושר רב וגדולת חיים טהורים וטובים באור חכמה ודעת ויראת ד' בעז קודש קדשים, כנפשך היקרה ונפש אביך מברכך בכל לב ממעמקי רוח ונפש ממקור הברכות.

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. כ"א - כי אם
6. ג"כ - גם כן
7. בכ"ז - בכל זאת
8. ע"י - על ידי
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. ע"ד - על דבר
11. או"ה - אומות העולם
12. בשלו' - בשלום
13. הבעה"ב - הבעלי הבתים
14. והד"ר - והדוקטור
15. נ"י - נרו יאיר
16. ש"ק - שבת קודש
17. שלו' - שלום
18. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בני צפון לונדון מתגעגעים אליו. 'הקודש העליון חבוי בכל', והחול אינו אלא 'מסווה'. הקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף. בליל הסדר החירות 'משחררת את רוחנו ורוח כל היקום', ומראה את 'חרותו המוחלטת' של הרעיון העליון מול כבלי 'חכמותיו הזעירות' של האדם. 'נצחנו והננו מנצחים את כל'.

עיקרי הדברים

- הקודש חבוי בכל.
- החול - מסווה.
- חירות ליל הסדר.
- נצח ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], י' ניסן תער"ו[2].

בני חביבי, [הרצי"ה, ששהה בשווייץ] שליט"א[3], שמחתני היום במכתבך הנחמד ובמכתבים הרצופים. תה"ל[4] על חסדו ואמתו ובטובו יוסיף עמנו לטובה ויחנינו לבא לארץ חמדה ברוב עז ושלו'[5]. ברב רחמיו וחסדיו, אשר לא תמו עדי עד.

שבוע העבר נכנסנו אל הדירה אחרי אשר יצאו השכנים ועדיין לא הספיק הזמן לתקן הכל כראוי, בכ"ז[6] מתאמצים הם למלא רצונינו בכל האפשרות. בני הצפון האשכנזים, [קהילת "עדת ישראל" בצפון לונדון, שבה התגוררו תחילה] היראים שי'[7], שדרנו שם איזה שבועות מתגעגעים באהבה ומצטערים על התרחקותי מהם ריחוק מקום, וב"ה[8] כולם אוהבים ומכבדים ביושר לבב, יברכם ד'.

אם לא הייתי כ"כ[9] מעומס בטרדות ותביעות מעשיות, וביחוד למודיות מעשיות, שהסביבה תובעתם בטבעה, ואני איני יכול וגם איני חפץ להשתמט מזה, אע"פ[10] שהם שלא כנטייתי הפנימית בתביעתי הרוחנית המופשטה, הייתי חפץ לכתוב לך אריכות דברי חפץ ממשאות נפש לפי תכונת הזמן והכשרת הרוח לחג הקדוש והנהדר זמן חירותנו הבעל"ט[11]. אבל התוכנים המוגבלים דוחקים, לפעמים גם להסחת הדעת מהמושגים החביבים שכל בהם עז רוחנו ונעימת חדות נשמתינו.

המחשבה הכללית ע"ד[12] התפשטותם של הרגשות הנאצלות של קדושת הזמן, מחוץ לזמנן, כהמשכת קדושת שבת בימי המעשה, היא צריכה תמיד לבא מההכרה הפנימית, שהקודש העליון חבוי הוא בכל. האידיאליות האלהית חיה היא במילואה בכל פינה ונקודה, של חיים, זמן, ומקום, ומקוריהם ותולדותיהם לאין תכלית בגודל ובקוטן. תוכן החול איננו כ"א[13] מסוה המסתיר, הפועל תעלומה על כל זהרי האורה של החיים הנחמדים והחביבים, שמנועם ד' המה מפכים והולכים במלא עולמים, במלא נשמות ובמלא חיינו פנימה. הקודש בא במועדו, ומסיר את הצעיף, מגלה את פני הלוט, והאורה הקדושה בכל חמודותיה, הנה נראה, מלבבת היא אותנו בנעימות שיחיה, מרוה אותנו נחת משוד

תענוגיה, והננו מתענגים על ד' ועל טובו, ולבבנו מתמלא רום ועדן, בריווי תענוגים, אז תתענג על ד'. [ישעיהו נח, יד] ובאים אנו מרוב שקיקת חדות דודים, להשתעשע במצוותיו אשר אהבנו אהבת נפש לעולמים, אשר אהבנו סלה, ממקור נשמותינו מראש צורים, [במדבר כג, ט] ועד אחרית כל ימי עולמים, ודורי דורים, אשר אהבנו בחמדת כל לבב, מתוך הכרת עז מלאה לבית נשמתית טבעית שכלית ומזגית, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. [שיר השירים ח, ז]

ובליל התקדש חג, [ישעיהו ל, כט] והננו מלאי גאולה, מלאי חרות עליונה, וחירותנו משחררת את רוחנו, ורוח כל היקום, מגלה את האושר הצפון בנו פנימה, כי רוח א-ל חי העולמים בנו חי, בקרבך קדוש, והחיים כולם באים למעמדם, ורוחנו רואה את יקרת ערכם, את גודל שיוויים, ואת רוממות תשוקת תקותם, אשר תבא בטח. בטחו בד' עדי עד כי בו הוא צור עולמים. ומתוך מקרא הקודש אשר לחג הקדוש הננו עומדים על המצפה ונחזה, את רוח החירות ההולך ונגאל, העולה מעלותיו מתוך כל עצמת הסיבוכים, ומתוך המאפליות נראה נהורים, ונפשנו תגיל בד' תשיש בישועתו, וכל עצמותינו תאמרנה ד' מי כמוך. [תהלים לה, ט-י]

וגאולתנו גאולת עולמים היא, חודרת היא בכל מרומים ובכל מעמקים, רעיונינו העליון, הרחב מכל מרחבי מרומים, שכבלי העבדות של הגות רוח בן אדם תולעה, וחכמותיו הזעירות, חפצים הם בני אדם מלכי ארץ והמון לאומים לאסור אותו בהם, מראה הוא בימי חג חרותינו, וביותר בכל גודל בלילה הזה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, את חרותו המוחלטה. נצחנו, והננו מנצחים את כל, וההוד והנצח עמנו, לנצח עוד עדי עד, שרינו עם אלהים ועם אנשים ויכולנו. והננו עדים חיים וקיימים, שחיה בעולם נשמת עם כזאת, שאין קצה לתעצומותיה, שטללי כל אורות עדנים היותר עליונים מרוים הם אותה ולרגעים ישקוה. ויחידי הסגולה, העוסקים בתורת ד', ודבקים באהבת נצח למצוותיו, המלאות לרויה עדני עדנים משמי שמי קדם, הם הם הצנורות אשר על ידם תשוקה נשמת הגוי כולו, מפלגי קדשי קדשים אלה, היוצאים מנחל היוצא מבית ד', המרוה את כל החיים, שעתיד הוא להשקות גם את נחל השטים, ולהעלות גם עליו כל עץ נחמד וכל עלה תעלה ותרופה. ומלאכת שמים עדינה זו בידינו היא מסורה, מה מאד תעלוזנה כליותינו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו.

וגדולה היא ערובתנו שאור חדש הולך ומאיר מתוך מחשכים, ופליאות עולמים עתידות להופיע, בתוך מסיבות החיים וממעל להם, וגם במעמקי מחשכיהם, ורוח טוהר, רוח קודש, מלא תעצומה, יופיע בכנסת ישראל, וצמאון חי מלא גבורה והוד, לשוב אל מקום אהלנו לבחר את נחלתנו גאון יעקב אשר אהבנו סלה, ברוח מלא אור ד', ומטרת גבורת קודש, בזרע אדם וזרע בהמה גם יחד, תוסיף לפעמים, בכפלי כחות כבירים, במהרה בימינו, אמן כה יאמר ד' המדבר טוב על ישראל מתוך מחשבותיו, המלאות שלוי[14] וברכה לכל יצוריו.

דרוש נא באהבה נאמנה ובתודה עמוקה את שלוי אהובנו איש המעלה הרה"ג[15] ד"ר[16] אי שליט"א ומשפחתו הכבודה, מה יקר חסדכם וטובכם בכל אותות האהבה והכבוד אשר תראו ברוחכם הטובה לבנינו שליט"א. ברוכים תהיו מאת ד' וחוגו בשמחת לבב את חג המצות הבעל"ט ביתרון הכשר ובכל

טוב. וברכת ד' תבא לכ'[17] ידידנו הרה"ח[18] המרומם ד"ר הערץ שליט"א יגיל וישמח בשמחת החג הקדוש בכל טוב וחדוה, כנפשו היקרה הוא וכא"ל[19] שי'.

מפסיקים אותי ענינים שונים, חזק בני ואמץ, השגיח נא על בריאותך והארת רוחך, בצהלה וחדות נועם קודש, וכתוב לי בפרטיות מכל לימודיך וענינך באר היטב, וצור עולמים ב"ה[20] ידריכנו במעגלי צדק, בנתיב מצותיו ואורות תורתו, יראתו ואהבתו, ויראנו בידידי ידידות משכנות דבירו. והי'[21] זה שלו' רב ועתרת ברכה וכל טוב וחיים לאוי"ט[22], כנפשך האהובה ונפש אביך מברכך באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תער"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תה"ל - תהלה לא-ל
5. ושלו' - ושלום
6. בכ"ז - בכל זאת
7. שי' - שיחיה
8. וב"ה - וברוך השם
9. כ"כ - כל כך
10. אע"פ - אף על פי
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. ע"ד - על דבר
13. כ"א - כי אם
14. שלו' - שלום
15. הרה"ג - הרב הגאון
16. ד"ר - דוקטור
17. לכ' - לכבוד
18. הרה"ח - הרב החסיד
19. וכא"ל - וכל אשר לו
20. ב"ה - ברוך השם
21. והי' - והיה
22. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

השיעורים כבר משפיעים. לכבוד שבועות: האמיתות שעמים אינם יכולים להבין 'אחרי כל התחדדות שכלית' - אנו חשים אותן 'בכל מלוא הוד נשמתנו'. דבר ה' מפכה מכל אות ונקודה. 'גאון יעקב' שומע את 'דפיקת השעות' מתוך הנצח. על ההכנה לאוניברסיטה: שיעשה כנטיית רוחו. 'כל החול... אינו אלא מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש'.

עיקרי הדברים

- השפעת השיעורים.
- סגולת ישראל במתן תורה.
- החול - כלי עזר לקודש.
- חופש בבחירת לימודים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ח[2] סיון.

בני יקירי ומחמדי [הרצי"ה, ששהה בשווייץ, בעוד הרב קוק בלונדון] שליט"א[3], מה יקרו לי אמרותיך במכתבך היקר והנחמד. הואיל נא חביבי ושמח את לבבנו בדבריך האהובים בעתים יותר תדירות.

תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל אשר עמנו. הזמן הולך ושוטף בטרדת עבודות, אשר אמנם עוד אינן ממלאות את הנפש הלקויה, השואפת להדר עליון, אשר רק על אדמת קודש יגלו נצוצי אורותיו. בכל זאת יש בהן כדי להשיב מעט את הרוח הנכאה.

כבר כתבתי לך כמדומה ע"ד[6] שני השיעורים [שיעור בגמרא ושיעור בספר "הכוזרי" לבחורי ישיבה בלונדון] שהחילותי להגיד לפני איזה מצעירי הישיבה, ות"ל[7] כבר אני רואה עקבות השפעה לטובה. יכונן ד' את מעשינו, ויהיו ימי שבתנו בגולה לברכה לעם ד', עד יחננו וישיבנו אל אהלנו כבתחילה לרומם קרן בישועה.

אין הזמן מוכשר כעת לפני מפני טרדות שונות להשתעשע בדברי קודש הראויים לרוחך העדינה, ומה גם לעת הכנת קבלת פני החג הקדוש הנאדר ונערץ בקודש, חג הבכורים יום מתן תורתנו. [חג השבועות] ואי לאו האי יומא דקא גרים ["אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא": אלמלא היום הזה (שבועות) שגרם, כמה יוסף יש בשוק (פסחים סח)] כמה גויים בעלי תרבות ונימוס שונים איכא בשוקא של התולדה האנושית, ותהום החושך הפרוש עליהם מה נורא הוא, וברוך המקום ברוך הוא שבראנו לכבודו, ואותן האמיתיות הגדולות רזי עולם ומוסדות החיים היותר קדושים נצחיים ואידיאליים, שכל עם ולשון לא יוכלו לעכלם ולהבינם, גם אחרי כל התחדדות שכלית והתעמקות פילוסופית, הננו חשים ומרגישים אותם בכל מלא הוד נשמתנו, בכל עומק קרב וכליות רוח ונפש, האורה העשירה של הדר ד' אחד חי העולם, אשר בהגלות טובה כל המחשכים יהיו למאורות וכל המרורים לנעימות עדנים, אשר רק נטיפים מצללי אורותיה ממוזגים הם בתוך רוח האדם הכללי הדולה מעט מעט ממעמקים מים קרים, למוסר

ולתפארת, לחסון נצח ולפאר קודש, הלא היא כולה שרויה ברוחנו פנימה, ברוח ישראל סבא, [ברוח כנסת ישראל] בעצמת חפץ חייו, וברגשת עדנת רוחו, טוהר אמונתו וגאון קדשו. ודבר ד' החי בחיי בית ישראל, בחיי עם וחיי איש, בחיי דור וחיי דורים ודור דורים, מפכה הוא בגבורתו ממעין החיים, ממקור הגלותה של אש דת, מאותיותיה, נקודותיה, תיבותיה ועניניה של תורת עולמים, וכל הסתעפות נועם חמדותיה.

והולך הוא רוח אלהי עולם זה וחודר בכל התפצלות האורים אשר לאור ישראל בכל פרשה ומדרש, בכל הלכה והגדה, בכל פלפול ולקח, בכל מדע והגיון, וחושף הוא את תעלומותיו, ומגלה הוא את הזוהר הגנוז החי בישראל השב ובישראל הצעיר, בישראל הסובל ובישראל השואף.

ואיך לא נהיה גדולים מלאי אור ועוטי נהרה ביום הגדול הזה. וגאון יעקב הולך הוא ומושך משך ענות צדק בכל תועפות רוחו ובכל היקום. מכיר הוא את הקוטן מתוך הגודל, את הגלוי מתוך הנעלם, שומע הוא את דפיקת השעות והרגעים מתוך רגשת הרת עולמים של נצחי נצחים, והולך הוא וחוצה בעזוז נצחו, בתוך שטפי גלי הזמנים, ומימיהם וימי שאונם כהמון מים כבירים [ישעיהו יז, יב] לא יבעתוהו. יודע הוא כי כחם כח עובר הוא, ועמו עזוז נצח והוד ממקור חיי העולם, אשר בחילו ישוב ויחיה גם כל מתי עולמים, בנצחו ינצח כל רגעים שוטפים, אשר נהיו לימים ושבועות ויקוו במעין הנצח, בים החירות העליון, אשר על שפתו מזה ומזה יעלה כל עץ, אשר פריו למאכל ועלהו לתרופה ורוממות ועז ואהבה ונועם לכל היקום, לקומם כל יצורים מנפילתם המטויה, ותורת חסד משלחת היא ברקיה, וגבורת רעם תורה חיציה, ודבר אלהי עולם לעולם יקום, ומתוך כל רוכסי אישים אור ישרים יזרח לשמח שמים וארץ וכל דרים בם, "ירונו יושבי סלע, מראש הרים יצוחו, ישימו לד' כבוד ותהילתו באיים יגידו". ובמספר ומפקד תמנה בית יעקב את רכושה השמימי, פקודי ד' שש מאות ועשר ושלש אשר באורם תזהיר נשמת אור אל חי העולמים, ושטפי האורה ירוצו ממעין האחדות העליונה, ואברים וגידים ועור ובשר ירקם כתפארת אדם לגלות על ידם הוד פאר החיים, ובלב כל נשמה חשה מעינות חדשים יבוקעו, והמעינות חד אל חד ישקו, "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין".

מדוע לא הודעתני בני חמודי בפרטיות משיעוריך, בקודש וגם בחול. ע"ד ההכשרה לאוניברסיטה הלא אמרתי כמה פעמים שתעשה כנטיית רוחך הטהור. אקווה בחסדי השי"ת[8], שכל פינותיך יהיו לימין וכל מעשיך לש"ש, ואיך שתפלס ארחיך בזה יהי ד' עמך. כמובן ענוגי הפנימי הנני מרגיש בהתגדלך בתורת ד' תמימה בעזה"י[9]. כל החול בהמון סעיפיו, למודיו, ידיעותיו והגיוניו, איננו סוף-כל-סוף כ"א[10] מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש שאנו שואבים בששון ממעיני ישועתו, ממקור תורת ד' החיה בקרבנו, אשרי העם שככה לו הנני חותם בברכת שמחת הרגל הקדוש ויפעות אורותיו לך מחמדי ולכא"ל[11]. שלו'[12] רב לך ולעוזריך, מעלות ידידינו האהובים הרבנים החכמים ומשפחותיהם וכא"ל[13] שליט"א. והי'[14] זה ברכת ד' וישועתו כנפשך היקרה והחביבה ונפש אביך מצפה ישועת אל למושעות ב"ה במהרה בימינו בקרוב, חותם בברכת התורה ושקיקת חדות משוש תענוגיה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ע"ד - על דבר
7. ות"ל - ותודה לא-ל
8. השי"ת - השם יתברך
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
10. כ"א - כי אם
11. ולכא"ל - ולכל אשר לו
12. שלו' - שלום
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. והי' - והיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב יום הכיפורים תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה פיוטית ליום הכיפורים ולסוכות: אור מחילה, סליחה ותשובה יאירו, וכן שמחת החג.

עיקרי הדברים

- ברכה ליום הכיפורים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיוה"כ[2], עזר"ת[3]. [ערב יום הכיפורים תרע"ז]

בני מחמדי שליט"א[4], ברכת ד' עליך, ברכות עולמים, וברכות עתים, אור ד' ישגבך, וחדות נועמו וידידות חמדת משכנות דבירו, אורי שפעת תורתו, וזיוו יקרת חכמתו, מתק עדנת אהבתו, וישע ימין עוז גבורת יראתו, ירווך וישמחוך, וחסד לעד יתמכוך, ויהי ברוך מקורך וצהלה ואור דעה ותם ויושר וחן ושכל טוב, אהבת חסד, וחבת צדק יעטרוך, ויום הקדוש הזה הבע"ל[5] יהיה לך, ולנו, ולכל עם ד', ולכל באי עולם וכל עולמי עולמים לצנור ברכה, והפראת ישועה, להאיר אור מכלל יופי, מני ארץ חמדת ד', מציון ומקודש, על כל מרחבי תבל, ואור מחילה וסליחה, אור תשובה, עם כל שיקויי עדניה, יאירו לנו בטללי אורותיהם הזרועים לצדיק, ושמחת החג הקדוש הבעל"ט[6] עם קיום מצוותיו, והגיון חקרי חוקיו ומשפטיו בנחת רוח, ברוממות נשמה, בגאות ד' ובענות צדק ישקונו מימי נעימותיהם, בשמחה ברינה בגילה ודיצת לב וכל משוש נפש רוח ונשמה, לכל המחזיקים במעוז אור ד' אמת, וקדושת שפעת נהורות תורתו וקדושת מצוותיו, על עם קרובו. חזק ואמץ בני יקירי ודרוש לטובה את אהובינו הרבנים הגדולים החכמים אוהביך שליט"א וכא"ל[7]. והי'[8] זה שלו'[9] וברכות נצח כנה"י[10] ונפש אביך מברכך בייחול חסדים טובים, לשיבתנו לנוה קודש, לתורה ולתעודה ב"ב[11] בקרוב,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיוה"כ - ערב יום הכפורים
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. והי' - והיה
9. שלו' - שלום
10. כנה"י - כנפשו היקרה
11. ב"ב - בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק לקח שני אתרוגים מחמת ספק: יווני עם הכשר, וקורסיקני 'פראי'. סוכות הוא החג שמטביע את אור ישראל 'בטבע החיים, הנפש והעולם'. בפסח הראינו חירות מהטבע, ובסוכות אנו מתקרבים אל הטבע ומטביעים בו את הקודש שמעליו. 'במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו'. הסוכה - זכר לדור המדבר, 'דור הדורות'.

עיקרי הדברים

- שני אתרוגים.
- פסח - חירות מהטבע.
- סוכות - הקודש בתוך הטבע.
- דור המדבר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ערב חג הסוכות, עזר"ת[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, וב"ה[6] אשר עברו עלינו הימים הקדושים שעברו מירח האיתנים [מחודש תשרי (מלכים א ח, ב)] דנא לשלו'[7] יחנינו צור ישענו ב"ה ויראנו בישועתו ולטובה יגמר בעדנו ברחמיו הרבים. הסוכה כבר היא כגמורה, אתרוגים לקחתי שנים כדרכי בגלותי מפני הספק, ואמנם על אחד מהם יש הכשר מעיד שאינם מורכבים, אבל לא אתמחא לי גברא, [אבל אין לי ידיעה שהאיש מומחה ונאמן (ארמית)] והעדות היא נגד החזקה שאתרוגי יוון הם מורכבים, [האתרוגים מיוון (קורפו) הוחזקו כמורכבים על לימון, ולכן פסולים] והשני הוא קורסיקני [אתרוג מקורסיקה] וגידולו קצת פראי, משער אני שאיננו מורכב. יאר ד' פניו אלינו לקבל את רשמי אורות קדשו מחדות נועמו והוד זיו פאר הדרו, בימי החג הקדוש הבע"ל[8], החג התוכני באופיו להטביע את אור ישראל בטבע החיים, בטבע הנפש, בטבע העולם, בטבע היש, בטבע ההויה. בפסח חגנו את חרותנו, הראנו לדעת שהננו בני חורין, משוחררים גם מההגבלות של חוקי הטבע, המקשרים בעבותות את האישים ואת העמים, ותולדתנו נתיסדה מיסוד האור העליון, מלשד חיי העולמים הזולף בחסדי אבות ממקור הברכה, מיסוד עולם שהוא קודם ונעלה מכל הגבלה וחוקיות מוטבעה.

אבל החיים החמריים וגם הנפשיים, וביחוד האנושיות, והעולם כולו, יסודותיו ומערכותיו, תוצאותיו וסדריו, כולם בחוג טבע הם מוגבלים. ואיך זה יושפעו מדולגי עולמים, ממחוללי מעל, המגביהים את מעופם מעל כל משטר וחוק טבע, בחפצם האישי והאומי, בשאיפותיהם הזמניות והנצחיות. ובאים אנו בחג האסיף, [חג הסוכות (שמות כג, טז)] בירח האיתנים, במועד הגבורות גבורות הגשמים ועוז הרוח, הכבדת האכף של הטבע הסתוי ההולך וממשמש לבוא, ואנו מתקרבים אל הטבע. יושבים בסוכה, נאחזים באגודת נטעים [ארבעת המינים] רעננים, שמחים בשמחת המים, [שמחת בית השואבה] בשמחת הרויה הטבעית

בברכת ד' על היקום, ההולכת במעגל המוגבל אשר בחוקי הברזל של הטבע, חודרים אנו גם בטבעיותה של האנושיות, בהכרח החמרנות שלה, בצורך שבעים האומות [שבעים פרי החג בסוכות כנגד שבעים האומות (סוכה נה)] אשר חלק ד' אותם לכל צבא השמים, ועל כל אנו מטביעים את הוד הקודש שממעל לכל טבע, את חינו והדרו בתוך עומק הטבע, בתוך הלב הבשרי, בתוך הגויה החמרנית הגדולה, בתוך הטבע הגס הארצי, בתוך הארץ המקולקלת, האדמה אשר אררה ד'. [בראשית ה, כט] במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו, והננו ששים ושמחים בגאון ד' גם בעוד אשר החושך הוא כ"כ[9] עב ומגושם. כי בחושך ד' אור לי, [מיכה ז, ח] ואורי וישעי צור לבבי וחלקי שמחתי וגילי צור עולמים, שדי בשמחת הויתו, יפעת זיוו וקדושת תפארתו, לכל בריה.

ואשרנו שאנו מכירים את אשרנו, אשרנו שאנו שמחים במתת גורלנו, אשרנו שאנו שואבים בכל יום ויום, בכל שעה ושעה, ממעיני ישועות העולמים. והעולמים הולכים ונושעים, והנשמות הולכות ומשתלמות, הולכות ומתמלאות מפגימותיהן, ואנו מלאים עוז וחדוה מפעולותינו שאנו פועלים עם אל, ובת קול עתידה להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו [ירושלמי שבת ו, ט; על פי במדבר כג, כג] ויושבים אנו בסוכות, זכר לאותן הסוכות של הדור הפלאי, דור הדורות, דור המדבר, אשר קפל בעוזו וכלליותו את כל הדורות כולם והטביע בקרב כולם את הלמעלה מהטבעיות, את אור ד' עליון הרחב והחפשי, זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר ארץ לא זרועה.

שמחני נא בני חביבי מכל אשר עמדך לטובה.

יחנינו צור עולמים ב"ה ויחדש עלינו ועל כל עמו בית ישראל שנה טובה ומעוטרה, ומאופל יגיה נהורים ומעז מתוק יוציא וממשטמת לאומים ומלחמותיהם האכזריות, מי יתן טהור מטמא - "הכל יוכל וכללם יחד" אור חיים נועם אהבה שלו[10] ורעות, מאושר ומבוסס ביסודי חיים איתנים חזקים ומחוטבים, וגוי אחד בארץ יקום ויופיע באורו וכבודו בזיוו וזהרו, יכיר את כח נשמתו ואת חילו הגדול שמגבורה העליונה, של אל נאזר בגבורה נוטה שמים ויסד ארץ האומר לציון עמי אתה, וכארי וכלביא יקום ויתעודד, ישוב אל מקור חייו, אל אור גניזת תורתו, אל ארץ חמדתו, ואל כוננויות משטריו וחיי טבעיותו בגאון שם ד' במהרה בימינו. והיה זה שלו' כנפשך היקרה ונפש אביך דוש"ת[11] מצפה אשרך וטובך כל הימים,

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וב"ה - וברוך השם
7. לשלו' - לשלום
8. הבע"ל - הבא עלינו

9. כ״כ - כל כך
10. שלו׳ - שלום
11. דוש״ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' ראש חודש מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

החגים עברו בשמחה עם חברים יראים. ישיבת הסוכה עלתה יפה. חידוש: הירושלמי (סוכה ג) מסביר את פטור המוציא לולב בשבת ב'עשה דוחה לא תעשה', אף שזה לאו שיש בו כרת - לפי תוספות (יבמות ט), לרבי צריך לאו עם הכרת לחיוב חטאת, וכשהעשה דוחה את הלאו נשאר כרת בלי לאו. אל יצטער הרצי"ה על האתרוגים.

עיקרי הדברים

- החגים בלונדון.
- חידוש בירושלמי סוכה.
- עשה דוחה לא תעשה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] א' דר"ח[2] מ"ח תרע"ז[3].

בני מחמדי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. ב"ה עברו עלינו ימי המועדים הקדושים בחדות ד' בקיבוץ חברים, יראים ושלמים, אוהבי תורה ומצוה, ודבקים באהבה בחיבת קודש. תל"י על רוב חסדיו כי ברוגז רחם יזכור, וממעון קדשו השגיח לשים עלינו עין לטובה גם בגלותנו ושבתנו בארץ נוד הרחק ממאויי נפשנו, יחננו נא בחסדו להראותנו בישועתו, אשר אלי' ניחל, ויביאנו אל הר קדשו וחצרות חמדתו ויאר עלינו באורו, אור נועמו ומשוש חיים ותפארה בשמחת תורתו, וחדות הארת אור גדלו הודו נצחו ופאר עוזו עדי עד.

בטח תשמחנו יקירי להודיענו מכל תהלוכותיך בימים הקדושים אשר עברו לטובה, שאקוה שיהי'[7] רישומם עליך באור חי העולמים לשיגוי ולשגב, לגודל ולאומץ ולכל אורה וצהלה, בחסדי צור מעוזנו, אשר באהבתו נתעלס סלה, ובשעשועי חוקיו נגילה, ובאור נעימת תורתו יחדה לבנו ויעלוז כבודנו נצח. תל"י שישיבת הסוכה עלתה יפה ב"ה בלא הפרעה כמעט מכל פרטיה. יפרס ד' ברחמיו על עמו ועל עולמו מהרה את סוכת שלומו, ונזכה לחדות בנועם צלצח ארץ צבי, חמדת משושנו, ומכון תקותנו.

אכתב לך גרגיר אחד שהשבתי לשואל אחד, לפרש ד' ירושלמי פ"ג דסוכה [ירושלמי סוכה ג] במתני' ר"א יו"ט[8] הראשון ש"ח שחל בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה פטור, ואי' בבבלי שהוא מטעם טעה בד"מ[9], אמנם בירו' אי' דחבריא אמרין משום עשה דוחה ל"ת[10], ותמהו דהא הוי ל"ת שיב"כ[11] דל"ד, וביארתי עפ"ד[12] התוס'[13] יבמות ט' ד"ה[14] מה [יבמות ט] דלרבי בעי לאו עם הכרת לחייב חטאת, רק לחכמים ל"ב כ"א[15] כרת בדבר ש"ב מעשה, וא"כ[16] כיון שעשה דול"ת[17] הוי כאילו נעקר הלאו ונשאר כרת בלא לאו וא"ח[18] חטאת, וכשיטת רבי, ויש בזה דברים ארוכים מאד וחילוקי שיטות בסוגיות הבבלי וירו' בכמה מקומות, ושי' הרמב"ם[19] בפ"א דשגגות דלדינא בעי לאו עם הכרת, ושי' התוס' ופשטות הגמ'[20] במכות י"ג [מכות יג] היא דל"ב לאו. עכ"פ[21] מצאנו פתח מפולש לביאור שיטת החבריא

בדברי ר"י דמתניי', וניצלנו ממה שנלחצו בזה רבים ושלמים. ואתי' נמי כפלוגתא דגבי עשה דול"ת במקום עשה ול"ת[22] בחולין קמ"ב [חולין קמב] בדעת הריב"א[23] והחולקים, ודי לח"ב[24]. ובשבועות י"ח ב' [שבועות יח] מבואר בגמ'[25] ובדהת"ו[26] שם ד"ה ל"ת, דבעי' לאו. ועיי' משה"ע[27] ע"ז[28] הגרע"א[29] בציוניו.

אל תצטער ממהלך האתרוגים, בטח הכל לטובה, וכפי הנראה ל"ה מהמשומרים של אגודת אתרוג הכשר, [ראו (כרך ב', אגרת תרח)] והשי"ת[30] ימלא את כל החסרונים בחסדו הגדול. דרוש באה"ר[31] בשלו'[32] אהובינו הרבנים הגדולים החכמים השלמים וכא"ל[33] שליט"א, הנני נושא אליהם ברכתי ותודתי על כל טוב לבבם נגדך.

אם נדפס המאמר שלך אולי תוכל לשלחו אלינו.

הנני כמוכרח להסתפק כעת בדברים קצרים, והנני חותם בברכה נאמנה, חזק ואמץ בני יקירי בכ"ט[34], והודיעני מכל סדריך לזמן הבעל"ט[35], ומכ"א אתך לטובה. והי'[36] ז"ש[37] כנה"י[38] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[39],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ז - השנה תרע"ז (1916/1917)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. שיהי' - שיהיה
8. יו"ט - יום טוב
9. בד"מ - בדרכי משה
10. ל"ת - לא תעשה
11. שיב"כ - שיש בו כרת
12. עפ"ד - על פי דברי
13. התוס' - התוספות
14. ד"ה - דיבור המתחיל
15. כ"א - כי אם
16. וא"כ - ואם כן
17. דול"ת - דוחה לא תעשה
18. וא"ח - ואינו חייב
19. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
20. הגמ' - הגמרא
21. עכ"פ - על כל פנים
22. ול"ת - ולא תעשה
23. הריב"א - הרב רבי יצחק בן אשר (מבעלי התוספות)
24. לח"ב - לחכימא ברמיזא
25. בגמ' - בגמרא
26. ובדהת"ו - ובדברי התוספות
27. משה"ע - מה שהעיר
28. ע"ז - על זה

29. הגרע"א - הגאון רבי עקיבא איגר
30. והשי"ת - והשם יתברך
31. באה"ר - באהבה רבה
32. בשלו' - בשלום
33. וכא"ל - וכל אשר לו
34. בכ"ט - בכל טוב
35. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
36. והי' - והיה
37. ז"ש - זה שלום
38. כנה"י - כנפשו היקרה
39. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' חנוכה תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

דרשת חנוכה: הנס ביום הראשון (לפי הט"ז) - אם כל השמן היה כלה ונברא חדש, לא היה 'שמן זית', כמו חיטים שירדו בעבים (רש"י, מנחות סט). לפי דרשת 'באה זהב...' (מנחות כח), שמנים אחרים כשרים בדיעבד, כך שהנס היה להידור. למה לא נעשה נס במנורה, שהייתה משפודים של ברזל? כי הנס בא להראות שרוח הקודש בישראל מקיימת את החומר ואינה תלויה בו - הכלי פשוט, והתוך (השמן) בהידור. בהמשך: הצעה לאגודה כללית לתקנת עגונות, עם קרן תמיכה ובירור הרוגי המלחמה.

עיקרי הדברים

- הנס ביום הראשון.
- שמן זית והידור.
- רוח הקודש אינה תלויה בחומר.
- אגודה לתקנת עגונות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח' חנוכה, [היום השמיני של חנוכה, "זאת חנוכה"] עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], שמחתנו בדבריך האהובים. ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, והנני בימים הללו טרוד מטרדות שונות בקודש ובחול, יתן השי"ת[6] ויהיה הכל עולה להצלחה ולברכת - על עמו ונחלתו עדי עד.

ישר כחך על אשר עוררת את האהבה לארץ חמדה, בלב אחינו שרויי הגולה בדבריך בציריך. [בדרשה שנשא הרצי"ה בציריך] יתן ד' וישאו הדברים פרי למעלה למעלה, ונועם ה' ילוה עליהם להרבות עצמה וחיל בכל רגשי קודש גוי קדוש שומר אמונים אסיר תקוה וצופה ישועה. בעניני דיומא בהארת קדושת חנוכה, דרשתי ביסוד הנס של היום הראשון, שהיה מהשארת מעט השמן כדי הט"ז, [כדברי ה"טורי זהב" (אורח חיים תרע), שהנס היה גם ביום הראשון, כי השאירו מעט שמן] שזה לא הי'[7] מאי אפשרות של נס על לא דבר, כי זה נאמר רק בענין נס שע"פ[8] נביא, שעכ"פ[9] מוגבל הוא מצד של השליחות ע"י[10] כח בשר ודם, אבל בנס שנעשה בלא גזרת נביא רק ברעותא עילאה [מרצון עליון (ארמית)] היד ד' תקצר [במדבר יא, כג] לחדש יש מאין. אמנם עיקרא דמילתא הוא מפני המצוה של שמן זית, שאם הי' כל השמן כלה, ונתחדשה בריאה, אין זה בכלל שמן זית, ושיטת רש"י[11] מנחות ס"ט בחיטים שירדו בעבים, [מנחות סט: חיטים שירדו בעבים, אם כשרות למנחה] שלא ע"י נס כדי התוס'[12] שם, היא משום דע"י[13] נס בריאה אחרת היא ואינם בכלל חיטים כלל, ולא צריך קרא דמושבותיכם ["ממושבותיכם" (ויקרא כג, יז)] למעטם, דהוו כקטניות ושאר מינים, וה"נ[14] אין זה שמן זית, והיה הכרח להשאיר מעט, וע"כ[15] היה הנס גם ביום ראשון וגרם לקביעות שמונה ימים.

אמנם הגרע"ק[16] איגר [רבי עקיבא איגר] ז"ל[17] העיר ע"ד[18] הש"ס[19] במה מדליקין דף כ"א[20] [שבת כא] שמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש, דמאי שייך שמנים לשון

רבים, הא שמן זית זך כתית [שמות כז, כ] בעינן, ונראה לע"ד[21] שכשם שאמרו מנחות כ"ח [מנחות כח] דזהב אינו מעכב במנורה, משום דכיון דכתיב ג"כ[22] גביעים כפתורים ופרחים דרשינן באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים, אינה באה זהב אינה באה גביעים כפתורים ופרחים, ה"נ[23] יש לדרוש באה שמן זית באה זך כתית, אינה באה שמן זית אינה באה זך כתית, ונמצא שבדיעבד או כשאין להם שמן זית גם שאר שמנים כשרים, אבל אותם שאין מדליקים בהם בשבת גם בדיעבד פסולים. ולפ"ז[24] נעשה הנס ביום הראשון בשביל הידור מצוה, דגם אם הי' כלה כל השמן והי'[25] נמצא מחדש בנס גמור, אע"ג[26] דאינו שמן זית, מ"מ[27] שמן הוא, כיון שראוי להדלקה והוי כשאר שמנים הנמשכים אחרי הפתילה. וזה אינו דוחק שנעשה הנס בשביל הידור מצוה, דבלא"ה[28] כתבו המפרשים שנעשה הנס בשביל הידור, דטומאה דחוי' או הותרה בציבור, [טומאה בציבור: האם דחויה או הותרה (יומא ו)] אלא להודיע חבתם. אלא שיש להתעורר למה נעשה הנס בשמן בשביל הידור ובמנורה לא נעשה להם נס, שתמצא בשביל הידור, שהרי אמרי' התם דמלכי בית חשמונאי עשו אותה משפודין של ברזל, [ראש השנה כד; עבודה זרה מג] ולחד מ"ד מעץ, אמנם יסוד הנס דחנוכה נעשה להודיע סגולת רוח הקודש השורה בישראל, שהוא מקיים את החמריות ואינו תלוי בה, וזה אין בכח שום רוח ותרבות של חול, ע"כ[29] אע"פ[30] שהתיקון הרצוי הוא שהתוכן החמרי, שהוא הכלי להאופי הרוחני, יהי'[31] בהידור ושלמות, אבל בכ"ז[32] כשגלי צרות משברים את הצד החמרי שבישראל נשאר רוחו חי, ואור ד' יקימהו לעד וישוב ופרח בכל ערכיו.

ואז היה הדבר כן, במצב של עניות חמרית נשארה האומה אבל בעושר רוחני, ע"כ עמד טעמה ונמשכה שלשלת קיומה ואור קדשה כהיום הזה, שעומדת לתחיה עליונה ומושלמת. ע"כ לא נעשה נס על הכלי, המנורה, ונסתפקו בשל ברזל מחופה בעץ או עץ, כיון שכשר עכ"פ[33] בדיעבד, אבל בנוגע לעצם המכוון נגד הרוח הפנימיות, התוך, השמן, נעשו ניסים כדי שיהיה בתכלית ההידור. ולפ"ד[34] יש כאן שני הידורים, הידור של טהרה, שהרי הי' כשר גם בטומאה, שהיתה נדחית או ניתרת, והידור של שמן זית, שזה נעשה ביום ראשון. והוא מרמז על טהרת הרוח בישראל בלא ירידה של טומאת ע"ז[35] ואבזרהא, בכללות האיכות, ולא במידה של תערובת עם סיגים מילדי נכר אפילו כשיהי'[36] היסוד מעולה, הטהרה מרומזת בהידור הטהרה, והנקיות מתערובת נרמזה בנס היום הראשון, שכל הפך נעשה ע"י זה שמן זית, שהוא מצוין ע"פ[37] הירושלמי (כלאים פ"א ה"א) במה שאינו מקבל הרכבה.

ע"כ יש לנו במצוה חביבה זו שתי מדות של הידור, מהדרין ומהדרין מן המהדרין. איכות הקדושה היא מקור הברכה שמוספת והולכת, אור זרוע לצדיק שעושה פירות ופירי פירות, והנקיות מן הסיגים, גם באופן שלא יפגמו את האיכות מתגלה בהנפשיות האישית, שאין גם אחד מהנכללים בשם ישראל שלא יהי' אור הקודש נאחז בו. ע"כ המהדרין מדליקין נר איש ואיש, לכל אחד ואחד, ולמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך בקודש, שממילא פוחת והולך היחש המחשיך הבא מצד הצללים של אוה"ע[38], וזהו טעמא דב"ש[39] נגד פרי החג. מצאתי לנכון להעירך בדברי אגדה הללו, אע"פ שכבר עברו עלינו ב"ה ימי החנוכה לשלו'[40] וכשיגיעוך הדברים ירחק הזמן עוד יותר, מ"מ הדבר הנאמר בעתו מביא את תעודתו עמו גם אם יתמהמה.

באחד ממכתביך שאלת ע"ד ענבים שנמשך קצת מהם בכלי כמדומה, ואין המכתב כעת לפני, ואיני זוכר כ"כ[41] פרטיות הספק. ודאי ראית בסעיף י"ט שיש להמשכה וכד' המפרשים גם באינם דרוכים, ואפילו רק נתיחד אצל הגוי, חוששין גם בגיגית, דלא כהג"א[42], שהוא לשיטת המתירין בגיגית ואוסרין דוקא בגת. ואם העובדא הי' שלא נעלם מהעין רק נגע הגוי במה שנתמצה ולא נמשך בפ"ע[43], ע"ז ג"כ אין מקום להסתפק שמותר, כיון שלא היתה המשכה. ואולי הספק הוא בכלי קטן כעריבה, המבואר בסעי' כ"א בהג"ה[44], הנה בכ"ז דברי הפוסקים מבוארים. ותטיב לבאר תוכן הספק.

הנני מוטרד פה בכמה וכמה מקצעות, ואמנם לא נראה בהם צביון אור. תחית הכח הרוחני הפנימי, שהוא מוכשר לכך רק בארץ חיים, בית חיינו ותקות משושנו לעד, בכ"ז ת"ל יש בזה מקום סעד ועזר והערה כל דהו בחשכת הגולה. האגודה "הכנסיה הישראלית" הולכת היא ומתרקמת קמעה קמעה, אולי יחנן ד' ותשא פרי חמד לעת ישוב ד' לברך את עולמו בברכת השלו'[45], ועבודת ארץ חמדה בתחיה הפנימית והחיצונה תצא אל הפועל בגאון ד', אולי ילוו גם הניצוצות הכהים הללו לאור האבוקה אשר תיגלה בקודש בחסדי עליון ב"ה.

כעת מנצנץ ברעיוני אולי חובה היא ליסד בע"ה[46] אגודה מיוחדה "לתקנת עגונות", לבי הומה בקרבי מה נעשה לאחיותינו בנות ישראל, שאחרי המלחמה יבאו בשטף עניני שאלות של עגונות, שיהי'[47] הפתרון קשה מאד. חוששני משלשה צדדים, מצד אחד שהפיזור והדלדול והחרבן הזמני גרם ביטול תורה הרבה וחלישות גו ורוח, ומי יחוש לחלצן מהמיצר, ומצד השני, שלא יימצאו קלי עולם, שיגיסו דעתם בהוראה ויתירו עגונות בדרכים אשר ללא תורה, ותרבה ח"ו[48] המכשלה בקדושת טהרת ישראל, והשלישית, שאותן אשר לא ימצאו להן היתר, מפני הריסות מצבן לא יידחו ח"ו לדרכי רשע או שיפותו לנדוד למקום שאין מכירין אותן וינשאו באיסור. ולמעט את התקלה חושב אני שראוי ליסד ירחון או רבעון רבני קבוע, בהתאגדות לעשות רק במקצוע זה של תקנת עגונות, לברר ולבאר כל חמירא וליסד הלכה למעשה, ולבור כל דרכי ההיתר האפשריים. ועם זה תתעסק האגודה לקבץ קרן לתמיכת העגונות שלא ימצא להן שום היתר ח"ו, כדי שלא יהי' ההכרח כ"כ נורא אצלן לכה"פ[49] מצד המצב האקונומי. וראוי להשתדל שאגודה זו תהי'[50] כללית מקפת את כל העולם הישראלי, ועם זה תתעסק האגודה בהשתדלות של השגת דרכי הבירור להרוגי המלחמה, וכולי האי ואולי כי בעוה"ר[51] המהומה של המלחמה הזאת גדולה היא כ"כ עד שאין יכולים לנהג משטר נכון בבירור רשימת הנהרגים בכל פעם, והאיבוד ע"י רסיקת אברים הוא כ"כ מרובה עד שא"א[52] למצוא בכמה אלפים אופנים שום רושם וידיעה מי היו הנאבדים.

(גם הוחלשה חזקת הערכאות, כמו שהורנו הנסיון שבונים על השערות קלושות את ידיעותיהן). השי"ת יעזרנו ע"ד כבוד שמו, וסוכת דוד הנופלת יקים במהרה בימינו. והנני חותם בברכה, חזק בני יקירי ואמץ ויהיה ד' עמך, להאיר רוחך באור קודש וגבורת נצח ועוז תורה וחדות ד' באהבתו ויראתו כה"י[53]. אביך מנשקך בחבת קודש,

אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[54] אדר"ש[55] ידי"נ[56] הרבנים החכמים גדולי התורה והיראה שליט"א. וברכת תבלה ותחדש לך יקירי לבגדיך החדשים ברב טוב ושמחה.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הי' - היה
8. שע"פ - שעל פי
9. שעכ"פ - שעל כל פנים
10. ע"י - על ידי
11. רש"י - רבי שלמה יצחקי
12. התוס' - התוספות
13. דע"י - דעל ידי
14. וה"נ - והכי נמי
15. וע"כ - ועל כן
16. הגרע"ק - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ע, ק (למשל: עזריאל + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. ז"ל - זכרונו לברכה
18. ע"ד - על דבר
19. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
20. כ"א - כי אם
21. לע"ד - לעניות דעתי
22. ג"כ - גם כן
23. ה"נ - הכי נמי (כך גם)
24. ולפ"ז - ולפי זה
25. והי' - והיה
26. אע"ג - אף על גב
27. מ"מ - מכל מקום
28. דבלא"ה - דבלאו הכי
29. ע"כ - על כן
30. אע"פ - אף על פי
31. יהי' - יהיה
32. בכ"ז - בכל זאת
33. עכ"פ - על כל פנים
34. ולפ"ד - ולפי דעתי
35. ע"ז - על זה
36. כשיהי' - כשיהיה
37. ע"פ - על פי
38. אוה"ע - אומות העולם
39. דב"ש - דבית שמאי
40. לשלו' - לשלום
41. כ"כ - כל כך

42. כהג"א - כהגהות אשרי
43. בפ"ע - בפני עצמו
44. בהג"ה - בהגהה
45. השלו' - השלום
46. בע"ה - בעזרת השם
47. שיהי' - שיהיה
48. ח"ו - חס ושלום
49. לכה"פ - לכל הפחות
50. תהי' - תהיה
51. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
52. שא"א - שאי אפשר
53. כה"י - כנפשו היפה
54. באה"ר - באהבה רבה
55. אדר"ש - אחר דרישת שלום
56. ידי"נ - ידיד נפשי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

רבים נדבקים ב'ריש מילין', אף שהוא סתום. דרשה בשבת זכור: מחיית עמלק היא זיכוך הרשעה שנגעה בקודש. לכן אסור להטיל קנקנתום בדיו, כדי שהכתב יוכל להימחות. רבי מאיר, שראה עולם מתוקן, הטיל קנקנתום וכתב שלא מן הכתב, אבל רבי עקיבא החמיר, כי העולם עדיין צריך את כוח המחיקה. בפורים מחיית עמלק גברה, ותורה שבעל פה התאחדה עם שבכתב - 'הדר קבלוה'.

עיקרי הדברים

- 'ריש מילין'.
- מחיית עמלק - זיכוך.
- קנקנתום בדיו.
- פורים - איחוד התורות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"א אדר תעז"ר[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. יחננו השי"ת[6] לשמוע ממך ומכל מחמדי לבבינו שליט"א ישועות טובות ובשורות טובות, וכימי מור והדס [מתוך הפיוט "אשר הניא" למגילה] יושיענו ומכל מצרים יחלצנו ויוציאנו לרויה, [תהלים סו, יב] להביאנו להר קדשו בב"א[7].

אקוה שתקבל בע"ה[8] את החוברות ר"מ[9], [את החוברת "ריש מילין"] והנה אע"פ[10] שבאו הדברים שם סתומים, מ"מ[11] ב"ה רבו הנדבקים בהם באהבה, ואקוה שיערבו לכל הוגים בעלי רגש, החפצים לטעום טעם נועם חמדת גניזות קודש. והנני מצפה לתשועת השי"ת לעודדנו לקדושת שמחת ימי הפורים הבעל"ט[12] בחוש מקשיב ושומע קול עז לאלהים [תהלים סח, לד] מתוך כל המחשכים אשר כ"כ[13] לפפו כל מוסדי עולם, והי'[14] לנו למקור ברכה וישועה פנימית וחיצונית, פרטית וכללית, לחדש לנו חדות עולם, ואור דעה בהמון רוממות העולה תמיד אך למעלה, וממסתורין ייגלו לנו מגילות רשומות בכתב אמת באמיתה של תורה, באור לישרי לבב חוכי ישועה. דברתי בש"ק[15] דנא לפני קהל מקשיבים, ע"ד[16] מחית עמלק, בתור זיכוך כל ערכי המציאות בכל המערכות המסובלים ממשא הסיגים של זוהמת הרשעה, המתפשטת מראשית גויים גם בתוכני הקודש, המתהפכים ע"י[17] פגיעתה הרעה של הרשעה בידי רשעי עולם לרועץ. וזהו טעם איסור נתינת קנקנתום בתוך הדיו, ["אל תטיל קנקנתום לתוך הדיו" (סוטה כ): קנקנתום עושה את הכתב בלתי מחיק, ובפרשת סוטה צריך למחוק] משום דבעינן וכתב ומחה [במדבר ה, כג] כתב שיוכל להימחות מצד צחצוחי הרשעה הנוגעים בערכי הקודש, ואם יד הרשעה מזהמת את כל היסוד במפעליה הרי שורפין אותם ואת האזכרות שבהם, כדי שלא להניח מקום לא למינים ולא למעשיהם.

בכללות הקודש רק נגיעה יש לה, כמגע האיש הנאבק עם יעקב, [בראשית לב, כה-כו] ודי למטרת מחיקה זו מחיה כחנית ע"י כתב שיכול להימחות. ור"מ, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, [רבי מאיר (עירובין יג)]

בתורתו הי'[18] כתוב כתנות אור באל"ף[19], [בראשית רבה כ, יב] ובירושלמי נאמר עליו הא משיחכון: כלומר הארת נשמה ממערכה כזו שהעולם יעלה עליו אחרי שכבר אורו של משיח יזרח והרשעה כעשן תכלה, מצדו לא הי' צורך, וגם חסרון יש במניעת הטלת הקנקנתום, ואפשריות המחיקה והראויות לה הרי הוא תוכן מנגד למהות האור המזוקק של נהורא עילאה, המנהיר ומאיר עיני חכמים בהלכה, וע"פ[20] מדתו היה מטיל קנקנתום בתוך הדיו.

אבל רע"ק[21] אמ"ל[22] שמידת העולם עדיין נדרשת היא גם בכל ערכי הקודש לכח המחיקה, כדי שיסתעף ממנה ענף המחיקה המוחלטה למחות זכר עמלק בכל הסתעפותה, ומציאות המחשך של עמלק, התפשטות כל המידות הרעות בהנפשיות הלאומיות של כל עם וגוי, המביאה את כל האסונות הפרטיים והכלליים, כדי' הפסיקתא שכ"ז שעמלק בעולם כנף מכסה את הפנים, [פסיקתא; ועל פי ישעיהו ל, כ: "ולא יכנף עוד מוריך"] ורק במחייתו נאמר ולא ייכנף עוד מוריך, ואז אור תורה שבע"פ[23] מתאחד עם תורה שבכתב, והאורים מתפלשים מזו לזו, כתוב זאת זכרון בספר [שמות יז, יד] תורה שבכתב, ושים באזני יהושע תורה שבע"פ, ואין כותבים שלא מן הכתב [מגילה יח] שום דבר מתורה שבכתב כדי שלא לערב את הכתב עם הפה, כביאורה של סברא זו בד' הירושלמי דמגילה. וכ"ז אין שייך בגדולי המעלה הרואים עולמם בחייהם, וכל שי"ב דעה כאילו נבנה ביהמ"ק[24] בימיו, ["כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו" (ברכות לג)] ואורו של משיח עליו זורח, ור"מ שנאמר עליו ועפעפיך יישירו נגדך כתב שלא מן הכתב, כשם שהטיל קנקנתום בתוך הדיו. ובימי הפורים, שמחית עמלק נתגברה, נתאחד יסוד תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, והדר קבלוה ברצון בימי אחשורוש מה שקבלו כבר ע"י כפית הר כגיגית, מצד תורה שבע"פ כד' התנחומא הידועים ' שהם נכונים למוצאי דעת, והדברים מסתעפים לסעיפים רבים לעודד לב טהורי רוח לעלוז בפור גם בימי המצוקות הללו, כי האורים מלאי ששון ישע ובטחון עוז ישועות עמנו הם שרויים, ושמחת עולם היא נחלתנו סלה.

דרוש נא שלו'[25] אהובינו הרה"ג[26] החכמים וב"ב שליט"א, ישישו בישועות ד' אשר הפלא לאבותינו, כה יפלא חסדו מהרה עם כל הנדרשים לישועה. והי' זה שלו' וברכה עדי עד כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[27],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

השמעת דברים ברורים ממצב בריאותו של אהובנו הרמ"ז[28] ראם נ"י[29], שמחנו נא בידיעתך הטובה, ירחמהו ד', ומה שלו' בנו הבכור, וכל משפחתו יצ"ו[30]. ע"ד תק"ע אולי עשה בזה איזה צעד הרה"ג ד"ר[31] אי שליט"א.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תעז"ר - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום

6. השי"ת - השם יתברך
7. בב"א - במהרה בימינו אמן
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ר"מ - ראש מתיבתא
10. אע"פ - אף על פי
11. מ"מ - מכל מקום
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. כ"כ - כל כך
14. והי' - והיה
15. בש"ק - בשבת קודש
16. ע"ד - על דבר
17. ע"י - על ידי
18. הי' - היה
19. באל"ף - באלף
20. וע"פ - ועל פי
21. רע"ק - רבי עקיבא
22. אמ"ל - אמר לו
23. שבע"פ - שבעל פה
24. ביהמ"ק - בית המקדש
25. שלו' - שלום
26. הרה"ג - הרב הגאון
27. כה"י - כנפשו היפה
28. הרמ"ז - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
29. נ"י - נרו יאיר
30. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
31. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

פורים עבר בחדוות רוח, למרות המאורעות. רבים טוענים על סתימת 'ריש מילין', אבל ימצאו בו עניין מי שילמדו בסבלנות.

עיקרי הדברים

- פורים.
- סתימת 'ריש מילין'.

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], טו"ב אדר

בני מחמדי שליט"א[2], תל"י[3] עברו עלינו ימי הפורים בקורת רוח האפשרית לתכן הזמן בהתגברות חדות הרוח, המתעלה על כל מחשכי המאורעות, הנושאים בחובם מזרע צדקה לקציר הבא בחסדי צור ישראל ומושיעו, בודאי קבלת את החוברות ראש מילין, [ראו (כרך ג', אגרת תתד)] שבכל אופן יהיו משמחות רוחך הטהור בחיבתן שבחידוש שבהן, אע"פ[4] שרבים הם הטוענים על סתימת הדברים, בכ"ז[5] אקוה שיימצאו ג"כ[6] רבים ושלמים אשר ימצאו בהם ענין לטובה ולרוממות רוח, בייחוד בהאזרם בסבלנות הראויה למגרס והדר למיסבר בעה"י[7].

הודיענו נא איך עברו ימי הפורים עליך, במסבת האוהבים הנכבדים, ואיך מצבו של אהובנו הד"ר[8] הערץ נ"י[9], יתן ד' הכל לטובה.

והנני בזה מקצר ונושא לך ברכה ברב טוב, בחדות עולמים ותגבורת רוח טהרה קדושה וגבורה, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

1. בע"ה - בעזרת השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. תל"י - תודה לא-ל יתברך
4. אע"פ - אף על פי
5. בכ"ז - בכל זאת
6. ג"כ - גם כן
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. הד"ר - הדוקטור
9. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה לפסח: מקווים שאור החירות יאיר את 'מאפלת העולם', ויתברר שיד ה' עשתה שמות... להרוס על מנת לבנות'.

עיקרי הדברים

- ברכה לפסח.
- הרס על מנת לבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ז' ניסן עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], מפני ריבוי הטרדות, וביחוד בימים הללו ובפרוס הפסח, [שלושים יום לפני פסח] הנני מוכרח להסתפק באמרים קצרים, להביע לך יקירי ולכל עוזריך ואוהביך היקרים, את ברכתי לימי החג הקדוש הממשמש לבא על"ט[4]. יחנינו השי"ת[5] ברוח נכונה, ואור צהלה ושפעת קדושת גבורת אמת ואמונה, ונזכה מהרה להתגלות אורים גדולים ממרומי החירות של זמן חירותנו, להאיר את מאפלת העולם כולו, ובתוכו יבנה בית ישראל בהר מרום הרים, [על פי ישעיהו ב, ב] לבסס את כל גאולת עולמים,.וכל עדיני נפש וכל טהורי לב יראו וישמחו בישועת ד' אשר יעשה לעמו ועולמו, ואור פניו עלינו ישא להגיה כל מחשכים, ויראו וידעו כל באי עולם כי יד ד' עשתה שמות בארץ [על פי תהלים מו, ט; מלחמת העולם] להרס על מנת לבנות בנין עולם, בנין רם ונשא אשר יגלה הודו והדרו על תחית גאולת עם עולם ע"י[6] אדמת קדשו, וחדשה עתה תצמח לחבוש כל שבורי לב, ונגילה ונשמחה במהרה, ומציון תצא תורה [ישעיהו ב, ג] על כל אפסי ארץ, ותרוממנה קרנות צדיקים [תהלים עה, יא] בימין ד' רוממה. חזק בני ואמץ, וברוח חדוה ואור צהלה תחוג את החג הקדוש הבעל"ט[7] בקיום כל מצותיו בעליית טהרה וקדושה נאמנה ורוממה, כנה"י[8] ונפש אביך מצפה ומיחל לאור ישועה קרובה לשה פזורה אסירת התקוה בב"א[9],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. על"ט - עלינו לטובה
5. השי"ת - השם יתברך
6. ע"י - על ידי
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כנה"י - כנפשו היקרה
9. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש השנה תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכת שנה טובה. דרשה בשבת: יראת ה' המיוחדת לנשמת ישראל חזקה כל כך, שהיא הופכת גם את יראת העונש ליראת הרוממות ומתק האהבה'. היא נובעת מהכרת חסדי ה', שניכרים גם בעומק הירידות.

עיקרי הדברים

- ברכת שנה טובה.
- יראת העונש הופכת ליראת הרוממות.
- הכרת החסד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ה[2] דשנת תרע"ח[3].

עת יצחק (כפסחים קי"ט). [פסחים קיט]

בני מחמדי ויקירי, שלו'[4] וברכת השנים וכוח"ט[5], ביום הזכרון הבעל"ט[6] לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתוקנים בספרן של צדיקים גמורים, באור ישועה ועטרת גאולה, נועם ד' ועז צדק עדי עד, לך חביבי ולכל עוזריך וכא"ל[7], ולאוהבנו היקרים מחמדי לבב הרה"ג[8] ד"ר[9] אשר וד"ר[10] הערץ שליט"א[11] וכב"ב[12] היקרים, שלו' רב וברכת השנים.

אחדשה"ט[13] באה"ר[14].

רבו היום עלי הטרדות ועמל עבודות שונות, ואי-אפשר לי להפנות לכתב לך דברי-חפץ, ברוממות עז הגיוני קודש, כאשר יאתה ליום התקדש חג, ליום אשר נכונים אנו לקדם ולקבל באהבה וחמדת ידידות צור עולמים מלך ישראל וגואלו ב"ה את כניסת השנה החדשה הבעל"ט, שהננו נסמכים ונתמכים בחסד אור ימין עליון ב"ה, שתביא בכנפיה לנו ולכל ישראל ולכל משפחתנו היקרה ולכל אוהבינו וידידינו הנאמנים, הקשורים עמנו באהבת תורה ויראת שמים בקשרי עוז ידידות, אור הצלחה, שפעת חיים חיי עז וגודל, חיי קודש ופאר, חיי ישועות וצהלת קודש קדשים, לחזות בנועם ד, ולבקר בהיכל קדשו, לשאוב בששון ממעיני ישועתו, דעת קדושת גדולת הדר כבוד גדלו, וחון רחמיו הרבים המתגלים בכל עת ובכל שעה, אשר יצהירו ויאירו מתוך מפלשי עננ הערפל, להופיע בזיו יקרות נגד כל אפסי ארץ, ויכין לבבנו ולב כל עמו בית ישראל ולב כל יצורי עולמו, ברואי צלמו וכל מעשיו, להשכיל באמתו וללכת בדרכיו, כל חד וחד לפום דרגיה, ולעילא מן דרגיה: למען ישמח ד' במעשיו, וזהרי טובו ואורות צהלת ענג קדשי חסדיו ימלאו כל נאות עולמים, וישמח לב מבקשי ד'.

בש"ק[15] העבר דנא דברתי ע"ד[16] גדולת הערך של מהות יראת ד' המצוינת בסגולת נשמת ישראל, שגודל אור החיים שלה הוא כ"כ[17] חזק, עד שמהפך הוא בגודל כוחו את כל התנועות היותר שפלות שבנפש, ועם זה ג"כ[18] כל התוכן של יראת העונש, למתק אהבה ויראת הכבוד והרוממות. כח עליון זה נובע

ממקור ההכרה של חסדי ד', שהם מוכרים גם בעומק הירידות שבעולם. ובזה מביאים אנו כל המדות של יראת העונש, שהן לכאורה בלתי משובחות מצד עצמן, לתכונה עליונה של יראת הרוממות ומתק נועם האהבה האלהית הנשאה ומתרוממת לעדי עד. חסדי ד' אזכיר, תהילות ד', כעל כל אשר גמלנו ד' ורב טוב לבית ישראל, אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו, ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו, [ישעיהו סג, ח-ט] ויהי להם למושיע. בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם, באהבתו ובחמלתו הוא גאלם, וינטלם וינשאם כל ימי עולם. ותכונת אמת זו של הכרת החסד הגמור, הטובה הגמורה, של זיכוך העולם והעלאת אור החיים, הבאה מתוך אמונה עליונה כבירה ונהדרה, שתמותה מתבססת ע"י[19] כל מערכי החיים של קושט התורה והמצווה, כתורת אמת וחיי עולם אשר בתוכנו, הוא יסוד האמת הגמור של העם יודעי תרועה, [תהלים פט, טז-יז] אשר באור פניו יהלכון, אשר בשמו יגילו ובצדקתו ירומו.

וצור ישראל יעודדנו בישועתו ויראנו חסדו וטובו וירחיב לבבנו באור תורתו והוד פאר חכמתו, ועוז וחיים ישפות ד' לגוי קדשו, הנושא את דגל קדושת שמו בכל מערכי עולמים, ועמים רבים יודו כולם יחד את שמו הגדול אשר נשגב לבדו, אמן ואמן.

והנני מוכרח לקצר מרוב טרדא, ואחתום בברכת שנה טובה, שנת שלו' וברכה, שנה שימלא ד' כל משאלות לבנו לטובה, יאר פניו ויחננו ברוב חסדיו כנה"י[20] ונפש אביך מצפה הצלחתך כה"י[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ה - ערב ראש השנה
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שלו' - שלום
5. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. הרה"ג - הרב הגאון
9. ד"ר - דוקטור
10. וד"ר - ודוקטור
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. וכב"ב - וכל בני ביתו
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. בש"ק - בשבת קודש
16. ע"ד - על דבר
17. כ"כ - כל כך
18. ג"כ - גם כן
19. ע"י - על ידי
20. כנה"י - כנפשו היקרה
21. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' תשרי תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

דרשה: התשובה במעשה כללית לכל העולם, אבל הווידוי (כוח הקול) מיוחד לישראל - 'קול יעקב'. עיקר התשובה מחשבתית, וירדנו לווידוי הדיבורי בגלל הזיקה להשפעה על העמים (הגרות). שעיר המשתלח סובל את החטאים שנוצרים מן הזיקה לעמים. על האתרוג: כשאפשר, נוטל שני אתרוגים משתי מדינות, ובאחד מברך. יום טוב שני של גלויות - לא משנים, כי בדעתם לחזור.

עיקרי הדברים

- תשובה ווידוי.
- קול יעקב.
- שעיר המשתלח.
- אתרוג ויום טוב שני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ח' תשרי תרע"ח[2],

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], ישמחך השי"ת[4] בכל טוב, ויגמור בעדך לטובה, בגמח"ט[5], באושר ואור נועם ד' וחדות עזו, ויום הקדוש הבעל"ט[6], יום שמחת לבו של מלך עולם צור ישראל וגואלו מעולם ועד עולם, יופיע עליך הוד קדשו ורוממות גבורות רחמי אב הרחמים המופיעים עליו, ממעיני קודש קדשים, ונזכה לשמוח בחדות עולמים, להיות נקיים מכל חטא ואשמה, ונאזרים בגבורת ימין חדות שמחת מצות ד' ברה משוש חיינו ומקור עדונינו עדי עד.

תהל"י[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו, יגונן השי"ת עלינו ועל כל עמו בפריסת סוכת שלומו, ומצר ינצרנו בהמון חסדיו הנאמנים לעד.

שמחתנו במכתבך הגלוי, שהגיענו כעת. חשבנו שגם ר"מ[9] פרוש הוא נצרך, וכעת יהיו כל העשרה לי"ש[10] בעד הרי"מ[11] חרל"פ[12] שליט"א יכוננהו ד' עליון כיקרו וקדושת ערכו לאוי"ט[13].

דברתי בש"ק[14] העבר ע"ד[15] ערכי התשובה והוידוי. והי'[16] לנו ליסוד מוסד שערך התשובה בפועל הוא ערך כללי לכל באי עולם, אמנם יסוד הוידוי, כח הקול שיהיה ערך תשובתי זהו דבר מיוחד לישראל, וכ"ה בספרא שישראל מתודין ולא נכרים [ספרא, ויקרא; ובמדבר ה, ו-ז] כי אין הוידוי רק התעוררות והזכרה חיצונה לתשובה, כ"א[17] ערך פנימי לה ע"פ[18] סגולת הקול קול יעקב, [בראשית כז, כב] שתכונת האמת שלו גורמת שכל ערכי הקודש היותר עצמים מתנשאים לעומת קולו, החוצב להבות באמת הנערצה עד נצח. ע"כ[19] פרשת הוידוי נאמרה בראשונה בין שמיעת הקול, [ויקרא ה, א-ה: "ושמעה קול אלה", טומאת מקדש וקדשיו, ושבועת ביטוי] טומאת מקדש וקדשיו, ובטוי שפתים, כלומר ערך הקול בחיוב ובשלילה, אם לא יגיד ונש"ע[20], ובמדרש יש ע"ז[21] והוא עד אלו ישראל שנאמר ואתם עדי ואני אל, [ישעיהו מג, יב] וכן או ראה אתה הראת לדעת, [דברים ד, לה] או ידע וידעת היום, [דברים ד, לט] והיינו כח הדיבור של כנס"י[22] המבקיע כל עננ האפל

של כל עולמים, וק"ו[23] של כל העמים וכל התקופות, ובשלילה לבטא בשפתים להרע או להיטיב, להוקיר את הקול המקושר בעז קדשו בישראל, אך עמי המה בנים לא ישקרו. [ישעיהו סג, ח] וזה מבדיל ג"כ[24] את תוכן הקודש מכל סיג וטומאה, ושרוי ע"כ כח טומאת מקדש וקדשיו בכפרתו בין שני צירי הקול, וכאן יצאה התכונה של הוידוי, אמנם חזרה ונשנית בפי נשא, ושם כתוב מכל חטאת האדם [במדבר ה, ו-ח] ולמדנו בספרי וידוי על כל פרטי החטאות, ונשנית בשביל גזל הגר, [גזל הגר שאין לו יורשים (במדבר ה, ח)] כלומר תשובת האדם בכללו היא רק מעשית, נוספה קדושה בישראל שיש כח מעשי עליון בתשובתו הדיבורית, אבל באמת עיקר התשובה היא אידיאלית מחשבתית, והוא פנימיות הדבור, והיה ראוי לישראל מצד עצמו, אבל מפני הזיקוק שלנו לעולם, להוסיף גרים, שזהו יסוד נפש הגר שבקרבנו, שאנחנו יודעים אותה, באנו למדת הדיבור.

ונמצא שלולא הזיקוק להשפעת אוה"ע[25] ממנו, שהוא יסוד פתיחת הגרות, ל"ה חטא נמצא כ"כ[26] באומתנו. ואם הי'[27] מזדמן הי' כח של תשובה אצילית רוחנית מחשבתית מספיקה, אבל הננו נזקקים לרדת לדיוטת הגרות, וזו מזקיקה לנו תשובה דיבורית, המביאה ומאמצת לנו את התשובה הרוחנית היסודית, שהיא כל הוד החיים הדרת הקודש ושמחת ההויה, לישרי לב שמחה. [תהלים צז, יא] הננו שבים אל מקור חי העולמים, ושמחים ומתענגים, בנועם מתק אהבת עדנים ביראה ופחד במלא פאר הדרת קודש מזיו נועמו, אור פני מלך חיים, והחלק הגרותי הוא עושה בנו את תכונת השגגה, מפני האפלתו, ונסלח לכל עדת בנ"י[28] ולגר הגר וגו'[29] כי לכל העם בשגגה. וזהו יסוד שעיר המשתלח, חלק ההשפעה שלנו על חוגי הזרים, מצד הסתגלותנו המוכרחה לזה, שצריכה להיות חבויה באיזו פינה של הנפשיות הכללית, היא מחוללת המון חטאים בתוכן החיים, וכל הסבל הזה מוכרח כח האומות לשא עליו, ונשא השעיר עליו את כל עונותם, הן עשו אחי איש שעיר, כללות העמים ביחש הניגוד, שהוא גם יחש המקשר המושפע. ובהיותנו מתנקים מפגם זה שערי תשובה נפתחים ברוחה, והלשון של זהורית כשלג ילבין, ועינינו רואות ושמחות.

כה ישמחנו השי"ת בעבודת הקודש, בבנין בית קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת א', ועון ישראל יבוקש ואיננו, וחטאת יהודה לא תמצאנה, כי לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל. וכל מפעלות אנשי סגולה, לגלות את פאר הצחצחות העליונה החבויה אשר בכח נשמת האומה, הגדולה והרוממה, אור אלהים חיים בעולמים כולם, אור ישראל לאש וקדושו ללהבה, וישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם.

באה"ר[30] דרוש נא בשלו'[31] כל יקירינו הרה"ג[32] הד"ר[33] אשר ודי"ר[34] הערץ שי'[35] וכב"ב[36], ושי' אהובינו הרשמ"נ[37] שטנרנבוך והרב בוצ'קי שליט"א וביתם וכא"ל[38], ושלו'[39] אהובינו הר"א[40] קמחי והר"מ[41] וייסבורד שליט"א, וכב"ב וכא"ל, כולם יתברכו בכט"ס[42]. אמנם כתבתי להם בפ"ע[43] ג"כ. ושלו' ידידנו הר"מ[44] קליר וכא"ל שי'. אולי תכתוב לר"ד אשעראוויץ נ"י[45] דר"ש[46] בשמי, מפני טרדות רבות נתעכבה תשובה לו על מכתב אחד שבו הודיעני ממשרתו בציריך. ואולי תכתוב לבית ידידנו המנוח הרמ"ז[47] ראם ז"ל[48] לשמחם ולנחמם, ואדון הרחמים ירחם על עמו ויראיו, וישפות להם ולכל מעשיו חיים שלו'[49] וברכה, ויעודדם ויברכם בכט"ס.

מתוך כמה מניעות, א"א[50] לי להעיר על דבריך היקרים במכתבך הנחמד, ואתך הסליחה. ע"ד האתרוג מנהגי הוא כשאפשר להשיג משתי מדינות הנני נוטל את שניהם זה אח"ז[51], אולי אחד מהם אינו מורכב, עכ"פ[52] באיסור, ואז אולי יש לברך ג"כ כתיקון, ואם אין למצוא כ"א אתרוג אחד, בלא בירור, אני רגיל לומר ביום הראשון בריך רחמנא, וכל שאר ימי החג לברך כתיקון. ובענין יו"ט[53] שני ש"ג לא נראה לחדש דבר על מנהגנו מאז, כי הלא דעתנו בע"ה[54] קבועה היא לחזור. והשי"ת[55] יגמור בעדנו לטובה ולברכה, ויזכנו לחדות פנים עם כל מחמדי לבבנו על אדמת הקודש בישועת ד' הקרובה לבוא.

אביך מחבקך ומנשקך באהבה,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. השי"ת - השם יתברך
5. בגמח"ט - בגמר חתימה טובה
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. ר"מ - ראש מתיבתא
10. לי"ש - לירות שטרלינג
11. הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
12. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. בש"ק - בשבת קודש
15. ע"ד - על דבר
16. והי' - והיה
17. כ"א - כי אם
18. ע"פ - על פי
19. ע"כ - על כן
20. ונש"ע - ונשא עונו
21. ע"ז - על זה
22. כנס"י - כנסת ישראל
23. וק"ו - וקל וחומר
24. ג"כ - גם כן
25. אוה"ע - אומות העולם
26. כ"כ - כל כך
27. הי' - היה
28. בנ"י - בני ישראל
29. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
30. באה"ר - באהבה רבה
31. בשלו' - בשלום
32. הרה"ג - הרב הגאון
33. הד"ר - הדוקטור
34. ודו"ר - ודוקטור

35. שי' - שיחיה
36. וכב"ב - וכל בני ביתו
37. הרשמ"נ - הרב שמואל נ... - שם אדם
38. וכא"ל - וכל אשר לו
39. ושלו' - ושלום
40. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
41. והר"מ - ו + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
42. בכט"ס - בכל טוב סלה
43. בפ"ע - בפני עצמו
44. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
45. נ"י - נרו יאיר
46. דר"ש - דורש שלום
47. הרמ"ז - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
48. ז"ל - זכרונו לברכה
49. שלו' - שלום
50. א"א - אי אפשר
51. אח"ז - אחר זה
52. עכ"פ - על כל פנים
53. יו"ט - יום טוב
54. בע"ה - בעזרת השם
55. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה פיוטית לסוכות, אחרי שהימים הנוראים עברו בשלום.

עיקרי הדברים

- ברכה לסוכות.

נוסח האגרת

בעה"י[1] ער"ס[2], תרע"ח[3].

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], בכניסת חג קדשנו זמן שמחתנו, חג הסוכות הבעל"ט[5] דתקיף בקדושת מצותיו, ורוממות נשמת כנסת ישראל, אשר נתעלתה נטהרה ונתקדשה, מטוהר עליון, וזיו ברכת קודש קדשים מימים הנוראים הקדושים אשר עברו עלינו תל"י[6] לשלו'[7], הנני להביע לך מחמד לבבי את עתרת ברכותי, חדות ד' תהי'[8] מעוזך, ואוצר חיים מלאי הוד והדרת קודש, משגב שם ד' ועז ימין עליון ב"ה[9], ימלא בקרני הודו ופארו את כל חדרי נפשך היקרה, ושפעת ברכות עדי עד, בנועם ד' בעליצות קודש, וטהרת ששון ישע, יהי'[10] גורלך ומנת חלקך. וצור עולמים ב"ה יראנו בישועתו, ויזכנו לראות ממך רב נחת וברכה, בתוך כל משפחתנו השרויים בקודש ובחול, ובתוך כל כלל עדת ד', גוי קדוש שומר אמונים, המתרומם בקדושת פנימיות תפארת קדושת נשמתו, המלאה חיל וחוסן, טהרה ושיגוב אצילות יפעה משמי שמי קדם, מנשמת אל חי עולמים, צדיקו של עולם ב"ה עדי עד. ישמחנו צור ישענו, בנועם תורתו, ובפאר מתיקות נעימות אהבתו, ובהוד גבורת יראת הדרו וכבודו, ונזכה לעבדו בכל טוב ועונג רב בשמחה ובטוב לבב. כנה"י[11] ונפש אביך חותם בברכת אה"ר[12],

הק' אברהם יצחק ה"ק

לכל יקירינו שי'[13] שוי"ר[14]

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ער"ס - ערב סוכות
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. לשלו' - לשלום
8. תהי' - תהיה
9. ב"ה - ברוך השם
10. יהי' - יהיה
11. כנה"י - כנפשו היקרה
12. אה"ר - אהבה רבה
13. שי' - שיחיה

14. שוי"ר - שלום וישע רב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אלול תרע"ח **נמען:** הוריו (בעברית, ולאמו ביידיש)

ברכת השנה. הם בהרוגייט כרגיל, והרב קוק מתעכב יותר בגלל עבודת 'הסתדרות ירושלים'. הגיע מכתב מסראטוב מאחיו חיים ושרה, ובו גם בשורה על שלום אחיו הרב דב בער ומצבו שהוטב. מכתבים מרוסיה מתעכבים; הרב קוק הציע לרב דב בער לבוא לאנגליה. הרב קוק שואל אם ההורים עדיין בירושלים או עברו ליפו. לאמו כתב ביידיש ברכה קצרה (בצירוף תרגום).

עיקרי הדברים

- ברכת השנה.
- חדשות מסראטוב ומאחיו דב בער.
- ההורים: ירושלים או יפו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ד אלול, תרע"ח[2]. [י"ד באלול תרע"ח (1918)]

ברכת השנים, כתיבה וחתימה טובה בספר חיים טובים ארוכים ומתוקנים לכבוד הורי היקרים עט"ר[3] ומחמדי לבבי שליט"א[4].

ת"ל[5] על השלום אשר עמנו פה, ומצב"י[6] שי'[7] [ומצבי יהודה – בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] הננו מקבלים מכתבים מבשרים שלומו ב"ה, יחנינו ד' ברחמיו לקבל ממנו רב נחת כראוי לפי ערכו הנעלה בע"ה[8], ומכל יקירנו שי'.

הננו כעת יושבים במקום מרחץ "האריגאטה" [הרוגייט (Harrogate), עיירת מרפא בצפון אנגליה] כהרגלנו בשנים שעברו, רק אני מתעכב קצת יותר הא שתא, מפני העסקנות של הסתדרותנו הקדושה "ירושלים" ההולכת ומתרחבת בעה"י[9] ע"י[10] נשיאת דגלנו הקדוש "דגל ירושלים", יאר ד' פניו לעמו, ועז ועצמה, וחן וכבוד, שכל טוב ודעה נכונה יתן ליראיו וחושבי שמו, למען ידעו לכוין את משאלותיהם הרוממות בעת רצון מופלאה זו, אשר מתוך המחשכים אור ישועה החל להתנוצץ ברוב חסדו העליון על עם מרעיתו, וצאן ידו.

מה מאד שמח לבבי לראות גלילות זהב כתי"ק[11] דמר אבא שליט"א [כתב יד קודשו של אבי; "גלילי זהב" – על פי שיר השירים ה, יד] במכתבו היקר, ות"ל[12] שבו בפרק שמח ד' את לבבינו במכתב אשר קבלנו מסראטוב, מאחינו היקר חיים ושרה שליט"א, [ר' חיים קוק, אחיו של הרב קוק, ורעייתו, שישבו בסראטוב שברוסיה] ב"ה על שלומם הרגיל, והם מודיעים לנו ג"כ[13] משלומו של אח"ב[14] הרב רד"ב[15] [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק, שנותר ברוסיה; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] שליט"א ושב"ה[16] מצבו החומרי מוטב ג"כ מערך המעמד שלפני זה. אמנם המכתבים מרוסיא מעוכבים הם, ודרך כמה מעברים הם צריכים לעבור עד שבאים פה, ומסבה זו כנראה מתעכבים המכתבים ממנו שי' בעצמו, אף שהצעתי לפניו אולי יכול לבוא למדינה זו, שהי'[17] בע"ה להועיל למצבו, ולברכה ג"כ למצב היהדות ע"י כחותיו הטובים ולבו הישר והנאמן ב"ה, המצטרפים לגדולתו בתו"י[18]

בע"ה. ניחל ונקוה שהשי"ת[19] יראינו בישועתו באות לטובה ויחנינו לשוב במהרה בקרוב אל הקודש ולזכות לחדות בשמחה וטוב לבב את פניכם היקרים הורים חביבים עטרות ראשנו לאוי"ט[20].

והנה אין אנו יודעים עדיין אם לרגלי התחלפות מקום דירתו של שמואל שי' [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] נשארתם עדין בירושלים בכ"ז[21], או שקבעתם כבר לע"ע[22] דירתכם ביפו. יתן ד' להצלחה ולאוי"ט[23] ולכל טוב באיזה אופן שתסכימו לטובה ולברכה, והי'[24] זה שלו'[25] וכתיבה וחתימה טובה, ושמחת הרגלים בקיום כל מצותיהם הקדושות בחדות ד' בעונג ונחת ונועם קודש. כנפשכם היקרה, ונפש בנכם עבדכם, מצפה לשרת את פניכם על אדמת הקודש, ביראת הכבוד,

אברהם יצחק הכהן קוק

ב"ה. ליעבסטע את טהייערסטע מוטער לעב. [אמא אהובה ויקרה מאוד; הפסקה ביידיש, ותרגומה מובא אחריה]

כתיבה וחתימה טובה, מיט אלעס גוטעס צו דעם נייען יאהר, וואס ער זאל שיין זיין אשנת גאולה וישועה, און מיר זאללען זיך זוכה זיין אין פריירען צו זעהען זיך על אדמת הקודש, איבער פארשיעדענע טרדות קירצע איך מיין שרייבען פארלויפיג. ב"ה פאר אונזער גיזונדהייט, און פאר דעם גרוס וואס מיר האבען, ב"ה באקומען דורך די בריף פון חיימ'ן או שרה'ן שי' פון זייא און אויך פון אחינו הרב ר'[26] דובער שי'. געבע השי"ת[27] פון אלע'מען פיעל גוטעס און פרייד'ען צו ערוואַרטען, נאך גרוס און וואונש דיינער זאהן חותם ביראת הכבוד וברכה וכל טוב,

אברהם יצחק הכהן קוק

תרגום

אמא תחי'[28] האהובה מאד והיקרה מאד.

כתיבה וחתימה טובה בכל טוב לשנה החדשה, שתהיה כבר שנת גאולה וישועה, ונזכה להתראות בשמחה על אדמת הקודש. מפני טרדות שונות אני מקצר לעת עתה את כתיבתי. ב"ה על מצב בריאותנו ועל דרישת-שלום שקבלנו, ב"ה, ע"י המכתבים מאת חיים ושרה שי', מאתם וגם מאת אחינו הרב ר' דובער שי'. יתן השי"ת לקבל מכולם רב טוב ושלום. כברכת ותוחלת בנך חותם ביראת הכבוד וברכה וכל טוב.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. ומצב"י - ומצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
7. שי' - שיחיה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך

10. ע"י - על ידי
11. כתי"ק - כתב ידו הקדושה
12. ות"ל - ותודה לא-ל
13. ג"כ - גם כן
14. אח"ב - דורש פענוח
15. רד"ב - ר' דב בער (אחיו של הרב)
16. ושב"ה - ושברוך השם
17. שהי' - שהיה
18. בתו"י - בתורה ויראה
19. שהשי"ת - שהשם יתברך
20. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
21. בכ"ז - בכל זאת
22. לע"ע - לעת עתה
23. ולאוי"ט - ולאורך ימים טובים
24. והי' - והיה
25. שלו' - שלום
26. ר' - רבי
27. השי"ת - השם יתברך
28. תחי' - תחיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב יום הכיפורים תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה קצרה לבנו הרצי"ה לקראת יום הכיפורים: שיהיה 'לאיש מצליח', שיבנה ה' לו בית בישראל במהרה, ושייכתב וייחתם לחיים טובים. הרב קוק מתפלל לשוב במהרה לארץ הקודש.

עיקרי הדברים

- ברכת יום הכיפורים.
- תפילה לבניין ביתו של הרצי"ה.
- תפילה לשוב לארץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיוה"כ[2] עטר"ת[3], לונדון.

בני מחמדי, שליט"א[4].

קדושת היום הבעל"ט[5], וחדות נועם ד' וקדושתו המתפשטת על האי יומא קדישא ומעליא מעלי יומא דכפורי, ורצוף בזה הטרדות שונות, כולן יחד גורמות שלא להאריך כעת, והנני להביע לך, בני מחמד לבבי, את ברכתי ברגשי אהבת אמן. יתן ד', צור ישראל וגואלו, אדון כל עולמים, להופיע אורו וישעו על כל כלליותינו ופרטיותנו, ועליך בני יקירי יריק עז קדושתו ושפעת ברכתו ברב עז ושלו'[6], ותהי'[7] לאיש מצליח, מלא תעצומה וחדות ד' וברכתו תחול על כל מעשי ידיך, ובית יבנה ד' לך בישראל במהרה במהרה בקרוב, לשם ולתפארת ולתהילה, ותכתב ותחתם לחיים טובים ארוכים ומתוקנים, לאור תורה חכמה טהורה ויראת ד' בהירה ומעשי ידינו יכונן לשם ולרוממות קודש, וקרנם של צדיקים תתרומם לשמו ולרוממות בירושלים בעיר עז לנו עם ד' הגוי כולו יושע מהרה תשועת עלמים ותחוג ברב עז וחדוה את החג הקדוש הבעל"ט בהדרת קיום כל מצותיו ברב שמחה וגילה, כנפשך היקרה ונפש אביך מעתיר אשרך, ומצפה צביונך ותפארתך לאוי"ט[8], מיחל לחסדי ד' ורחמיו, להשיבנו מהרה לאיתן מחוז חפצנו על אדמת הקודש לעבודת ד' ועם קדשו אשר נאהב סלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיוה"כ - ערב יום הכפורים
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
6. ושלו' - ושלום
7. ותהי' - ותהיה
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ט - לונדון **נמען:** הוריו

ברכת החג. הגיעו מכתבים מבנו הרצי"ה (בשווייץ) ומחיים ושרה ברוסיה, עם דרישת שלום מאחיו הרב דב בער. הם מחכים למכתב ההורים על שבתם ביפו. הרב קוק מקצר מפני קדושת החג והשבת.

עיקרי הדברים

- ברכת החג.
- חדשות מבנו הרצי"ה ומרוסיה.
- ההורים ביפו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ס[2] עטר"ת[3], לונדון.

הורי היקרים עט"ר[4] שליט"א[5], שלו'[6] וברכת הרגלים וכט"ס[7].

תל"י[8] על החוה"ש[9] אשר, עמנו. וכמו כן מצב"י[10] שי'[11] קבלנו מכתבים באלו הזמנים וד"ש[12] ע"י[13] אהובינו משויץ ב"ה על שלומו הטוב. נקוה שנקבל עוד מכתבים מבשרים שלו' מיקירינו ברוסיא אשר כבר קבלנו מחיים ושרה שי' עם הדר"ש[14] משי' הרד"ב[15] שי' וביתו וכא"ל[16] שי'. הננו מחכים מאד למכתב הורינו היקרים שי' ממצב שבתם ביפו [הורי הרב קוק עברו באותה עת מירושלים ליפו; ראו (כרך ג', אגרת תתקו)] ת"ו[17]. יתן ד' ויהי'[18] להצלחה ולברכה ולכט"ס[19], ונזכה להתראות בשמחת לבב על אדמת הקודש, ויגיענו השי"ת[20] ברחמיו וטובו הגדול למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלו'[21] שמחים בבנין עיר קדשו, וששים בעבודתו בבנין נכון ונשא, אשר עיני כל ישראל אליו נשואות מארץ מרחקים. מפני קדושת יום טוב וקדושת ש"ק[22] הממשמש לבא בקרוב, הנני מקצר ואו"ש[23] וברכה לכל יקירנו, ולאחיות וגיסי היקרים וכל צאצאיהם הנחמדים בכל טוב יתברכו ויעלו מעלה מעלה בברכת ד' וחסדו, כנה"י[24] ונפש בנם עבדם דורש אשרם ושמחתם לאוי"ט[25] מוכן לשרתם ביראת הכבוד ואה"ר[26],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. וכט"ס - וכל טוב סלה
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. החוה"ש - החיים והשלום
10. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
11. שי' - שיחיה

12. וד"ש - ודרישת שלום
13. ע"י - על ידי
14. הדר"ש - הדורש שלום
15. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. ויהי' - ויהיה
19. ולכט"ס - ולכל טוב סלה
20. השי"ת - השם יתברך
21. לשלו' - לשלום
22. ש"ק - שבת קודש
23. ואו"ש - ואומר שלום
24. כנה"י - כנפשו היקרה
25. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
26. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן (תרע"ט) - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק עמוס בתביעות מעשיות ולימודיות שאינן לפי נטייתו הפנימית. המשכת קדושת הזמן לימי החול באה מההכרה ש'הקודש העליון חבוי הוא בכל'. 'תוכן החול איננו כי אם מסוה המסתיר', והקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף. בליל הסדר 'מלאי גאולה מלאי חרות עליונה', וחרותנו משחררת את רוח כל היקום; 'נצחנו והננו מנצחים את כל'. יחידי הסגולה העוסקים בתורה הם הצינורות שדרכם שואבת נשמת האומה מ'נחל היוצא מבית ה'''. 'ומלאכת שמים זו בידינו היא מסורה'.

עיקרי הדברים

- הקודש חבוי בכל.
- החול כמסוה.
- חירות ליל הסדר.
- יחידי הסגולה כצינורות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י' ניסן, לונדון. [ככל הנראה תרע"ט (1919), בשנה האחרונה לשהות הרב קוק בלונדון. האגרת לבנו, הרצי"ה]

שמחתנו היום במכתבך הנחמד ובמכתבים הרצופים, תה"ל[2] על חסדו ואמיתו [על פי תהלים קטז, ב; שם קיז, ב] ובטובו יוסיף עמנו לטובה ויחננו לבא לארץ חמדה [הרב קוק עלה שוב לארץ באלול תרע"ט] ברב עוז ושלו'[3], ברוב רחמיו אשר לא תמו עדי עד.

אם לא הייתי כ"כ[4] מעומס בטרדות ותביעות מעשיות, ובייחוד לימודיות מעשיות, שהסביבה תובעתם בטבעה, ואני איני יכול וגם איני חפץ להשתמט מזה, אע"פ[5] שמעמסה זו היא שלא כנטיתי הפנימית בתביעתי הרוחנית המופשטה, הייתי חפץ לכתוב לך אריכות דברי חפץ ממשאות נפש לפי תכונת הזמן והכשרת הרוח לחג הקדוש ונהדר זמן חרותנו [שם חג הפסח בנוסח התפילה] הבעל"ט[6], אבל התכנים המוגבלים דוחקים לפעמים גם להסחת הדעת מהמושגים החביבים, שכל בהם עוז רוחנו ונעימת חדות נשמתנו. המחשבה הכללית ע"ד[7] התפשטותם של הרגשות הנאצלים של קדושת הזמן מחוץ לזמנם, כהמשכת קדושת שבת בימי המעשה, [רעיון המובא בזוהר (יתרו פח): "מיניה מתברכין כל שיתא יומין"] היא צריכה תמיד לבוא מההכרה הפנימית שהקודש העליון חבוי הוא בכל. האידיאליות האלהית חיה היא במילואה בכל פינה ונקודה של חיים זמן ומקום ומקוריהם ותולדותיהם לאין תכלית בגודל ובקוטן. תוכן החול איננו כי אם מסוה המסתיר, הפועל תעלומה על כל זהרי האורה של החיים הנחמדים והחביבים, שבנועם ד' המה מפכים והולכים במלא עולמים במלא נשמות ובמלא חיינו פנימה. הקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף, מגלה את פני הלוט, והאורה הקדושה בכל חמודותיה, הנה נראה, מלבבת היא אותנו בנעימות שיחיה, מרוה אותנו נחת משוד תענוגיה, והננו מתענגים על ד' ועל טובו, ולבבנו מתמלא רום ועדן ברווי תענוגים, "אז תתענג על ד'", [ישעיהו נח, יד] ובאים אנו מרוב שקיקת חדות דודים להשתעשע במצוותיו אשר אהבנו אהבת נפש לעולמים, אשר אהבנו סלה ממקור נשמותינו מראש צורים

[במדבר כג, ט] ועד אחרית כל ימי עולמים ודורי דורים, אשר אהבנו בחמדת כל לבב, מתוך הכרת עוז מלאה, לבבית, נשמתית, טבעית, שכלית ומזגית "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו". [שיר השירים ח, ז]

ובליל התקדש חג והננו מלאי גאולה מלאי חרות עליונה, וחרותנו משחררת את רוחנו ורוח כל היקום, מגלה את האושר הצפת בנו פנימה, כי רוח אל חי העולמים בנו חי, "בקרבך קדוש", [הושע יא, ט] והחיים כולם באים במעמדם ורוחנו רואה את יקרת ערכם, את גודל שיווים ואת רוממות תשוקת תקותם, אשר תבוא בטח, בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים. [ישעיהו כו, ד] ומתוך מקרא הקודש אשר לחג הקדוש הננו עומדים על המצפה ונחזה את רוח החרות ההולך ונגאל, העולה במעלותיו מתוך כל עוצמת הסיבוכים, ומתוך המאפליות נראה נהורים, ונפשנו תגיל בד' תשיש בישועתו וכל עצמותינו תאמרנה ד' מי כמוך, [על פי תהלים לה, י, ונוסח "נשמת כל חי"] וגאולתנו גאולת עולמים היא, חודרת היא בכל מרומים ובכל מעמקים, רעיוננו העליון, הרחב מכל מרחבי מרומים, שכבלי העבדות של הגות רוח בן אדם תולעה [על פי איוב כה, ו] וחכמותיו הזעירות חפצים הם בני אדם, מלכי ארץ והמון לאומים, לאסור אותו בהם, מראהו בימי חג חרותנו, וביותר בכל גודל בלילה הזה, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, [לשון הגדה של פסח, בביאור "בעבור זה"] את חרותו המוחלטה. נצחנו והננו מנצחים את כל, וההוד והנצח עמנו לנצח עוד עדי עד, שרינו עם אלהים ועם אנשים ויכלנו, [על פי בראשית לב, כט: "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל"] והננו עדים חיים וקיימים, שחיה בעולם נשמת עם כזאת שאין קצה לתעלומותיה, שטללי כל אורות עדנים היותר עליונים מרוים הם אותה ולרגעים ישקוה.

ויחידי הסגולה, העוסקים בתורת ד' ודבקים באהבת נצח במצוותיו, המלאות לרויה עדני עדנים משמי שמי קדם, הם הם הצנורות, אשר על ידם תשוקה נשמת הגוי כולו מפלגי קדשי קדשים אלה היוצאים מנחל היוצא מבית ד', [על פי יחזקאל מז, יב; ויואל ד, יח] המרוה את כל החיים, שעתיד הוא להשקות גם את נחל השיטים [יואל ד, יח: "ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים"] ולהעלות גם עליו כל עץ נחמד וכל עלה תעלה ותרופה. [על פי בראשית ב, ט ויחזקאל מז, יב: "ועלהו לתרופה"]

ומלאכת שמים זו בידינו היא מסורה, מה מאד תעלוזנה כליותנו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשרי העם שככה לו, אשרי העם שד' אלהיו, [תהלים קמד, טו] וגדולה היא ערובתנו, שאור חדש הולך ומאיר מתוך מחשכים ופליאות עולמים עתידות להופיע, בתוך מסיבות החיים וממעל להן וגם במעמקי מחשכיהם, רוח טוהר רוח קודש מלא תעצומה יופיע בכנסת ישראל, וצמאון חי מלא גבורה והוד לשוב אל משם אהלנו, לבחור את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהבנו סלה, [על פי תהלים מז, ה: "את גאון יעקב אשר אהב סלה"] ברוח מלא אור ד' ומטרת גבורת קודש, בזרע אדם וזרע בהמה [ירמיהו לא, כו] גם יחד, יוסיף לפעם בכפלי כחות כבירים במהרה בימינו, אמן כה יאמר ד' המדבר טוב על ישראל [על פי במדבר י, כט: "כי ה' דבר טוב על ישראל"] מתוך מחשבותיו המלאות שלו'[8] וברכה לכל יצוריו. מפסיקים אותי ענינים שונים. וצור עולמים ב"ה ידריכנו במעגלי צדק, בנתיב מצוותיו ואורות תורתו, יראתו ואהבתו, ויראנו בידידי ידידות משכנות דבירו. [על פי תהלים פד, ב: "מה ידידות משכנותיך"] והי'[9] זה שלו' רב ועתרת ברכה וכל טוב וחיים לאוי"ט[10] כנפשך האהובה ונפש אביך מברכך באהבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תה"ל - תהלה לא-ל
3. ושלו' - ושלום
4. כ"כ - כל כך
5. אע"פ - אף על פי
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. ע"ד - על דבר
8. שלו' - שלום
9. והי' - והיה
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב פסח תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכת החג בשעות הקרבת הפסח, ותפילה לעלות יחד ולעבוד בעבודת הקודש בירושלים. בתוספת: אחיו שמואל בישר על חגיגה משפחתית בט"ז באדר לרגל שבעים וחמש שנות ההורים, ובנו הרצי"ה מתבקש לשלוח להם ברכה.

עיקרי הדברים

- ברכת פסח.
- שבעים וחמש שנות ההורים.
- לשלוח ברכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ער"פ[2], עטר"ת[3] אחצה"י[4]. [ערב פסח תרע"ט (1919), אחר חצות היום. הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני מחמדי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[5], בשעות הקדושות הללו, השעות שזכרונות עולמים, והופעות קדשי קדשים מימי עולם ושנים קדמוניות הנם קמים ומתיצבים חיים וקיימים בנשמת עם ד' הגוי כולו בכללות תפארת קדושתו, התשוקות העליונות מתגברות, והצפיות המקודשות, ועז בטחון אמת, בצור עזנו נצח ישראל, האומר ועושה המדבר מקיים, [מברכת "ברוך שאמר"] עוטר הוא את כל מערכי רוחנו, בשעות הללו שחזון המון חוגג [על פי תהלים מב, ה] בבית קדשנו ותפארתנו, ישראל עושה חיל המתאסף כולו לעזרת הקודש, בהר הקודש בירושלים, לשוש שמחת גילת קדושי ישראל, בהקרבת חג קרבן הפסח, ובאמונה עמוקה, וביחול ישועה שיזכנו צור עולמים ב"ה לימים הבעל"ט[6] למועדים ולרגלים הבאים לקראתנו לשלו'[7] שמחים בבנין עירו וששים בעבודתו [מתפילת המוסף של הרגלים] בשעות הרוממות הללו, תבורך בני יקירי בכל טוב, ונזכה לראותך בתור האדם המעלה, ולעלוז יחד בעליצות קודש, בגבורת אמת, ובטהרת נועם, בעבודת הקודש והמקדש, בעבודת ד' ועם קדשו, ברב עז וחיל על אדמת קדשנו, בעיקו"ת[8] תובב"א[9]. כנה"י[10] ונפש אביך מעתיר אשרך, ומצפה צביונך ותפארתך, מברכך בשמחת הרגל ויתרון הכשרו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[11] וברכה לכי'[12] אהובנו הר"א[13] קמחי [ר' אברהם קמחי, סוחר בסנקט גאלן שבשווייץ, ידידו של הרב קוק] שליט"א וכא"ל[14] וכל ידידינו ודו"ש[15] שלו'[16] וברכה באה"ר[17], בשמחת החג הק'[18] והכשרו וכט"ס[19].

הנ"ל

נ.ב. שמואל שי'[20] בשרנו [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] שחגגו חגיגה משפחתית בחודש אדר העבר ביום ט"ז בו שנמלאו להורינו היקרים, אאמו"ר[21] הרב שליט"א ואמי מורתי היקרה תחי'[22] לאוי"ט[23] שבעים וחמש שנה. [הוריו של הרב קוק, ר' שלמה זלמן קוק ומרת פערל זלאטע, נולדו שניהם בשנת תר"ד (1844)] יהי נועם ד'

עליהם ועלינו ויברכם בשיבה טובה ומאושרה לאורך ימים ושנים רבים, דשנים ורעננים ברב נחת מאתנו ומכל צאצאיהם היקרים על אדמת הקודש ברב עז וחדוה.

בטח תשלח להם ברכתך הנאמנה.

אביך הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"פ - ערב פסח
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. אחצה"י - אחר חצות היום
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. לשלו' - לשלום
8. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
9. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
10. כנה"י - כנפשו היקרה
11. ד"ש - דרישת שלום
12. לכ' - לכבוד
13. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. וכא"ל - וכל אשר לו
15. ודו"ש - ודורש שלום
16. שלו' - שלום
17. באה"ר - באהבה רבה
18. הק' - הקטן
19. וכט"ס - וכל טוב סלה
20. שי' - שיחיה
21. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
22. תחי' - תחיה
23. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: חול המועד פסח תר"פ - ירושלים **נמען:** הספד בלוויית הרוגי פרעות תר"פ

אין מספידים במועד, אבל המאורע הנורא - פראי אדם שהתנפלו על נקיים בעיר הקודש בזמן חירותנו - דורש בינה. הרב קוק ביקר את הרב מטלי, זקן מעל שמונים, שהוכה בדרכו לכותל. המאורע הוא כ'חותם' שעדיין פועל ואי אפשר לקראו. 'בדמייך חיי' נאמר על דם פסח - יהדות כללית - ועל דם מילה - יהדות פרטית; תחיית החול 'ככל הגויים' קיבלה עתה אות בשני הדמים.

עיקרי הדברים

- הספד במועד.
- הרב מטלי שהוכה.
- המאורע כחותם.
- דם פסח ודם מילה.

נוסח האגרת עם ביאור

[חוה"מ[1] פסח תר"פ[2]]

רבותי! מתי מספר אנחנו פה אבל הרי אנו כקהל גדול, שהיה בלי ספק מתאסף ללוית הקדושים האלה. [הרוגי מאורעות תר"פ, הפרעות בירושלים בחול המועד פסח תר"פ (אפריל 1920)] אנוסים אנחנו. וגם שורת ההלכה מונעת אותנו מלהספידם [אין מספידים בחול המועד] כראוי ועליהם נאמר: אשריהם שלא נספדו - כהלכה כקהל גדול אנחנו כי שלוחי צבור אנחנו, לא אנחנו אלה העומדים פה היום הבוכים אותם כאן, - כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף בנו ה'. [על פי ויקרא י, ו] - אין אנו מספידים היום, אבל המאורע הנורא הזה דורש הוא בינה מיוחדת לעמוד עליו. אינינו יכולים לבוא לידי בירור בינה זו, של ערך המאורע הנורא והאיום הזה, של מעללי פראי אדם שהתנפלו באה"ק[3] ובעיה"ק[4] במועד שמחתנו בזמן חרותנו על אנשים נקיים וצדיקים, - הנה הייתי היום לבקור חולים אצל הרב, ר'[5] מטלי, את הזקן הצדיק והקדוש הזה, למעלה משמונים, הכו הפראים הרשעים האלה בלכתו לשפוך שיח לפני הכותל המערבי הכה ופצוע! - המאורע, החתים לנו בחותם דם נקיים אותנו הספד על הרוגי מהומות תר"פ, נאמר בשעת הלוית ההרוגים בחוה"מ[6] פסח. או"ח[7] תקמ"ז ס"א. ואת עיר קדשנו, כחותם הוא לנו - אשר עודנו רב פעולתו, ולא נתן לקרוא לא בו בעצמו מפני שאותיותיו הפוכות ולא במכתב שהוא חתום עליו, מפני שכלי החותם עודנו מונח ופועל עליו, רק אחרי שהחותם יוסר אז נוכל לקרא אותו להכירו ולהבינו.

- בשני פרקים אנו קוראים את הפסוק: בדמיך חיי. [יחזקאל טז, ו; נאמר בהגדה של פסח ובברית מילה] בליל התקדש חג בסדר של פסח ובעת הכנסה בברית מילה. אלה הם דם פסח ודם מילה. בדמים ובמס"נ[8] מיסודנו נחתמנו על יהדותנו בכל זמן קיומנו, בימי חסננו הלאומי [בימי עוצמתנו הלאומית] ובנודנו אח"כ[9] מגוי לגוי ממלכה לעם אחר, בדם יהדותנו הפרטית שהוא דם המילה, ובדם יהדותנו הכללית שהוא דם הפסח, עשרת השנים האחרונות התחילה לנו תקופת התחייה החדשה, בדרך חול של ככל הגוים בית ישראל,

[יחזקאל כה, ח] ונצטרפו אליה קלי דעת החושבים ומשפיעים שרק בדרך זה בלבדו נבוא לבנות את בנין האומה בארצה, עתה והיה לנו הדם הזה לאות: בדמיך חיי, בשני הדמים, דם פסח ודם מילה בדמיך חיי.

---

1. חוה"מ - חול המועד
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. ובעיה"ק - ובעיר הקודש
5. ר' - רבי
6. בחוה"מ - בחול המועד
7. או"ח - אורח חיים
8. ובמס"נ - ובמסירות נפש
9. אח"כ - אחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט תמוז תר"פ **נמען:** ר' יעקב צבי סיזלמאן

הרב קוק שמח שגם זקני הדור חשים את אור הישועה במינוי 'השר הגדול' (הרברט סמואל). אבל אין לבטל את הצומות עד שייבנה המקדש, וגם כי דם ישראל נשפך עכשיו באופן נורא; נשתתף בצערם בצומות ובאותה עת נרומם את קרן הקודש בארץ.

עיקרי הדברים

- שמחה במינוי הנציב.
- הצומות לא יבוטלו.
- השתתפות בצער ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

יט תמוז תר"פ[1] לר' יעקב צבי סיזלמאן - אחדשה"ט[2] באה"ר[3]

מכתבו היקר קבלתי, ורגשות ששונו בתשועת ה' אשר הפליא לעשות עמנו ביסוד גאולתנו, במנויו העליון של אחינו השר הגדול [מינויו של הרברט סמואל, יהודי, לנציב העליון הבריטי בארץ ישראל] שליט"א[4], מלאה את לבבי שמחת לב, בראותי כי גם זקני הדור מרגישים וחשים את אור הישועה. וזהו סימן יפה לבית ישראל ותחיתו. אמנם במה שנוגע לשאלת הצומות, [האם לבטל את צומות החורבן, כגון י"ז בתמוז ותשעה באב, משהחלה הגאולה] חושב אני כי עד אשר יכונן ה' את בית מקדשנו החרב לעינינו, בהר מרום הרים, לתפארת לעיני כל העמים, אי אפשר לנו לבטל אותם. ונקוה כי כאשר החל צור ישראל את ישועתו ביחש לתשועתנו הכללית בנוגע לארי"ק[5] בכלל. כן יאר עינינו ג"כ[6] בתשועת בנין בית מקדשו. וישלח לנו משיח צדקנו בגאולה שלמה, להושיע את כל עם ה' הנדחים בין זאבי ערב, [על פי חבקוק א, ח; הכוונה לפרעות ביהודי מזרח אירופה באותן שנים] שדמם הולך ונשפך בעוה"ר[7] גם כעת באופן נורא ואיום. וכאשר יאיר לנו באור ישועתו הכוללת יהפכו הצומות כלם לששון ולשמחה [על פי זכריה ח, יט] ולמועדים טובים, ואור הישועה הגמורה, ופאר משיח צדקנו ובנין בית מקדשנו יבאו לנו, ע"י[8] מה שלא נשכח את בית אלקינו ואת אחינו כלם כל עם ה' הנתון במצר. ונשתתף בצערם ויגונם ע"י צומי תעניותינו כמאז. ויחד עם זה נתאמץ לרומם בארצנו הקדושה, את קרן הקדש, ברוח טהור, מלא אמונת אמן בדבר ה' הנאמן לעולם, ובהודות להי' על חסדו ואמתו.

והי'[9] זה שלו'[10] וכו'[11].

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
3. באה"ר – באהבה רבה
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לארי"ק – לארץ הקודש
6. ג"כ – גם כן

7. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
8. ע"י – על ידי
9. והי' – והיה
10. שלו' – שלום
11. וכו' – וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מנחם אב תר"פ - ירושלים **נמען:** משפחתו (בארטוף)

הם הגיעו לירושלים ומצאו את ההורים בשלום. בישיבת 'תורת חיים' מצא הקפות בספרי תורה כמו בשמחת תורה, ונאם; גם 'מהשמאלים' היו שם בשמחה. לשבת בבית הכנסת נשמרו להם שלושה כרטיסי כניסה. ביידיש: 'שבת שמחה, להתראות בקרוב'.

עיקרי הדברים

- שיבה לירושלים.
- שמחה בתורת חיים.
- כרטיסים לשבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ו לחדש מנ"א[2] תר"פ[3]

יקירי לבבי ומחמדי שליט"א[4],

ב"ה באנו שלם, לעקו"ת[5], ומצאנו את הורינו שי'[6] במצב מרוצה. בעבור ערך שתי שעות מבאי באו מתורת חיים בעגלה, שישב בה הרב בן שמעון שי' ונסענו יחד שמה. ומצאנו העולם הולך בהקפות בספרי התורה, מרקדין ומשוררים בשמחה כמו ש"ת[7], והמנגנים בכלי זמר בחצר עונים בקול, והעולם מרומם תל"י[8], כמובן הוצרכתי לנאום. והציבור ב"ה מלא צהלת פנים, והתקוה מאירה. ברוך שומר הבטחתו לישראל, אשר החל להראות לנו זיקי אורות קרני ישעו בעיר עז לנו, כה יגמור בעדנו ובעד כל ישראל לטובה. מהשמאלים ג"כ[9] היו, ועל פניהם ג"כ רשמי שמחת התורה, תורת חיינו, קצת אני מצטער על אשר לא נסעתם יחד עמי, העולם מתענין בסדר יום ש"ק[10] הבעל"ט[11] בביהכ"נ[12], [ככל הנראה שבת נחמו תר"פ, שבה עלה הנציב העליון הרברט סמואל לתורה בבית הכנסת "החורבה"] ולזכיה נחשבת מי שנשלח לו כרטיס כניסה. ובעדכם שלשת כרטיסים מוכנים. שבתא טבא, בשמחה עם ד', וזכות אבות לבנים יזכר ויראנו בקרוב בישועתו בגאולה שלמה, ויחבש שבר עמו ושבר לב כל דכאי רוח ושבורי לב ונס יגון ואנחה, וששון ושמחה ישיגו. אגוטען אפרייליכען שבת.

אום ווידערזעהן בע"ה[13] ומן פריידען, בקרוב בע"ה, שלכם

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[14] באהבה נאמנה, למאהבינו מר בכר ולכל משפחתו היקרה שליט"א.

1. ב"ה – ברוך השם
2. מנ"א – מנחם אב
3. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לעקו"ת – לעיר קודשנו ותפארתנו

6. שי' - שיחיה
7. ש"ת - של תורה
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. ג"כ - גם כן
10. ש"ק - שבת קודש
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. בביהכ"נ - בבית הכנסת
13. בע"ה - בעזרת השם
14. ד"ש - דרישת שלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תשרי) תר"פ - ירושלים **נמען:** רב מושבה

כשלושים אלף אתרוגים נשלחו מהמושבה בלי מעשר. יש לצוות על הממונה להפריש 'שלא מן המוקף' על כולם, וצריך לשם כך כשלוש מאות אתרוגים, רצוי קנויים או במתנה.

עיקרי הדברים

- אתרוגים בלי מעשר.
- הפרשה שלא מן המוקף.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. פעה"ק[2] ירושת"ו[3]. יום חדש [י"ב] שנת תר"פ[4] ידי"ו שליט"א[5],

שוי"ר[6], שמעתי כי מהאתרוגים שנשלחו מהמושבה דמר שליט"א היו הרבה בלי מעושרים. ע"כ[7] נכון הדבר שיצוה כתה"ר[8] על עו"ר[9] הממונה על המעשרות להפריש שלא מה"מ[10] על אותם שנשתלחו בכל מקום שהם, להציל כמה דאפשר אלפי מאחב"י[11] ממכשול, וזכות הרבים תלוי בו בע"ה[12].

ידי"ע[13] דוש"ת[14] באה"ר[15]

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. כפי שהוצא לפני ערך שלשים אלף אתרוגים נשלחו בלא מעשר א"כ[16] יהי'[17] צורך להשיג ערך שי' אתרוגים ויותר. אקוה שיעלה הדבר בנקל ביד כתר"ה[18] לתקן הדבר בכ"מ[19] דאפשר ויותר טוב שיהי'[20] התרו"מ[21] לקוח או מקובל במתנה. מטעם הידוע למר ידי"ע, הנ"ל[22]

1. ב"ה - ברוך השם
2. פעה"ק - פה עיר הקודש
3. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
4. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שוי"ר - שלום וישע רב
7. ע"כ - על כן
8. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
9. עו"ר - עושי רצונו (שליחיו)
10. מה"מ - מן המת (אבר מן המת); בהפרשת תרומה: מן המוקף
11. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ידי"ע - ידידו עוז
14. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
15. באה"ר - באהבה רבה
16. א"כ - אם כן
17. יהי' - יהיה

18. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
19. בכ"מ - בכמה מקומות
20. שיהי' - שיהיה
21. התרו"מ - התרומות והמעשרות
22. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תשרי תרפ"א **נמען:** גיסו, הרב יוסף רבי, ואחותו

בהלכה: על דברי התוספות בעניין 'בסים תבשילא דבני מערבאי' (עירובין קד ב), והיתר מטעם 'אתם - אפילו שוגגין': לכל הדעות מדרבנן צריך יום טוב של בית דין, אלא שאין כאן איסור תורה ברור, ולכן אין למחות במקום צער לרבים. אולי כוונת התוספות כאסמכתא, ובדבר שאינו מפורש בתורה 'מוטב שיהיו שוגגין'. בתוספת: יש להוסיף שכר למורי תלמוד התורה לפי היוקר.

עיקרי הדברים

- הלכה: קידוש החודש ו'אתם'.
- מוטב שיהיו שוגגין.
- תוספת שכר למורים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום לחדש תשרי תרפ"א[2] כי[3]

גיסי יקירי הרב הגאון מו"ה[4] יוסף רבי [הרב יוסף רבין, גיסו של הרב קוק; ראו (כרך ב', אגרת תקסט)] שליט"א[5]

ואחותי היקרה וצאצאיהם היקרים וכא"ל[6] שי'[7] לאוי"ט[8] כולם יתברכו בכט"ס[9] שלו'[10] רב, המניעות הרבות גרמו שלא יכולתי בשום אופן להשיב אפילו בקצרה ע"ד[11] היקרים של כת"ר[12] במכתביו הנעימים ואתו הסליחה. כעת ע"י[13] בקורו של ידידנו הר"י[14] צבי שי', הנני מזדרז לכתב מלין אחדים מתוך המון טרדות. כמדומה שהעיר כת"ר במכתב הראשון, ע"ד בסים תכשילא דבני מערבאן, [בעניין יום טוב שני של גלויות] ע"ד התוס'[15] כמו היתר מטעם אתם אפילו שוגגין. אך הקשה א"כ[16] למה העירו בכ"מ[17] מזה אהא דאין הקב"ה[18] מביא ד"ת[19] צדיקים, נ"ל[20] שהכל מודים דעכ"פ[21] מדרבנן בעינן דוקא יו"ט[22] של ב"ד[23], אלא שמפני שאין כאן איסור תורה ברור, להצריך למחות בדבר שי"ב צער גדול לרבים. וגוף הענין שאומה שלמה א"צ[24] ב"ד, ראיתי כה"ג[25] גבי דין ג"ת[26] שבזה"ז[27], כמדומה שזוהי ד' המאירי שא"צ[28] ב"ד, ומיושב בזה השגת הראב"ד[29] בה' ע"ז[30] בענין נכרים שבזה"ז שאין ג"ת מהם כ"א[31] בזמן שהיובל נוהג, וק"ו[32] כלפי ישראל.

אבל גם זה לא מסתברא שיהי'[33] אפשר לשני זמני מועדות להיות באומה אפילו מה"ת[34]. ואולי כונת התוס' היא רק בדרך אסמכתא, כיון שמצינו כאן קולא לשוגגין, יש לסמוך להקל בענין דומה וזה למנע ההזדה במקום שקרוב שלא ישמעו, והוי כדבר שאינו מפורש בתורה, דאמרי' מוטב שיהיו שוגגין.

והנני מקצר מאד ואומר שלו' וברכה באה"ר[35] כנה"ר[36] ונפש גיסו דוש"ת[37] באה"ר

אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. אני חושב שראוי להתענין ע"ד איזה הוספה למורי הת"ת[38] לפי מצב היוקר המאמיר כעת, ודי יעזרנו ע"ד כבוד שמו, הנ"ל[39]

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. כ' - כבוד
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שי' - שיחיה
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
9. בכט"ס - בכל טוב סלה
10. שלו' - שלום
11. ע"ד - על דבר
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"י - על ידי
14. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. התוס' - התוספות
16. א"כ - אם כן
17. בכ"מ - בכמה מקומות
18. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
19. ד"ת - דברי תורה
20. נ"ל - נראה לי
21. דעכ"פ - דעל כל פנים
22. יו"ט - יום טוב
23. ב"ד - בית דין
24. א"צ - אין צריך
25. כה"ג - כהאי גוונא
26. ג"ת - גדולי תורה
27. שבזה"ז - שבזמן הזה
28. שא"צ - שאין צריך
29. הראב"ד - רבי אברהם בן דוד
30. ע"ז - עבודה זרה
31. כ"א - כי אם
32. וק"ו - וקל וחומר
33. שיהי' - שיהיה
34. מה"ת - מן התורה
35. באה"ר - באהבה רבה
36. כנה"ר - כנפשו הרמה
37. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
38. הת"ת - התלמוד תורה
39. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מקווה שהתעודה תספיק לנסיעה, ושהרצי"ה יזדרז לגמור אחד השידוכים, ובראש עניין קאליש, 'מפני חובת הצדק והמוסר'. ברכת חג החירות.

עיקרי הדברים

- התעודה.
- קאליש קודם.
- ברכת פסח.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ד' ניסן תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3], מקוים אנחנו שקבלת את מכתבינו והתעודה, שאנחנו חושבים שתספיק לך לצרכי הנסיעה בע"ה[4]. כמו כן מצפה אני לחסד ד', שיעודדך ויחזק את כל כחותיך להיות מלא כח ד' להזדרז ולגמור בע"ה אחד מעניני הנכבדות המוצעים, ד' יגמור בעדנו לטובה. וכמחשבתנו כן חושבים אנחנו שהיא ג"כ[5] מחשבתך, להקדים את ענין קאליש, מפני חובת הצדק והמוסר, באשר הוא המקדים אותנו בדבריו, ויחוסו הוא פנימי מתוך הלב כמו שכתבתי לך מכבר. הטרדות כה מרובות, השי"ת[6] יחזק ויאמץ חילנו והגות רוחנו ירצה לפעול לטובה לעבודת עמו ונחלתו בכל טוב. יתן ד' ויחדש עלינו ועל כל עמו בית ישראל, את חג חרותנו הבעל"ט[7] לטובה ולברכה, לאורה ולישועה ולגאולה שלמה. ונזכה לחזות באור ד' והדרת כבודו בבית נכון ונשא, בעבודה תמה ושלמה, ובשמחת לב בטהרת רוח ונפש נדיבה, באור ד' והוד עמו ביפעת תפארתו על כל קצוי ארץ.

ונזכה לראות שמחות וגיל מכל יקירנו ומאתך חביבי במהרה בקרוב, ברב עז וחדוה כנפש אביך מצפה אשרך כה"י[8] מברך בחג כשר ושמח ולאוי"ט[9] תתברך בברכות ממקור הברכה צור ישראל חי העולמים ב"ה

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרפ"א – השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה – בעזרת השם
5. ג"כ – גם כן
6. השי"ת – השם יתברך
7. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
8. כה"י – כנפשו היפה
9. ולאוי"ט – ולאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

ברכת פסח, והזמנה לו ולמשפחתו לכוס תה בביתו באחד מימי החג.

עיקרי הדברים

- ברכת פסח.
- הזמנה לביתו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י' ניסן תרפ"ג[2] הוד מעלתו הגדול הנציב העליון לא"י[3], מר מנחם בן אליעזר סיר הרברט סמואל יר"ה[4]. ומשפחתו הרוממה. יקבל נא

אדוני המרומם בחסדו. את ברכתי הנאמנה, לכבוד החג הקדוש חג הפסח הבא עלינו לטובה. יחוג אותו בחדות לב, ורב עונג, ועיניו ועינינו יראו את זמן חירותנו במלא הודו ותפארתו על אדמת קדשנו, ברוממות קרן לבית ישראל, במהרה בימינו. יחד עם זה, אשען על אותות האהבה והכבוד אשר הואיל בטובו הגדול להראות לי מאז. ואתכבד להזמין את הוד מעלתו, ואת משפחתו הנשאה, לכוס תה, בביתי בחוג משפחתי, לאחד מימי החג הקדוש הבעל"ט[5]. ליום ולשעה אשר יואיל הוד רוממות מעלתו לקבוע בחסדו. בתקוה שאהיה מאושר במילוי שאלתי, בע"ה[6]. הנני חותם בברכה נאמנה. עבדו הסר למשמעתו כל הימים, הק'[7] אברהם יצחק הכהן קוק בכת"י[8] של הגרצי"ה[9] [בנוסח שבכתב ידו של הרצי"ה] מעותק מכתב זה מאותו תאריך אך בשנוי לשון: "הוד מעלתו הנציב העליון לא"י סיר הרברט סמואל יר"ה ומשפחתו הרוממה תחיה לאורך ימים טובים.

הנני מתכבד בזה אדוני המרומם לברך את הוד מעלתו ואת משפחתו בברכת החג הקדוש זמן חירותנו הבע"ל[10]. ויחד עם זה אכבדה נא להזמין את הוד מעלתו ומשפחתו הנשאה על כוס תה בביתי באחד הימים של החג הגדול הפסח הבע"ל[11], ליום ולשעה אשר יהיה רצון הוד רוממת מעלתו ליחד לבקור הזה.

והנני בזה עבדו הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. לא"י - לארץ ישראל
4. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
5. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
6. בע"ה - בעזרת השם

7. הק' - הקטן
8. בכת"י - בכתב יד
9. הגרצי"ה - הגאון רבי צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
10. הבע"ל - הבא עלינו
11. הבע"ל - הבא עלינו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב פסח תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** הוריו ובני המשפחה

קשה לו לכתוב באריכות ׳מטרדות הנפשיות של החג הקדוש וקבלתו פה בנכר׳. ברכת החג.

עיקרי הדברים

- חג בנכר.
- ברכת פסח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ער"פ[2] תרפ"ד[3], נו,.י [ערב פסח תרפ"ד, ניו יורק]

הורי היקרים, עט"ר[4] וכל מחמדי לבבי. כולם בכלל ובפרט שלו'[5] וברכה, להר הקודש לירושלים. ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו פה כרגיל. מה מאד חשקה נפשנו לקבל מכם מכתב מפורט ליום חג המצות הקדוש ההולך ובא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה. יחנינו השי"ת[7] בחסדו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתינו לשלו'[8] שמחים יחד בבית קדשנו ותפארתנו, ולחדות פנים באהבה ושמחת לב, ברב שלו' באושר, ובריות גופא ונהורא מעליא.

קשה לי היום מטרדות הנפשיות של החג הקדוש וקבלתו פה בנכר, לכתב בארוכה לכל אחד ואחד בפרט, ותקבלו בטובכם הגדול את המועט כמרובה, ואת הכללות כפרטיות, והי'[9] זה שלו' וברכת עולמים, כנפשכם היקרה ונפש בנכם ואביכם, אחיכם ודודכם, ואוהבכם הנאמן המצפה לתשועה קרובה

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"פ - ערב פסח
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שלו' - שלום
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. השי"ת - השם יתברך
8. לשלו' - לשלום
9. והי' - והיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ל"ד לעומר תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** הוריו, אשתו, ילדיו ובני המשפחה

ברכת שבועות. השבוע נסע לקליבלנד. הרב קוק מבקש שאביו ואמו יכתבו בעצמם. אינו יודע עדיין מתי ישוב.

עיקרי הדברים

- נסיעה לקליבלנד.
- בקשה למכתבים.
- מועד השיבה לא ידוע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ל"ד לספירה, פ"ד נו"י[2]

הורי היקרים עט"ר[3], רעיתי הרבנית היקרה, בני מחמדי בנותי היקרות. אחי ואחיותי, וצאצאיהם היקרים. וכל אשר להם. כולם יתברכו בכט"ס[4]. כברכת שמחת יום מתן תורתינו לאורך ימים טובים. ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו פה, יתן השי"ת[6] שנבשר ונתבשר תמיד אך טוב וחסד, ויראינו בישועתו בעניני הכלל והפרט. שבוע דנא עברה עלינו בנסיעה, לעיר קליוולאנד. [קליוולנד שבאוהיו, אחת מתחנות מסעו של הרב קוק בארצות הברית] מובן רבה הטרדא והעבודה. יתן השי"ת שיהי'[7] הכל לתועלת לבנין עם ד' ותוה"ק[8], וארץ חמדתינו ועיקו"ת[9] בכליל תפארתה בב"א[10]. מאד נשמחתי במכתבכם היקר, ואקוה שבמכתבים הבעל"ט[11] יבאו ג"כ[12] דברי כאמו"ר[13] שליט"א[14], ואולי ג"כ הי'[15] אמי מורתי היקרה תחי'[16] לאוי"ט[17]. וכולכם, כל מי שב"ה[18] יכול לכתב, תכתבו בפרטיות ובאריכות האפשרית, כי הלא זאת היא שמחתינו בשבתנו פה בגולה בהופיע לנו אורות מקודש, מעשי ידיכם בכתב ידכם החביב לנו, המחי' את לבותינו הכמהות. ומצפות לעת גאולה וישועה קרובה, לע"ע[19] קשה לי להגביל את הזמן שאנחנו חושבים בע"ה[20], להתחיל את נסיעתנו הביתה בעה"י[21] אחר יו"ט[22], אי"ה[23] כאשר הסתדר קצת העבודה המוכרחת נראה בע"ה ונודיע בפרטיות.

השי"ת יחנינו ויזכנו לחדות את פניכם בשמחה וטוב לבב כנה"ר[24] ונפש בנכם עבדכם חותם ביראת הכבוד, בעלך, אביכם, אחיכם ואוהבכם המצפה לתשועה וחותם בברכת יו"ט וכט"ס[25] באה"ר[26]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. נו"י - נוא יורק (ניו יורק)
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. בכט"ס - בכל טוב סלה
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. שיהי' - שיהיה

8. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
9. ועיקו"ת - ועיר קודשנו ותפארתנו
10. בב"א - במהרה בימינו אמן
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. ג"כ - גם כן
13. כאאמו"ר - כאדוני אבי מורי ורבי
14. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
15. הי' - היה
16. תחי' - תחיה
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. שב"ה - שברוך השם
19. לע"ע - לעת עתה
20. בע"ה - בעזרת השם
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. יו"ט - יום טוב
23. אי"ה - אם ירצה השם
24. כנה"ר - כנפשו הרמה
25. וכט"ס - וכל טוב סלה
26. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** ברכת השנה ליהודי ארצות הברית וקנדה

מהשמועות לא יכול היה להעריך את יהדות אמריקה, 'עד אשר באתי ונוכחתי', ומצא 'אור גדול של נשמה יהודית חיה'; הליקויים הם רק מצבים חיצוניים, ואהבת התורה והארץ ותקוות הגאולה חיות. ברכה לשנה של הכרת גדלות האומה ובניין הארץ.

עיקרי הדברים

- יהדות אמריקה - נשמה חיה.
- ליקויים חיצוניים.
- ברכת השנה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ג אלול פ"ד פר רכבי [ברכבת] ממעמקי לבבי

הנני מביע את ברכתי לשנה הבע"ל[2] לכל אחינו בני ישראל יושבי ארצות הברית וקנדה באמיריקא. ימים רבים הגיתי אדות גלות החיל הזה [עובדיה א, כ] אשר נתפזר בקצוי ארץ, רחוק ממרכזי היהדות העתיקים. מהשמועות השונות ע"י[3] אורחים הבאים, ומהידיעות שעל ידי מכתבי העתים, לא יכולתי למצוא מעמד ברור להעריך על ידה את ערכה של היהדות האמריקנית, הציורים הם כל כך שונים זה מזה וכל כך סוביקטיבים עד שאי אפשר היה לי לדון על דבר המטבע הקבוע בצורתה [על דבר הדמות הקבועה] ("המטבע") של יהדות אמריקה] של כנסת ישראל אשר באמריקא, עד אשר באתי ונוכחתי, והנה מצאתי אור גדול של נשמה יהודית חיה וקיימת, ספון ואצור בתוך הלב הפנימי של אחינו אשר בארצות השונות באמריקא. מצאתי שרק המצבים החיצוניים גרמו לאותם הליקויים אשר עינינו רואות בתור כתמים בשמשה [ככתמים על השמש] של היהדות האמריקאית, אבל חי הוא לבן של ישראל, חיה היא אהבת התורה וכבודה, חיה היא אהבת ארצנו הקדושה ושאיפת בנינה, חיה היא התקוה לגאולה וישועה כללית לעם ד' על אדמת קדשו. ראוים הם אחינו היקרים להתברך ברכה עמוקה ונאמנה מפי כל אוהב ישראל וכל היודע את ההערכה האמתית של קדושת נשמתן.

והנני מברך את אחינו היקרים הללו בתוך כלל ישראל, יהי רצון שתהיה השנה הבאה לקראתינו לשלום, שנת ברכה של כבוד ותהילה לבית ישראל, שנת העלאת אור הקודש אשר בנשמתה של האומה הקדושה ע"י מה שתכיר בעצמה את גדלה וקדושתה ותדע לכונן את מערכות חייה על פי אור תורתה שהיא מקור חיים לכל הנברא בצלם, ותתאמץ בכל כח ועז לבנות את שממת ארצינו הקדושה ולהרבות בה חיי מחיה וכלכלה, חיי כבוד ואושר לכל בית ישראל, לרומם צמיחת קרן ישועה בקרוב ומהרה ישמע קול רנה וישועה באהלי יעקב, ומציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. [ישעיהו ב, ג] כנפשכם היפה ונפש אחיכם מברך אתכם באהבה בכתיבה וחתימה טובה, א. י. הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. הבע"ל - הבא עלינו
3. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרפ"ה **נמען:** בתו בתיה מרים

ברכת החג, ותקווה לשוב בקרוב.

עיקרי הדברים

- ברכת סוכות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ער"ס[2], פ"ה

בתי היקרה מרת בתי' מרים תחי'[3] לאוי"ט[4] ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו מעט נתעכבו הפעם דבריכם,

אמנם נקוה שבקרוב נשמח במכתביכם היקרים אשר עוד יבאו אלינו לשמח את נפשינו כל זמן שאנחנו מעוכבים בגולה ובקרוב ישמחנו השי"ת[6] בטובו ויביאנו לשלו'[7] לאה"ק[8] ולעיר קדשנו ת"ו[9], ונזכה לראותך יקירתי, וכל יקירינו ברב טוב ושמחה, היי מבורכת בברכת החג וכל טוב, כנפש אביך מצפה אשרך תמיד

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. תחי' - תחיה
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. לשלו' - לשלום
8. לאה"ק - לארץ הקודש
9. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרפ"ה **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

הימים הנוראים עברו כהוגן ילפי ערך הגלותי. ברכת החג.

עיקרי הדברים

- ברכת סוכות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ער"ס[2], פ"ה

בני יקירי וחמדי שליט"א[3] ורעייתו כלתי כבתי לי היקרה תחי'[4] לאוי"ט[5] וכט"ס[6] שלו'[7] וברכת הרגל באה"ר[8] תהלי"ת[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו פה.

וב"ה[11] עברו הימים הנוראים הקדושים דרך הגונה לפי ערך הגלות בצפיית ישועה, לחדות בקרוב בשמחה בחסדי השי"ת[12] את פניכם באהבה, ולמצא אתכם יקירי מאושרים ושמחים, ונזכה לראות בטוב ד' על עמו ונחלתו בבית מכון חיינו עדי עד כנפשכם היקרה ונפש אביכם מצפה אשרכם וטובכם כל הימים.

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תחי' - תחיה
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. וכט"ס - וכל טוב סלה
7. שלו' - שלום
8. באה"ר - באהבה רבה
9. תהלי"ת - תהלה לא-ל יתברך
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. וב"ה - וברוך השם
12. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש ניסן תרפ"ה **נמען:** ועד העיר ליהודי ירושלים

צריך לפחות שבעים רוטל מצה לאסירים היהודים, וכל האמצעים הרגילים פסקו. הרב קוק מבקש עזרה.

עיקרי הדברים

- מצות לאסירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ר"ח ניסן ה'

לכבוד ועד העיר ליהודי ירושלים פעה"ק[1] ת"ו[2] ועד נכבד, דאגת הכנת המצה לאחינו האסירים [מצות לאסירים יהודים בבתי הכלא] היא דוחקת אותנו מאד, כל האמצעיים הרגילים שהיינו משתמשים בהם בשנים שעברו פסו כעת. הננו צריכים בעצם לכל הפחות שבעים רוטיל מצה [רוטל: משקל של כשלושה קילוגרם] לבד כל יתר ההוצאה הכרוכה בהכנת סעודות הפסח בעדם. עזרו נא לנו בכל האפשרות שביד כבודם. בבטחוני שידע כי[3] הועד להשתתף בצערם של אומללינו אלה להמתיק להם קצת את מרירות חייהם ושיטעמו טעם חג חרותנו גם המה. הנני חותם בברכה ותודה למפרע.

מוקירם ונאמנם

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. פעה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. כי - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תרפ"ה) - ירושלים **נמען:** מכתב גלוי לאורחים החדשים (פסח תרפ"ה)

ברכה לאורחים שבאו לדרוש בשלום ציון: שיתאכסנו רק באכסניות כשרות, בפרט בפסח, ושיספרו בארצותיהם את מה שראו. זה רק 'ניצוץ אור קל', לקראת הגאולה השלמה. ויש לדעת שאסור עדיין 'איסור חמור מאד' להיכנס להר הבית.

עיקרי הדברים

- ברכה לאורחים.
- אכסניות כשרות.
- ניצוץ של גאולה.
- איסור כניסה להר הבית.

נוסח האגרת עם ביאור

מכתב גלוי להאורחים החדשים [ניסן תרפ"ה[1]] אורחינו החביבים,

אחים, באתם לדרש את שלום ציון. אשרכם, על אדמת הקודש הנכם עומדים, הררי יהודה וירושלים, הכרמל והשרון, בכל הדרם ששים ושמחים בכם, שמחת אם בבניה אשר באו ממרחקים. בטוח אני, בזיו הנשמה הטהורה, מלאה שאיפת קודש, לתחיית עמנו וארצנו השורה בלבבכם, אשר היא קראה אליכם ממרחק, באו ושישו משוש, עם צמיחת קרן הישועה, עם הנצוצות הראשונים של זהרי שמש הכבוד וההדר אשר לישראל בארצו. שזאת הנשמה בעצמה גם כן תעיר את רוחכם להיות ספוגי רוח קודש, וקדושים יהיו חייכם גם וביותר על אדמת הקודש, וקודש יהיו לכם הימים הנעלים שהנכם עטופים הוד האצילות של ארץ חמדה, ושל עיר עז לנו ירושלים, מכון בית חיינו לנצח. בטוח אני שתדעו כולכם להתאכסן רק באכסניאות של אחינו, הכשרות במלא מובנן, בכל ימי היותכם עמנו, וביחוד בימי החג הקדוש, חג הפסח, זמן חרותנו, ככל גדולתנו ותפארתנו. ורשמי הקודש הללו, ישאירו בכם ברכת עולמים, גם בשובכם לבתיכם ולארצות פזוריכם, תדעו לזכור את ציון ואת מקראיה, תדעו לספר בחדות לב וברב ענין, את כל חזון הקודש אשר חזיתם, בעלותכם לראות פאר ארצכם החמודה וחבל נחלתכם סלה. בהתנערה לתחיה יחד עם בניה תתגעגעו תמיד לשוב אל בית חיינו, ותצוו את בניכם לדורותיכם לשום מגמת פניהם קדימה, להיות נוהרים אל ד' ואל טובו, אל ארץ חמדתו.

וזכר תזכרו, כי רק ניצוץ אור קל, מתוך ערפלי חושך, אשר האיר צור ישראל עלינו בחסדו, הוא הוא אשר הופיע עליכם בנהרה זו, ונפשכם חכמה, לצאת מתוך אפלת הגלות, ולצפות לאותו אור העולם הגדול, אשר יופיע עלינו באור ד', בישועה השלמה בבנין בית קדשנו, בקיבוץ כל גלויותינו, בביאת גואל צדק משיח צדקנו אשר אור ד' עליו יזרח, והלכו גויים לאורו. [ישעיהו ס, ג] ויראת הקודש הרוממה תהיה נגד פניכם, יחד עם רוממות הגיל. ותדעו, כי מקום בית מקדשנו, קודש הוא, ואסור לנו עדיין, איסור חמור מאד, להכנס להר הבית [הכניסה להר הבית אסורה בזמן הזה משום טומאת מת וקדושת המקום] למקום המקדש,

בזמן הזה, עד אשר ירחם ד' עמו, ונזכה לבנין שלם בנוי כמו רמים [תהלים עח, סט] ונעלה להר ד' בקדושה ובטהרת הקודש כתורה וכמצוה. ונאכל שם כולנו יחד כל ישראל חברים מן הזבחים ומן הפסחים [מתוך ההגדה של פסח] ששים ושמחים בבנין שלם במהרה בימינו אמן, פרס הפסח, התרפ"ה[2], ירושלים.

אחיכם ועבדכם הנאמן

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
2. התרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תמוז תרפ"ה) **נמען:** הרב צבי יעקב מייזליש, רב לאסק

תודה על ספרו 'חדות יעקב'. דרוש על 'אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור': תורה וגמילות חסדים יש בהן הכנה ותכלית; השור - הכנה (חרישה), החמור - תכלית (הובלת האלומות). בקודש גם ההכנה קדושה, ולכן השמחה בסוכות נקבעה דווקא ב'שמחת בית השואבה', שהיא רק הכנה למצוה - בניגוד לחול, שבו 'הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע'.

עיקרי הדברים

- תודה על הספר.
- השור והחמור - הכנה ותכלית.
- שמחת בית השואבה.

נוסח האגרת עם ביאור

שלו'[1] וברכה מקודש לכבוד הרב הגאון הגדול פה"ד[2], מוה"ר[3] צא"י[4] יעקב מייזליש [רבה של לאסק שבפולין, מחבר "חדות יעקב"] שליט"א[5]

האבד"ק[6] לאסק יצ"ו[7] מח"ס[8] חדות יעקב. אחדשה"ט[9] באה"ר[10], הגיעני ספרו היקר ורב תודות ירחש לו לבבי על אות האהבה אשר זכרני מרחוק לשלח לי ספרא רבא ויקירא דנא. אשר אמנם אין בכחי כעת מרוב טרדא לשום בו עיון מרובה. אך כבר אורו עיני לראות אמריו כי נעמו מהמקומות המעטים אשר עופפו בו מבטי, יהי ד' עם כ"ג[11] שליט"א להוסיף לנו פרי קודש הלולים מכל אשר אתו מדבר ד' זו הלכה, והגדה, כיד ד' הטובה עליו לאוי"ט[12]. ולחבת הקודש ארשום, מה שראיתי בהקדמתו היקרה שהביא מדי החכ"צ[13], ע"פ[14] משלחי רגל השור והחמור, מה שאמרתי מכבר בקשר פסוק זה, אשריכם זורעי על כל מים. [ישעיהו לב, כ; בבא קמא יז] משלחי רגל השוה"ח[15], דדרשי לי' על תורה וגמ"ח[16], בשלהי פ"ק[17] דב"ק[18].

אמנם בשני אלה יש לנו עסק עם הכנה, ועם תכלית, בתורה תכלית חכמה תשומע"ט[19] דברכות וידיעת התורה בבירור הלכה על מכונה כהא דסוטה כ"א[20] ע"א[21] [סוטה כא] מאי פרשת דרכים זה ת"ח[22] דסלקא לי' שמעתתא אליבא דהלכתא. אמנם עצם העסק בתורה מצד עצמו אע"פ[23] שנראה כמו הכנה לתכלית הלא הוא נשגב וגבוה מאד, ואינו דומה לדברי הרשות שההכנה מצד עצמה אינה חשובה, וה"ה[24] בגמ"ח[25] וצדקה, התכלית של וחי אחיך עמך. ועצם הפעולה אע"פ שהיא בתורת הכנה אבל היא יקרה מאד כדי רמב"ם[26] בפי משנה אבות והכל לפי"ר[27] המעשה, שעצם העשי' היא טובה ונכבדה בקודש. והנה השור הוא לעול, והחמור הוא למשא, כדי תנא דב"א לעולם ישים אדם עצמו כשור לעול וכחמור למשא. והעול של השור הלא הוא רק מכין את ההכנה, לחרוש ולשדד את האדמה, ועי"ז[28] יבא התכלית של רב תבואת בכח שור.

אבל החמור המוביל את המשא של האלומות הביתה הרי הוא כבר עוסק בתכלית, כי בא יבא ברינה נושא אלומותיו. והתכלית מביא את השמחה בטבע זמן שמחתנו, ע"פ הפשט הוא חג האסיף, תכלית העבודה בשדה. והנה בזבחים צ"ד ב' [זבחים צד] בזרע פשתן במים דקדחי, וזה נשאר ג"כ[29] במסקנא לד' כמה ברבוותא. וכמש"כ[30] בשו"ע[31] או"ח[32] סי'[33] שלו ס"ד. ודמיון הזריעה בנתינת זרעים על מים הוא דמיון התכליתי של זריעה, לא הדמיון ההכני שלה, שהוא בתוך העפר דוקא. ביני פילי כבב"ת[34] נ"ד ע"א, ע"כ[35] אמר הכתוב אשריכם זורעי על כל מים מכווני התכלית, דקדחי ומצמיח, משלחי רגל השור והחמור, בזמן שאתם מקבצים את כונת ההכנה שהיא פעולת עול השור, להכונה התכליתית שהיא פעולת המשא של החמור, שאז היא קדושה כפולה קדשה לשעתה בעת עסק התורה והגמ"ח[36] עצמם, בתור הכנה, וקדשה לע"ל[37] על שם שנולד ממנה התכלית, של בירור הלכה, ודעת אמת בתורה ותכלית חכמה תשומע"ט, ופעולת הצדק גמ"ח[38] וטובה, להחיות נפשות רבות להוסיף להם טובה וחיים, דוגמת הטובה הנצמחת לעולם מקיבוץ הפעולה של השור והחמור, שכל אחד לעצמו הוא מיוחד בשלו, השור בהכנה והחמור בתכלית. וסוף המעשה ולהורות על יתרון הקדושה, שיש שמחה המורה על תכליתיות המשמחת, בהכנה ג"כ באה השמחה הגדולה בחג הסוכות.

בשאיבת המים לניסוך דהלוא רק הכנה והכשר למצוה, ונקראה השמחה לא על שם המצוה בעצם כ"א ע"ש[39] הכנתה, שמחת בית השואבה, להורות יתרון שמחות הקודש, משמחות החול, שבחמריות רק בעת התכלית, באסיף יש שמחה, ובהכנה מסיע אבנים יעצב, והלך ילך ובכה נושא משך הזרע. ולעומת זה בקדושה, גם ההכנה היא מלאה תכליתיות. ומפני שזהו היתרון הנכר בין הקודש והחול, נקבעה השמחה בקדושה בעת זמן האסיף ע"ש ההכנה, שמחת בית השואבה, ושאבתם מים בששון.

---

1. שלו' - שלום
2. פה"ד - פאר הדור
3. מוה"ר - מורנו הרב רבי
4. צא"י - צבי אריה י... - שם אדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. האבד"ק - האב בית דין קהילת
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. מח"ס - מחבר ספר
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. כ"ג - כבוד גאונו
12. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
13. החכ"צ - החכם צבי
14. ע"פ - על פי
15. השוה"ח - השור והחמור
16. וגמ"ח - וגמילות חסדים
17. פ"ק - פרק קמא (בציון מקור); "בפ"ק" במכתב: בפה קהילתנו
18. דב"ק - דבבא קמא
19. תשומע"ט - תשובה ומעשים טובים
20. כ"א - כי אם
21. ע"א - עמוד א

22. ת"ח - תלמידי חכמים
23. אע"פ - אף על פי
24. וה"ה - והוא הדין
25. בגמ"ח - בגמילות חסדים
26. רמב"ם - רבי משה בן מימון
27. לפ"ר - לפי רוב
28. ועי"ז - ועל ידי זה
29. ג"כ - גם כן
30. וכמש"כ - וכמו שכתב
31. בשו"ע - בשולחן ערוך
32. או"ח - אורח חיים
33. סי' - סימן
34. כבב"ת - כבבבא בתרא
35. ע"כ - על כן
36. והגמ"ח - והגמילות חסדים
37. לע"ל - לעתיד לבוא
38. גמ"ח - גמילות חסדים
39. ע"ש - עיין שם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' דסליחות תרפ"ה - ירושלים **נמען:** גיסו (שוחט במוצא)

אף שהם רוצים שיבוא לראש השנה, משרתו דורשת שישחט ביום טוב שני (יום ראשון), 'ושעבודם של בני העדה קודם'; ואין להיכנס לספק תחומין, כי הגבולות לא נמדדו. יכין שני סכינים ועפר לכיסוי. (בהמשך מובא מכתב החפץ חיים לרב קוק, מתרפ"ג: צער על המחלוקת בארץ, שהיא חילול השם, ובקשה לרדוף שלום, ולסייע לחתנו הרב אהרן הכהן.)

עיקרי הדברים

- להישאר במושבה לחג.
- ספק תחומין.
- מכתב החפץ חיים על המחלוקת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] ירושלים תובב"א[3] ה' דסליחות פ"ה.

גיסי יקירי שליט"א[4]. אם כי מאד משתוקקים אנחנו, שתהי'[5] פה אצלנו ליום טוב הקדוש ר"ה[6] הבעל"ט[7], אבל מאחר שהמשרה שלך דורשת שתהי' שמה, בשביל השחיטה של יו"ט[8] השני, שהוא ביום א' הבע"ל[9], הלא שיעבודם של בני העדה הוא קודם. ולהכנס בספק תחומין, ודאי אין כדאי, כי לא נמדדו אצלנו הגבולים עדיין, ושב ואל תעשה עדיף. ע"כ[10] הדרך הישרה הוא שתהי' שמה בשבת ויו"ט[11] שני הימים, כדי שתוכל למלאות חובתך בדיוק, ובודאי יהי'[12] הסכין מוכן אצלך בטוב בע"ה[13], וכן עפר הכיסוי כדין. וכדאי שתכין שני סכינים. והשי"ת[14] יעזרך בכל טוב סלה, ותבורך בכוח"ט[15] באה"ר[16] כנה"י[17] ונפש גיסך דוש"ת[18] באהנ"א[19], הק'[20] א. י. ה"ק[21] ד"ש[22] לידידינו היקרים, הר"ד[23] סאסקיס, ור"י שטיינברג, ואחיו ר"מ[24], והר"ש[25] בקר, וכל בני המושבה, מוצא ועמק ארזים, [מושבות סמוך לירושלים] בכוח"ט באה"ר הנ"ל[26]. ד"ש באהבה וברכת כוח"ט[27] מכב"ב[28] שליט"א, הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שתהי' - שתהיה
6. ר"ה - ראש השנה
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. יו"ט - יום טוב
9. הבע"ל - הבא עלינו
10. ע"כ - על כן
11. ויו"ט - ויום טוב
12. יהי' - יהיה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. והשי"ת - והשם יתברך

15. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
16. באה"ר - באהבה רבה
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. באהנ"א - באהבה נאמנה
20. הק' - הקטן
21. ה"ק - הכהן קוק
22. ד"ש - דרישת שלום
23. הר"ד - הרב רבי שם שמתחיל באות ד (כגון דוד / דב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. ר"מ - ראש מתיבתא
25. והר"ש - ו + הר"ש: הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. הנ"ל - הנזכר לעיל
27. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
28. מכב"ב - מכל בני ביתו